

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛЬВІВСЬКА ЕКОНОМІЧНА ФУНДАЦІЯ»

ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
«ЛЬВОВСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ФУНДАЦИЯ»

ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, РОЗВИТОК ТА УПРАВЛІННЯ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 17-18 червня 2016 року)

ЧАСТИНА II

ПОТЕНЦИАЛ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И УПРАВЛЕНИЕ

Материалы
Международной научно-практической конференции
(Львов, 17-18 июня 2016 года)

ЧАСТЬ II

Львів
2016

УДК 330.342.146(063)
ББК 65.011я43
П 64

Потенціал економіки країни: сучасний стан, розвиток та управління: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17-18 червня 2016 року) / ГО «Львівська економічна фундація». – У 2-х частинах. – Львів: ЛЕФ, 2016. – Ч. 2. – 144 с.

Потенциал экономики страны: современное состояние, развитие и управление: материалы Международной научно-практической конференции (Львов, 17-18 июня 2016 года) / ОО «Львовская экономическая фундация». – В 2-х частях. – Львов: ЛЭФ, 2016. – Ч. 2. – 144 с.

УДК 330.342.146(063)
ББК 65.011я43
П 64

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Rusnak A.V.

PHENOMENAL ROLE OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF RURAL AREAS.....7

Сімків Л.Є.

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ 10

СЕКЦІЯ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бондарчук О.А.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНО
ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯМ 12

Дорощук В.В.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ОРГАНІЗАЦІЇ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА РІВЕНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ 15

Жавнерчик О.В.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ФОНОВИХ
ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....18

Лихогруд О.М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІННОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ
МІСТОБУДІВНИХ СИСТЕМ У РИНКОВИХ УМОВАХ 22

Мельник Д.Н.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ.....25

Ступень Н.М.

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ОСНОВНОЇ ФОРМИ
ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ 28

Яремко О.П.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНО
ЗБАЛАНСОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ 31

СЕКЦІЯ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Домашева Є.А., Савченко С.М.

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ КРІ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ МАРКЕТОЛОГА 34

Завадовська Ю.Ю.

ПРАКТИЧНА ОЦІНКА ЗАЛИШКІВ СТАЛОСТІ ШОДО АДАПТАЦІЇ
ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ 36

Мельник П.І., Кравець І.М. ВПЛИВ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТУ НА КІЛЬКІСНЕ І ЯКІСНЕ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	39
Нечипоренко В.В., Нечипоренко В.О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ.....	42
Рибак Г.І. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	44
СЕКЦІЯ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Беляєва Н.С., Фесан Я.В. ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ.....	46
Болдуєва О.В. ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ	50
Буйда К.В. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ	52
Волочій Т.І. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	55
Волочій Т.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ	57
Данік Н.В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ	59
Корнєва Н.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ АЗІАТСЬКИХ КРАЇН.....	62
Корнійчук Г.В. СТРАХУВАННЯ КОРМОВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	65
Крупа О.В., Горячова І.В. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД.....	67
Матвійчук Л.О., Марченко Ю.А. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ	71
Півняк Ю.В., Михайлова М.М. ДОСЯГНЕННЯ Й ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ МАКРОПЕРУДЕНЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ.....	74
Пристапа Л.А., Марченко Ю.А. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	78

Савицька О.І. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА»	81
Смирна О.В., Сікорська А.Г. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ	84
Степура А.Т. ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У БАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ В УКРАЇНІ.....	87
Тришак Л.С., Волочій В.Т. НАДМІРНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: АСИМЕТРІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	90
Юшкалюк А.А. МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ	93
Якімов О. В. ПРОБЛЕМАТИКА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКИХ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ.....	97
Якімов О. В. ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА.....	99
Якімов О.В. ДЕПОЗИТ ЯК ВАГОМЕ ДЖЕРЕЛО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	102
СЕКЦІЯ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ	
Каліта Л.І., Аргюх О.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ ЯК АСПЕКТУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	104
Куцевський В.С. АНАЛІЗ ЗМІН МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ.....	107
Ларікова Т.В., Шилко І.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ.....	109
Мікрюкова Л.В. ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ.....	112
Олексіюк Н.С., Журавльова Т.В. ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ДЛЯ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ МАЙБУТНІХ ЗМІН.....	115
Павлишин І.О. ОБЛІК ВИТРАТ З РОЗВІДКИ ТА ОЦІНКИ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН.....	119

Турянця К.С. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ	122
--	-----

СЕКЦІЯ 10. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Дида Н.Я., Смаїлова С.Е. МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ НА ЗМІШАНОМУ РИНКУ ДУОПОЛІЇ	126
Мельник М.О., Крошка Т.І. ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ БАГАТЬОХ ЗМІННИХ В ЕКОНОМІЦІ	129
Ротар А.Є., Крошка Т.І. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПОХІДНОЇ В ЕКОНОМІЦІ	132
Назаренко Н.В. ОПТИМАЛЬНА СТРУКТУРА ФИНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УСЛОВИЯХ РИСКА.....	135
Холод О.Г., Макренко Р.О. СЕГМЕНТАЦІЯ ТА ФІЛЬТРАЦІЯ ГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ	137
Чумак Т.В., Зіньковська Т.В. РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПОСЛУГ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРНЕТУ	139

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Rusnak A.V.

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian University»
Kherson, Ukraine*

PHENOMENAL ROLE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

The sustainable development of a network of rural areas has a phenomenal value for specific country – ensuring its food security. The phenomenon of the food security of the country depends naturally on the three-pronged social, ecological and economic nature of the sustainable territorial development of the biosphere of the rural areas. The set of the food security factors includes also the rural social and environmental infrastructure, which covers various types of public services in the areas of land development, residential development, energy and water supply, health protection, education, road traffic, nature conservation, recreation, etc. Under the sustainable development of the rural areas is generally understood the sustainable development of the rural community, which performs a number of national-economic functions of environmental and economic, social and environmental nature in the biosphere of the rural areas.

In view of the synergistic (joint) effect of the noted number of the sustainable development factors of the rural areas on the food security phenomenon of the country, there is a hottest task of the state's agrarian policy, indirectly noted in the Concept of the national-wide program for the sustainable development of the rural areas until 2020. This task is formulated as the need to create the conditions for a dynamic and extensively developed (in environmental, social, cultural and economic terms) of the rural areas – the guarantor of the national food security with access to the world market, ensuring sustainable development of the rural communities and contributing to the common socio-economic development of Ukraine [1]. In order to implement the arrangements aimed at achieving the science-based social standards of living in the rural areas for development and implementation of the State Target Program for sustainable development of the rural areas for the period up to 2020, elaboration and implementation of the mutually agreed medium-term (3-5 years) programs for sustainable development of the rural areas on the basis of the technology «from the community to the state» should be organized in a certain way [2].

In fact, the food security should be defined as a sufficient measure of the government's participation in the regulation of the agricultural sector to ensure the viability of agriculture and, ultimately, strategic matching the pace of the biosphere development, population growth and food production in the country. In essence, the

government organization of the food security is enshrined in the special concept of a «security net», under which a set of government programs aimed at binding all the participants of the food market – from large-scale agricultural enterprises to the subsidiary farming of the population and the food consumers is usually understood.

The regional food security nets cover all countries of the world by the main reasons as follows [3, p. 121]:

1. Even countries, developed in the agricultural respect, often import a significant amount of agricultural products when performing export counter-deliveries with a kind of current account balance to ensure internal food market for reasons of economic efficiency.

2. Stimulation of export deliveries of the basic agricultural products allows to reduce effectively the surplus of their products, to boost efficiency of internal production, to create not «burdening» excess used in an emergency to procure the internal market.

3. In the context of the increasing integration of the global economic community, participation in the exchange of goods becomes an important factor of political and economic condition of the state. The food security nets have particular importance in countries such as Ukraine, the south of which is characterized as an area of risk farming.

The strategic objective of the sustainable development of the rural areas in the current transition period of crisis is the fight against degradation of the rural localities, restoration and enhancement of the economic potential of the regional management of the social and environmental rural infrastructure, primarily due to the financial support of business activity of the villagers. At that, to the number of viable strategic objectives may be included:

- 1) formation of government sources of credit resources at the level of the regional target program of the region's rural development with provision of the district centers with the sufficient tax base and social transfers;

- 2) financing of the complex of economic, social and environmental measures on arrangement of a district center and surrounding local areas from the regional budgets in order to prevent degradation of arable lands and compliance with the effective activity in management of natural resources;

- 3) improvement of investment attractiveness of the social and environmental infrastructure of a village with a simultaneous increase in the minimum wage rates in the rural areas with mass poverty and ensuring a real savings ratio in the village's social sphere;

- 4) improvement of the economic effectiveness of the social and environmental infrastructure management in terms of radical agrarian and land reform based on scenario forecasts of the rural infrastructure development taking into account the degree of the territory urbanization.

The food security net, i.e. the system of government programs for development of the rural areas, should emerge in the hierarchically and functionally consistent manner at the national and regional levels owing to rehabilitation loans and grants (subsidies).

The main directions of the regional management of the social and environmental infrastructure of the village by the authorities of the national and local government are as follows:

- support of education and health system;

- compliance with the employment and labour law in agriculture;
- social protection of the population and the environment;
- fight against poverty (carrying out assistance programs for the poor);
- support and development of the infrastructure and residential construction;
- improving the natural and architectural landscape;
- symmetrical development of the natural resource potential;
- activation of the biological potential of the agricultural ecosystem.

The effective instruments of the regional management of the social and environmental infrastructure of the village can be minimal state social standards, sociological indices of social skills and economic abilities, ecological knowledge and prescriptions of the economic entities.

The following methods: «development crystal» for comparing a number of indicators for human and natural capital; «Human Development Index» (health and life expectancy; coverage of population with the basic levels of education in combination with the adult literacy rate; material standard of living) can be included after proper adaptation to the methodical range of scientific basis of the food security in the context of the sustainable development of the network of rural territories. The new assessment method «sustainable development»: human resources as a value of «raw labor» and human capital, investment costs, for example for environmental protection or education.

The strategic objective of ensuring the food security in the current period is the fight against degradation of the rural localities, restoration and enhancement of the economic potential of the regional management of the social and environmental rural infrastructure, primarily due to the financial support of business activity of the villagers.

REFERENCES:

1. Concept of the national-wide program for the sustainable development of the rural areas until 2020: [Electronic resource] // Access mode: <http://ligazakon.ua>. (Ukrainian: Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ligazakon.ua>).
2. State Target Program for sustainable development of the rural areas for the period up to 2020 // Economics of AIC. – 2010. – № 7. – P. 3-15. (Ukrainian: Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 3-15.).
3. Ovchinnikov O. G. Government Regulation of the Agrarian Sector of the USA / O. G. Ovchinnikov. – M.: DeLi LLC, 1999. – 240 p. (Russian: Овчинников О. Г. Государственное регулирование аграрного сектора США / О. Г. Овчинников. – М.: ООО «ДеЛи», 1999. – 240 с.).

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ

В умовах зростання міжрегіональної диспропорційності, пошук шляхів мінімізації негативних наслідків територіальних нерівномірностей розвитку, розробка ефективної регіональної політики є одним з найважливіших завдань в державі. Важливим кроком у вирішенні цих проблем є активізація підприємницької діяльності в регіоні. Зростання ефективності функціонування підприємництва є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації як регіонального, так і національного господарства, підвищення якості життя населення. При цьому, важливо зазначити, що результативність функціонування малих підприємств значною мірою залежить від належного інфраструктурного забезпечення та їх підтримки як на державному, так і регіональному рівнях.

Метою створення належної інфраструктури підтримки розвитку підприємництва є забезпечення як комплексної інноваційної діяльності, так і збереження та розвиток науково-технічного потенціалу регіону й країни в інтересах суспільства, включаючи подолання спаду виробництва, його структурну перебудову, диверсифікацію товарів та послуг. Відповідно до цілей інфраструктура підтримки підприємницької діяльності включає такий комплекс взаємопов'язаних систем:

- систему інформаційного забезпечення, яка дає доступ до баз і банків даних для всіх підприємницьких структур, незалежно від форм власності;
- експертизи (включаючи державну) інноваційних та інвестиційних програм, проектів, пропозицій, заявок;
- фінансово-економічного забезпечення підприємницької діяльності, використовуючи різні джерела надходження коштів (ресурси підприємницьких структур, інвестиції інших країн, кошти інвестиційних фондів тощо);
- сертифікації наукової продукції, відповідні послуги у сфері метрології, стандартизації, контролю якості;
- просування нововведень на регіональні, міжрегіональні, світові ринки, включаючи виставкову, рекламну, маркетингову діяльність, патентно-ліцензійну роботу, захист інтелектуальної власності;
- підготовка управлінських кадрів і бізнес-команд для суб'єктів малого підприємництва і подальший розвиток систем підготовки і навчання населення основам ведення підприємницької діяльності, у тому числі незайнятого населення [1].

Однак, відсутність врегульованої системи взаємодії між діючими суб'єктами інфраструктури, недостатня інноваційна активність наукових установ, низький

рівень сприйняття інновацій виробничими підприємствами і слабе забезпечення мережі інфраструктури кадровими ресурсами це ті характерні недоліки та перешкоди, що заважають підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва [2, с. 139].

Варто зазначити, що процес розвитку інфраструктурного забезпечення підприємництва в регіоні зачіпає інтереси трьох основних груп суб'єктів суспільних відносин, що взаємодіють в рамках регіонального простору: населення, підприємців і органів регіонального управління та місцевого самоврядування. Для всіх зазначених суб'єктів даний процес пов'язаний з наявністю, як ряду переваг, так і ряду можливих недоліків або ризиків. Домінування переваг розвитку інфраструктури порівняно із сукупністю виявлених недоліків і ризиків, є визначальним фактором обґрунтованості розробки і здійснення того чи іншого проекту в галузі розвитку регіонального інфраструктурного забезпечення підприємництва.

При формуванні та розвитку інфраструктури підтримки підприємництва на регіональному рівні необхідно враховувати наступні моменти:

- відповідність розвитку об'єктів інфраструктури рівню розвитку підприємництва, як у регіоні в цілому, так і в тому чи іншому його муніципальному утворенні;

- комплексний характер експонованих об'єктом інфраструктури послуг (за принципом «під одним дахом» або «одне вікно»), зосередження на муніципальному рівні різноманітних послуг (консультаційних, навчальних, інформаційних, фінансових) в рамках одного об'єкта інфраструктури на протигагу розпорошення ресурсів при створенні кількох дублюючих одна одну структур;

- наявність чіткої системи управлінських структурних підрозділів, які впливають на визначення умов розвитку підприємництва в регіоні;

- узгодженість економічної взаємодії держави, регіону та недержавних організацій для забезпечення інтересів підприємців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Технополисы [Електроний ресурс] // Инновации Инвестиции – Режим доступу: <http://innovacii-investicii.ru/Tehnpolisy-677.html>
2. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. М. Геєць, Е. М. Кужель, О. В. Лібанова та ін. – К., Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.

СЕКЦІЯ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бондарчук О.А.

здобувач

*Інституту агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯМ

В нинішніх умовах для України є актуальним дослідження практики управління лісовим господарством зарубіжних країн з урахуванням національних особливостей. Для порівняння досвіду організації лісоуправління варто розглянути досвід Канади і США, які виділяються на світовому лісовому ринку за обсягами міжнародної торгівлі, також, вартими уваги є досвід Фінляндії і Німеччини.

Головною характеристикою для лісогосподарського комплексу Канади є домінування державної власності на ліси. У Канаді основна частина лісів перебуває у власності 10 провінцій, що становить близько 71% від загальної площі лісів. У кожній провінції є своє лісове законодавство, яке регламентує структуру управління, економічні та фінансові відносини, системи щодо володіння лісом. В основу системи державного управління лісовим господарством Канади покладений принцип роздільного виконання функцій управління та ведення господарства [1].

Особливістю лісоуправління в Канаді є передача частини повноважень провінціям. Кожна провінція реалізує власну лісову політику, яке регулює лісогосподарську діяльність і визначає форми лісокористування. Роль федерального уряду зводиться в основному до організації науково-дослідних робіт та охорони навколишнього природного середовища.

Для залучення приватного сектора до експлуатації лісів було прийнято рішення використовувати «дозвільний порядок користування лісами на основі ліцензійних договорів, названих концесійними, при збереженні суспільної власності на ліси», в яких за умовами угод виділяється дві найбільш поширені форми [2, с. 333]. Це – угода про управління лісами і ліцензії на обсяг заготівлі.

Перша форма угод укладається з виробниками основної лісопродукції і передбачає довгострокову оренду лісових земель з правом продовження після виконання умов угоди. Ще одна форма – «ліцензії на обсяги заготівлі деревини». Вона не передбачає такого широкого набору зобов'язань в сфері ведення лісового господарства, як в «угодах з управління» і діє короткий термін (1–3 роки). Проаналізувавши стан орендних відносин в Канаді можна виділити ряд недоліків такої системи, а саме: обмеження конкуренції для орендаря; відсутність

зацікавленості з боку орендаря в інвестиціях для лісового господарства (поліпшення лісів, підвищення продуктивності); незацікавленість підприємців в багатоцільовому використанні лісів, і збереженні біорізноманіття.

Схожі проблеми при управлінні лісокористуванням і лісовим господарством є і в США. Тут, на відміну від Канади, домінуюче положення займає приватне лісоволодіння – практично 70% від всієї площі лісів [2].

У 1993 р. була сформована «Національна ієрархічна структура екологічних одиниць» та розпочалося активне впровадження екологічного підходу у процеси планування лісового менеджменту. Окрім цього, у 1990 р. був запроваджений підхід «урахування кожного виду» з метою охорони та захисту зникаючих видів рослин та тварин [3]. Здійснення управління громадськими лісовими землями регулюють Конституція США та федеральні закони. Питання управління приватними лісовими землями знаходяться в зоні дії законів штатів. Органи з управління лісами звільняються від виробничої діяльності. Вони виконують послуги лісового менеджменту. Ці послуги включають в себе: підготовку планів розвитку, підготовку проектів для контрактів, організацію лісових торгів, менеджмент застав і кредитів, здійснення контролю над якістю виконання контрактів, платежі за продукцію, приймання робіт.

У США програми оподаткування лісової власності впливають на економічну ефективність ведення лісового господарства і власність на землі, а також на рішення землевласників щодо: 1) підтримання відповідного стану лісових земель; 2) виконання лісогосподарських заходів; 3) торгівлі лісовою продукцією [4].

У Фінляндії, приватні особи володіють більш ніж половиною лісів, ділянки за розміром традиційно невеликі, в середньому становить 44 гектари. Держава володіє 34% площі лісових земель, промисловість – 8% та інші організації – 5%, 53% знаходиться в приватній власності [5].

Лісова політика Фінляндії спрямована на розвиток сталого лісового господарства. Базується на матеріалах Міжнародної конференції ООН, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., а також конференціях міністрів європейських країн, що відбулися в Страсбурзі (1990), Гельсінкі (1994), Лісабоні (1998) та Відні (2002). Чинне лісове законодавство Фінляндії відповідає вимогам взятих на себе міжнародних зобов'язань [4].

Національна лісова програма містить основні напрямки лісової політики всієї Фінляндії, а на рівні регіону, з урахуванням його екологічно орієнтованого розвитку. Лісову політику втілюють в життя лісогосподарські і лісовпорядні організації.

За регіональні плани лісовпорядкування і лісові плани лісоволодіння відповідають лісові центри (в країні їх 13). Лісовий центр – це державна регіональна організація, завданням якої є контроль над дотриманням лісового законодавства, надання підтримки в проведенні ефективного догляду за лісом, лісове планування, реконструкція осушення і будівництво лісових доріг. Догляд за державними лісами здійснює «Лісова служба Фінляндії», яка є державним підприємством.

Головною особливістю еволюції управління лісовим сектором в Фінляндії за останні три десятиліття є активний процес корпоратизації, який консолідував усіх учасників лісового бізнесу, створивши на базі колишніх численних фірм три

великих гіганта лісового кластеру Фінляндії (IPM, Metsälitt, Stora Enso). Економічний механізм між усіма учасниками компанії будується таким чином що компанія отримує необхідні їй деревні ресурси за плату, в яку включаються: 1) плата за деревину на корені; 2) плата за послуги з заготівлі деревини підприємцю, що проводить рубку лісу; 3) плата за послуги транспортування перевізнику.

Ліси в Німеччині відрізняються різноманітними формами власності. Приблизно 46% лісів від загальної кількості зосереджено у 1,3 млн приватних власників лісу. Ще 20% знаходяться в руках у комунальних власників. Решта 31% перебувають у федеральній власності, ще 3% є власністю федеральних земель [6].

Всі функції з управління лісами на рівні республіки здійснює спеціальне Федеральне міністерство лісового господарства. Основою національної лісової політики держави є принципи: національного суверенітету і повної відповідальності за використання ресурсів; узгодження з правовими умовами країни; прийняття до уваги міжнародних конвенцій та угод; партнерства зацікавлених груп; загальнодержавного і міжгалузевого підстави збереження і розвитку лісів; довгострокового і повторюваного процесу з планування, розвитку та контролю.

Податкова система в Німеччині використовується як інструмент лісової політики. Основними податками, що застосовуються для оподаткування лісового господарства, є земельний податок, податок на майно, податок на спадщину і дарунки, податок з обороту та прибутковий податок [4].

Метою стратегії з підтримки деревообробної та лісової промисловості є підвищення рівня стабільності ринку деревини та забезпечення дієвості ринкових механізмів так, щоб вони могли сприяти притоку інвестицій для розвитку екологічних технологій здійснення глибокої деревообробки.

Розглянутий досвід екологічно орієнтованого управління лісокористуванням прогресивних країн показав:

- найбільш поширеною є контрактна система угод щодо відтворення та використання лісів через аукціон, яка забезпечує підтримку конкурентного стану в галузі та оптимізацію ділових відносин у технологічному ланцюжку між партнерами: від лісовирощування до процесу збуту готової продукції;

- управління лісами відбувається на державному рівні та здійснюється за допомогою прийняття лісової політики;

- обов'язкове фінансування державним бюджетом соціальних функцій лісів;

- оптимізація господарської діяльності в державному лісовому фонді направлена підвищення рівня прибутковості і окупності понесених витрат у лісовому господарстві та відбувається за рахунок залучення приватних підприємців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Леньо Р. В. Перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України / Р. В. Леньо // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
2. Моисеев Н. А. Экономика лесного хозяйства / Н. А. Моисеев; под редакцией С. А. Рыженковой. – М.: МГУЛ, 2012. – 395 с.

3. Fedkiw J. Managing multiple uses on national forests, 1905 to 1995: a 90-year learning experience and isn't finished yet / J. Fedkiw // US Department of Agriculture and Forest Service, 1998. – 285 p.
4. Лісова політика: підручник / І. М. Синякевич, А. М. Дейнека, І. П. Соловій; за ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Синякевича. – Київ: Знання, 2013. – 323 с.
5. Forest area (% of land area) in Finland. [Електронний ресурс] / Official website «Trading economics». – Режим доступу: <http://www.tradingeconomics.com>
6. Official website «Forestry in Germany». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forstwirtschaft-in-deutschland.de>

Дорошук В.В.

здобувач

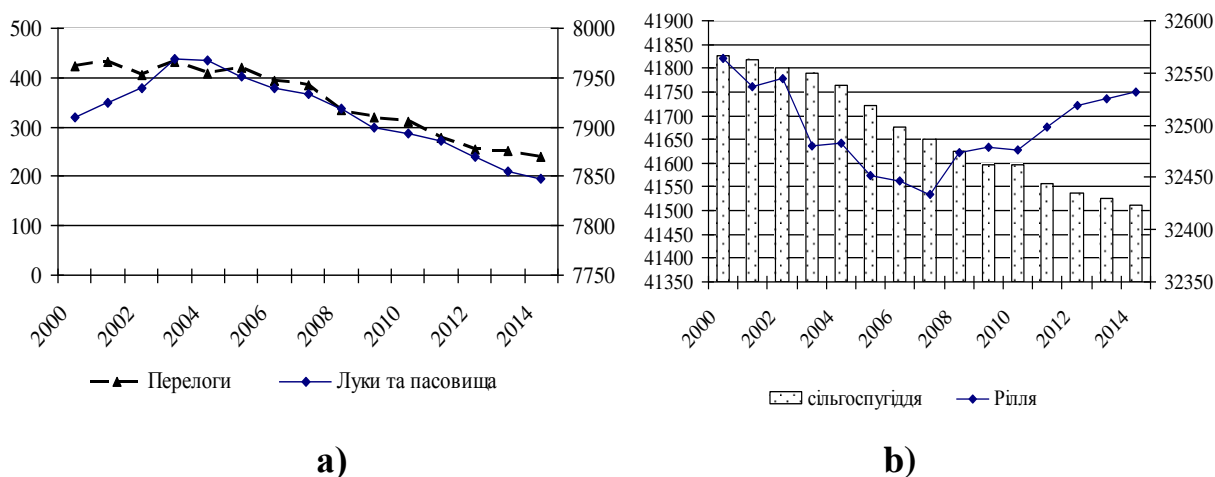
*Інституту агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА РІВЕНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Необхідність відтворення і збереження агроресурсного потенціалу обумовлюється прямим зв'язком ефективності землекористування з рівнем продовольчої безпеки, що є ключовою складовою стратегії збалансованого розвитку регіону будь-якого таксономічного рангу. Рівень продовольчої безпеки визначається природними факторами та якістю організації процесу їх використання, у тому числі і мірою досягнення збалансованого рівня використання земель сільськогосподарського призначення. Наряду з цим слід відмітити прямий вплив рівня збалансованості землекористування на ефективність агровиробництва в цілому. Таким чином, збереження прийняттого рівня екологічної безпеки є метою і одночасно умовою збалансованого суспільно-економічного розвитку регіону. Як доводить практика господарювання, існуючі підходи до організації виробничих процесів надають бажаний позитивний економічний результат лише на обмеженому проміжку часу, допоки буферна здатність екосистеми в змозі компенсувати антропогенний пресинг. Нехтування показниками рівня антропогенного навантаження та результатами оцінювання агрохімічного стану ґрунтів спричинює інтенсифікацію процесів деградації земель сільськогосподарського використання і погіршення загального стану екологічної безпеки регіонів. Перевищення граничної можливості ландшафтів до самовідновлення в решті-решт призводить до збільшення матеріально-фінансових витрат на досягнення бажаних показників врожайності, а зрештою – до втрати основного засобу виробництва у сільському господарстві – родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення.

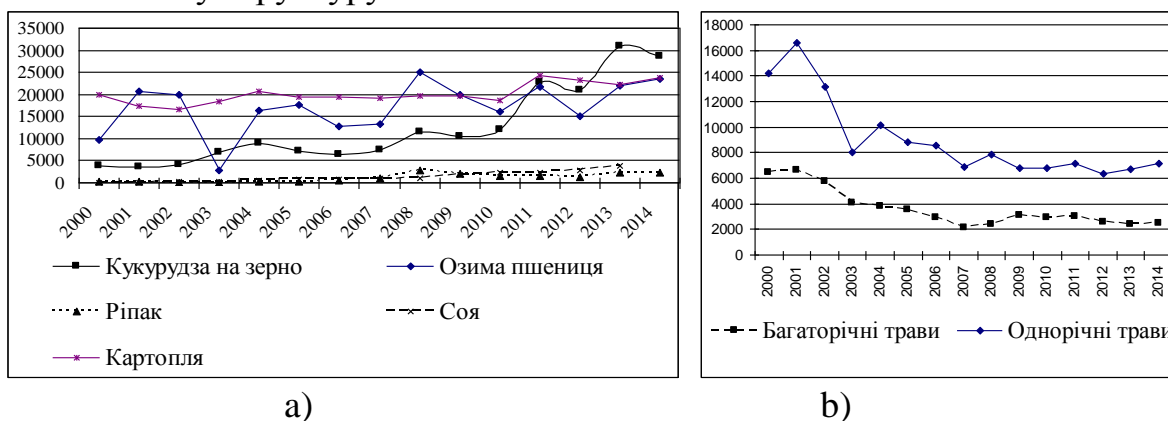
Ключовим фактором збереження відновлювальних властивостей ландшафтів, наряду із агротехнологічними прийомами, що застосовуються, є і структура земельних угідь, яка в Україні потребує докорінного поліпшення. Так, на тлі

скорочення площ лукопасовищних угідь, перелогів (рис. 1, а), які сприяють пом'якшенню антропогенного навантаження і стабілізують рівень екологічної безпеки регіону спостерігається зростання площ під безпосереднім обробітком на тлі скорочення значень площ сільськогосподарських угідь, рис. 1, б). Крім того, попри скорочення загальної чисельності населення України до 42,9 млн чол., згідно даних статистики станом на 01.01.2014 р., площа забудованих земель за період незалежності зросла більше як на 5%.

Рис. 1. Динаміка площ під сільськогосподарським обробітком, тис. га

На рис. 2, а) наведено динаміку обсягів збору культур, що є основними складовими валового обсягу виробництва рослинницької продукції в сільському господарстві України. Одночасно з цими показниками, на рис. 2, б) наведено динаміку скорочення обсягів вирощування трав, що свідчить про незбалансовану структуру посівів.

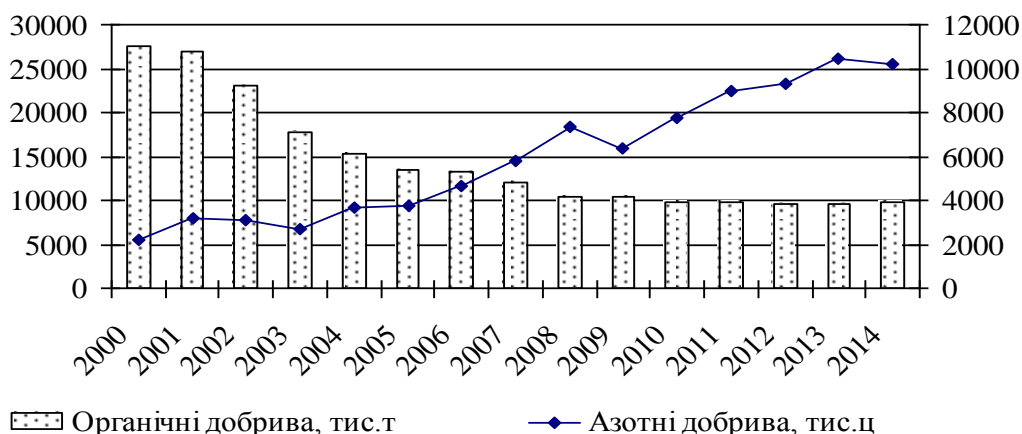

Рис. 2. Обсяги збору врожаїв деяких сільськогосподарських культур, тис. т

Відмітимо ще один важливий фактор рівня антропогенного навантаження на землі сільськогосподарського використання – збільшення обсягів збору врожаїв на тлі скорочення обсягів внесення добрив і підчас незбалансованої структури удобрювального матеріалу, що вноситься. За період незалежності відбулось скорочення обсягів внесення органічних добрив більш як у 26 разів за і така тенденція лишається незмінною. Так, у 2014 р. було внесено майже в 3 рази менше органічних добрив, ніж під врожай 2010 р. Нарощування обсягів внесення

мінеральних добрив, зокрема азотних, рис. 3 дозволяє за період останніх років підтримувати зростання показників врожайності, але цей ефект не може зберігатись постійно, адже не вирішує проблеми збереження родючості ґрунтів.

Рис. 3. Динаміка обсягів внесення добрив органічних, тис. т і мінеральних азотних, тис. ц

Таким чином, наведений аналіз статистичної інформації свідчить про наявність у сфері землекористування диспропорції територіальної організації виробництва і незбалансованого землекористування у агровиробництві у тому числі, що надає еколого-економічному стану регіонів ознак гострої кризи. Обсяги та інтенсивність ерозійних процесів з одночасною втратою вмісту гумусу, розвиток яких спостерігається в геометричній прогресії, є підтвердженням необхідності змін технологій агровиробництва та поліпшення структури угідь регіонів в бік досягнення збалансованого рівня землекористування. Результати 10-го туру досліджень свідчать, що найбільш масштабними деградаційними процесами є водна та вітрова ерозія ґрунтів (близько 57 відсотків території країни). Найвищі темпи поширення ерозійних процесів ґрунтів у Донецькій (70,6%), Луганській (62) та Одеській (56) областях [1, с. 9]. Аналіз динаміки вмісту гумусу в ґрунтах України, зроблений на підставі даних агрохімічної паспортизації показує фактично повсюдне поширення процесів дегуміфікації. За останні 40 років орні землі в Україні втратили від 0,1 до 0,4% вмісту гумусу. Унаслідок деградації земель протягом 1986-2010 років вміст гумусу зменшився на 0,22 відсотка і становить 3,14 відсотка. За цей період втрати гумусу в орному шарі становили 5500 кілограмів на гектар. Щороку з урожаєм сільськогосподарських культур з кожного гектара безповоротно відчужуються 77-135 кілограмів поживних речовин (азот, фосфор, калій) [2]. Але ця інформація потребує оновлення та організації оцінки на постійній основі, тобто потребує організації процесів моніторингу.

Розв'язання проблеми вбачається можливим шляхом впровадження науково-обґрунтованих підходів до територіальної організації виробництва, що вимагає нормування та удосконалення оцінки рівня антропогенного навантаження на довкілля. Отримання чіткої картини щодо сучасного стану антропогенних змін земельних ресурсів, територіальних природних комплексів, ландшафтів мають прикладне значення і потребують організації процесу моніторингу за всіма компонентами навколишнього природного середовища на постійній основі.

Результати подібних оцінок є підґрунтям для розробки природоохоронних заходів та програм. Впровадження таких заходів вимагає ресурсного забезпечення, отже ефективність витрат та рівень впровадження природоохоронних заходів залежать від точності вихідної інформації щодо екологічного стану регіону. Крім того, по мірі реформування всіх сфер економічної діяльності, у тому числі і сфери земельних відносин, наявність об'єктивної і вичерпної інформації щодо рівня екологічної безпеки набуває особливої актуальності, адже стан екологічної безпеки впливає на вартість земельних ділянок.

Реалізація окресленого кола завдань вбачається можливою шляхом активізації впровадження механізмів організаційно-економічного характеру, що мають на меті підвищення відповідальності користувачів земель сільськогосподарського призначення за рівень якості ґрунтів та в решті-решт за рівень екологічної стабільності регіону, в якому реалізовується діяльність. Найбільш ефективними інструментами реалізації поставлених завдань, за умови удосконалення нормативно-законодавчого поля, вбачаються фінансово-економічні інструменти оподаткування і кредитування. За їх допомогою можливе створення таких організаційно-економічних умов господарювання на державному рівні, коли обсяги прибутку землекористувача і власника земельних ділянок будуть поставлені у пряму залежність від рівня якості земель. Коли показники якісного стану ґрунтового покриву та агроландшафтів будуть впливати на розмір прибутку від господарської діяльності, і, перш за все, від діяльності агровиробничого характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Медведєв В. В., Лактіонова Т. М. Стан робіт з моніторингу ґрунтів в Україні // Еколог. вісн. – К.: Всеукр. еколог. ліга, 2003. – С. 8-10.
2. «Опустелювання та деградація земель в Україні» – <http://agrovoly.com/struktura.php?news=495>

Жавнерчик О.В.

*старший викладач кафедри менеджменту природоохоронної діяльності
Одеського державного екологічного університету
м. Одеса, Україна*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ФОНОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

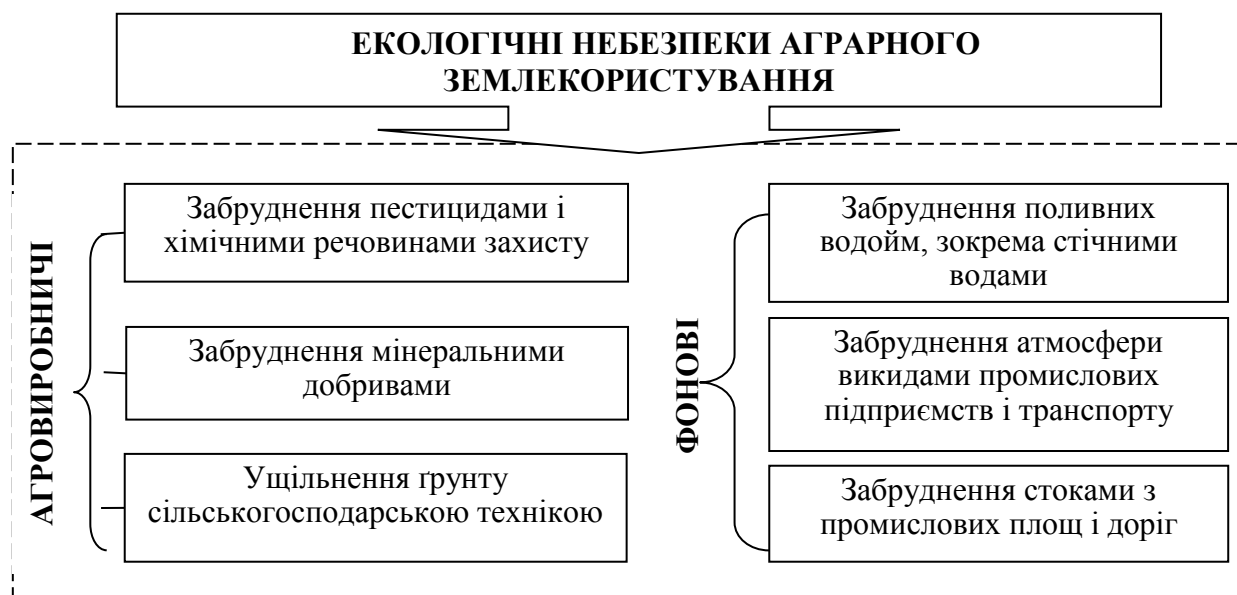
Екологічні небезпеки різної етимології в аграрному землекористуванні хаотично активізують деградаційні процеси з кумулятивним накопиченням регресивного потенціалу, що спричинено збільшенням міграції та акумуляції забруднюючих речовин і зменшенням рівня прийнятних гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин, здатних поглинатися без зниження якісних властивостей ґрунту.

Недосконалість теоретичної платформи і методик наукового прогнозування раціонального використання земельних ресурсів та існуючі екологічні проблеми негативно відображаються на ефективності сільськогосподарської галузі. Це вимагає посилення екологічних імперативів, пов'язаних, насамперед, з умовами функціонування земельних ресурсів при організації всіх видів господарської діяльності з виробництва сільськогосподарської продукції [2, с. 69].

Екологічна небезпека сільськогосподарського землекористування – це рівень можливих негативних змін у складових процесу сільськогосподарського виробництва та процесу споживання сільськогосподарської продукції [1, с. 136].

Сутність небезпек аграрного землекористування виявляється в об'єктивному існуванні ймовірних негативних змін, що можуть призвести до екологічно небезпечних наслідків, які обмежують або виключають ефективне використання земель в сільськогосподарському виробництві, причому необхідно розрізняти реальні і потенційні небезпеки, тобто небезпеки прихованого характеру, які переходять в реальні при виникненні певних умов.

Екологічні небезпеки аграрного землекористування можна поділити на агровиробничі, які спричинені власне процесом сільськогосподарського використання земель та фонові, які спричинені загальним забрудненням навколишнього середовища (рис. 1).

Рис. 1. Екологічні небезпеки аграрного землекористування

Фонові екологічні небезпеки в аграрному землекористуванні формують зовнішні умови аграрної діяльності і значною мірою залежать від історично сформованої галузевої специфіки регіону.

Серед методів оцінки стану екологічної небезпеки саме диференційні методи знайшли своє відображення у численних дослідженнях, вони базуються на визначенні таких параметрів як концентрація забруднювачів у повітрі, воді, ґрунті, обсяги забруднення у компонентах навколишнього середовища, тощо. Оцінка стану екологічної небезпеки відбувається на основі кореляції між

якісними змінами об'єкту впливу та забрудненням довкілля під впливом антропогенної діяльності [3, с. 40-41].

Активізація негативних умов провадження аграрного землекористування спричиняє підвищену чутливість і уразливість власне аграрної діяльності та знижує стійкість агроєкосистем (табл. 1).

Таблиця 1

**Напрями мінімізації фонових екологічних небезпек
в аграрному землекористуванні**

Типи фонових екологічних небезпек	Наслідки реалізації екологічної небезпеки	Заходи з мінімізації екологічної небезпеки
Забруднення атмосфери викидами промислових підприємств і транспорту	Втрати продуктивності. Втрати доходу в результаті заниженої ціни на екологічно брудну продукцію.	Капітальні інвестиції в очисні споруди. Капітальні інвестиції в інтегровані технології. Підвищення фінансової відповідальності фізичних та юридичних осіб за негативні екстернальні впливи.
Забруднення стоками з промислових площ і доріг	Зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції.	Рациональний землеустрій та розбудова екологічної інфраструктури, зокрема захисних лісонасаджень.
Забруднення поливних водойм іншими галузями національного господарства	Витрати на пошук нових джерел водопостачання. Витрати на очищення стічних вод перед скидами.	Контроль якості вод поливних водойм. Встановлення і оновлення очисних систем. Капітальні інвестиції в інтегровані технології.

Джерело: авторська розробка

Фонові екологічні небезпеки аграрного землекористування традиційно оцінюються за показниками забрудненості атмосферного повітря та поверхневих водних об'єктів. Ефективність аграрного землекористування оцінюється за допомогою грошового виразу його результативності, серед статистичних показників найбільш доступним і репрезентативним є показник валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь. Вважаємо за доцільне згрупувати аналізовані статистичні показники за природними зонами (табл. 2).

Як видно з табл. 2 заходи щодо мінімізації фонових екологічних небезпек аграрного землекористування не відповідають потрібному обсягу в більшості областей України. Безумовно, зменшенню фонових забруднень сприятиме активізація впровадження інтегрованих технологій, проте на сьогодні дуже мала частка капітальних інвестицій в охорону навколишнього середовища спрямовується на їх впровадження тобто на запобігання утворення забруднення за допомогою внесення зміни у виробничі процеси.

Середня валова продукція рослинництва на 100 га сільськогосподарських угідь в Україні у 2014 році становила 500,6 тис. грн., причому в зоні Степу – 387,28 тис. грн., в зоні Лісостепу – 644,69 тис. грн., в зоні Полісся – 509,11 тис. грн. У 2015 році відбулось скорочення за даним показником, так в цілому по Україні він становив 474,0 тис. грн., в зоні Степу – 377,54 тис. грн., в зоні Лісостепу – 592,99 тис. грн., в зоні Полісся – 477,09 тис. грн. на 100 га сільськогосподарських угідь.

**Фонові екологічні небезпеки аграрного землекористування
та капітальні інвестиції в заходи щодо їх мінімізації**

Регіон	АЗс*	КІао	КІаі	ЗВс	КІво	КІві	КІго	КІгі	ВП
Степ									
Дніпропет.	1130,48	780353,9	14673,8	399,2	38410,5	80223,4	–	177141,5	434,4
Донецька	1563,78	242789,1	51807,8	493	26805,5	2486,9	–	10457,6	400,1
Запорізь.	326,58	126056,8	58422,2	72,8	649330,9	5500,2	1356,8	1830,7	326,0
Кіровогр.	71,54	93,7	8193,6	9	15357,0	–	–	362,2	517,4
Луганська	457,9	956,3	196200,8	91,2	9619,7	7866,9	–	531,2	218,3
Миколаїв.	82,58	10920,6	6463,6	26	6119,0	196,9	–	–	381,8
Одеська	168,22	1005,5	4431,4	99,2	923,3	226,3	–	435,0	402,3
Херсонс.	71,84	150,0	2501,7	2,8	1747,1	–	795,0	929,8	417,9
Лісостеп									
Вінницька	192,66	391,0	257,2	1,4	2198,0	–	–	413,0	751,2
Київська	277,06	10211,5	749,3	5,6	17036,1	107,5	–	776,8	658,8
Полтавс.	175,22	20614,9	1828,0	4,4	50684,6	52870,0	–	1460,1	622,0
Сумська	80,98	764,0	10275,5	19,2	1957,9	–	–	992,3	556,7
Тернопіл.	60,22	–	434,5	2,6	3291,3	–	–	–	707,5
Харківс.	299,08	788,3	47282,4	13	9042,9	6353,7	442,0	493,0	532,3
Хмельниц.	81,38	–	19,6	1	3749,2	208,7	–	6,7	647,7
Черкаська	142,38	4676,0	68,0	7,2	6852,9	17,0	–	340,0	662,3
Чернівец.	41,42	–	38,0	3,8	1490,3	–	–	1368,0	663,7
Полісся									
Волинська	50,94	494,3	–	1,6	2151,8	–	–	–	450,9
Житомир.	85,16	20872,5	–	3,6	2280,1	–	–	–	459,5
Закарпатс.	75,66	280,0	–	3,4	1086,1	–	2836,4	–	527,3
Івано-Франківс.	256,12	67267,7	1269,2	4,6	49031,0	–	–	16548,7	570,1
Львівська	240,96	50261,0	8092,9	49,4	10400,7	172,4	–	29894,0	549,6
Рівненська	58,4	3715,8	591,3	10,4	4496,0	2155,2	–	1669,7	560,5
Чернігів.	93,34	9579,9	–	18,2	12391,8	–	104,0	984,5	445,9
Україна	6456,56	1476164,9	428928,0	1503,4	959841,5	158580,1	5861,6	274830,2	500,6

Джерело: складено на основі [4]

*Примітки

АЗс – середнє забруднення атмосферного повітря викидами від стаціонарних та пересувних джерел за період 2010-2014рр., тис. т

КІао – капітальні інвестиції в очищення атмосферного повітря, тис. грн

КІаі – капітальні інвестиції в інтегровані технології, 2014р. тис. грн.

ЗВс – середній обсяг скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за період 2010-2014рр., млн. м³

КІво – капітальні інвестиції в очищення зворотних вод, 2014р. тис. грн.

КІві – капітальні інвестиції в інтегровані технології, 2014р. тис. грн.

КІго – капітальні інвестиції очищення на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод за регіонами, 2014р. тис. грн.

КІгі – капітальні інвестиції в інтегровані технології на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод за регіонами, 2014р. тис. грн.

ВП – валова продукція рослинництва в усіх категоріях господарств на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.

Таким чином, зменшенню фонових екологічних небезпек в аграрному землекористуванні сприятиме не тільки підвищення відповідальності за негативні екстернальні ефекти суб'єктів господарювання всіх сфер, що можливо лише за умови суцільного моніторингу та жорсткого контролю і санкціонування за порушення вимог охорони навколишнього природного середовища, а й створення міцного економічного базису впровадження природоохоронних заходів, зокрема за допомогою розвитку державно-приватного партнерства та активізації приватних ініціатив щодо попередження забруднень шляхом впровадження інтегрованих технологій, які нівелюють необхідність ліквідації забруднення. Саме цей напрям спроможний забезпечити мінімальний негативний вплив на довкілля, в рамках курсу «зеленої економіки» та подолати частину екологічних проблем аграрного землекористування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Будзяк В. М. Сільськогосподарське землекористування (економіко-екологічні та управлінські аспекти): Монографія / Під наук. ред. С. І. Дорогунцова. – К.: Оріани, 2006. – 488 с.
2. Купріянич І. П. Інформаційно-методичне забезпечення екологобезпечного використання сільськогосподарських угідь / І. П. Купріянич, О. С. Дорош // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 5. – С. 69-70.
3. Мальований М. С. Аналіз та систематизація існуючих методів оцінювання ступеня екологічної небезпеки / М. С. Мальований, В. М. Шмандій, О. В. Харламова, Л. І. Челядин, Г. В. Сакалова // Екологічна безпека. – 2013. – Вип. 1. – С. 37-44.
4. Статистичний збірник «Довкілля України за 2014 рік» / За ред. О. М. Прокопенко. – К., 2015. – 223 с.

Лихогруд О.М.

*здобувач кафедри землевпорядного проектування
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІННОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ МІСТОБУДІВНИХ СИСТЕМ У РИНКОВИХ УМОВАХ

Промислова революція, що почалася в 18 столітті, привела до бурхливого зростання міст. Велика щільність міських поселень сприяла злиттю міст одне з одним, формування великої кількості агломерацій. Вперше з'явилися передумови урбанізації.

Урбанізація – процес просторової концентрації населення і виробництва в порівняно нечисленних ареалах і центрах переважного розвитку, поширення багатьох рис міського способу життя на всі поселення. Науково-технічна революція змінює в наш час характер процесів урбанізації. Провідною формою її стає не зростання окремих міст, а розвиток агломерацій.

Вид розселення визначається особливостями структури економічної бази і величиною населених місць. В Україні виділяють два види розселення: міське,

обумовлене розвитком міст і селищ міського типу, і сільське, пов'язане з розвитком різних сільських поселень [1, с. 235].

В рамках міського розселення розрізняють: зосереджене або концентроване, що характеризується концентрацією населення у великих і значних містах, і розосереджене або дисперсне, при якому значна частина населення зосереджується у великому числі середніх і малих міст і селищ міського типу.

В рамках сільського розселення розрізняють системи розселення трьох типів: районну, кушову і первинну.

Крім виду розселення є ще одна найважливіша характеристика його – форма. Форма розселення визначається щільністю (густиною) мережі населених пунктів. Виділяють дві основні форми розселення: автономну і групову.

При першій сусідні населені пункти віддалені одне від іншого, транспортні комунікації між ними не розвинені, функціональні зв'язки незначні і нестійкі.

При другому – населені пункти утворюють групи, об'єднані розвинутою мережею комунікацій і стійкими функціональними зв'язками. Між сусідніми населеними пунктами існують більш-менш стійкі зв'язки в сфері праці, побуту і відпочинку населення.

Законодавство України для визначення концентрованої кількості людей які об'єднані спільною місцевістю постійного проживання, поселення, використовується термін – населений пункт. Населений пункт – населене місце (оселище, селище, поселення), первинна одиниця розселення людей у межах однієї забудованої земельної межі (городище (град), місто, містечко, селище міського типу, село. Входять в міські чи сільські поселення [2, с. 121].

Згідно зі ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони у містах, селища і села. Ці територіальні одиниці розрізняються за місцем у системі адміністративно-територіального устрою України поселення поділяються на: територіальні одиниці первинного рівня (міста без районного поділу, райони у містах, селища, села), середнього рівня (райони, міста з районним поділом) і вищого рівня (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ і Севастополь).

Аналіз видів міської діяльності показує їх роль для кожного міста:

1) зміст подібних видів діяльності висловлює кінцеву мету міста, з якої випливає поняття функції міста;

2) за значимістю видів діяльності та функцій, представлених в містах, можна судити про типологію міст;

3) значення і характер видів діяльності, призначених обслуговувати населення самого міста, ставить їх у категорію містообслуговуючих, або не базових, а тих видів діяльності, що обслуговують більш широке коло населення, – в категорію містоутворюючих або базових;

4) створення ієрархічної організації всієї діяльності населення в межах прилеглої до міста території, території самого міста та його територіальних осередків різного рівня (квартал, мікрорайон, житловий район). Визначають умови створення громадських центрів (центрів діяльності) на кожному рівні;

5) локалізацію кожного виду діяльності визначають: об'єктивні чинники (розміщення сировини і джерел енергії; кількість, якість і вартість робочої сили; розміри і місткість ринку збуту; транспортні умови), а також набувають

все більшого значення суб'єктивні чинники (доступність інформації, взаємовідносини між підприємствами, престижність місця розташування та ін.).

Очевидно, що функції пов'язані з простором, в першу чергу з природним простором. Класичні поняття географічного розташування і мікророзташування міста безпосередньо пов'язані з його функціями (гірничодобувні міста, портові міста) або побічно відчувають їх вплив (транзитні міста). Виникає вплив і з боку власне міського простору, оскільки місто, і особливо велике місто, зазвичай виконує кілька функцій, для яких критерії локалізації різні. Збільшення кількості функцій, які виконуються містом призводить до підвищення вартості його земель, так як збільшується і диференціальна рента земель такого міста. Серед факторів, які впливають на розміщення міських жителів і підприємств, чітко визначена важлива роль цін на земельні ділянки [3, с. 202].

Ринковий механізм ціноутворення змушує городян рахуватися з ним при виборі житла або місць діяльності, часто призводить до різко контрастної структури міста. Складається виокремлення місць з різними видами діяльності: у центрі розташовуються фірми, для яких важливим є обмін інформацією та престижні адреси, тоді як промислові підприємства, що вимагають великих територій, тяжіють до периферії; торгові підприємства в пошуках покупців, природно, в залежності від потрібного їм контингенту осіб або розміщуються: товари щоденного попиту – поблизу концентрації житлових місць (громадські центри житлових районів, мікрорайонні, квартальні), або поблизу місць роботи (громадські центри промислових вузлів, виробничих зон), або групуються в спеціалізованих центрах (рідкісний та епізодичний попит). Торгівля стає все більше і більше чутливою до фактору доступності, який з появою автомобіля вже більше не є привілеєм ділової частини міста [4, с. 34].

Історія розвитку людства показує, що людина завжди прагне жити в кращих природних умовах – на родючих землях, у сприятливому кліматі, при наявності водних ресурсів, в місцях, де глибина залягання і хімічні характеристики підземних вод, рельєф та інші природні характеристики, сприятливі для будівництва [5, с. 321]. Поселившись в таких місцях, люди будували житло, громадські будівлі, культові споруди, промислові і господарські будівлі, комунальні об'єкти, з'єднували їх дорогами, упорядковували території населених пунктів, пристосовували їх для життя відповідно з деякими планувальними канонами. Розвиток економіки, ділова активність, відповідні закони визначали стиль і рівень життя і поведінки людей.

Нами сформульовані містобудівні принципи, відповідно до яких створюється територіально-планувальна організація міських населених пунктів, і які мають найбільш сильний вплив на вартість їх земель: соціальні, екологічні, економічні, естетичні і технічні.

Соціальні забезпечують наступні функції: житло, освіта, обслуговування, відпочинок, праця, управління.

Екологічні забезпечують придатність створюваного середовища проживання за фізичними, санітарно-гігієнічними і кліматичними параметрами. Задачі цієї діяльності визначаються вимогами охорони навколишнього середовища.

Економічні забезпечують раціональне та ефективне використання територіальних ресурсів та основних факторів виробництва при розміщенні, а також організацію побуту і відпочинку мешканців населеного пункту.

Естетичні припускають повноцінне використання естетичних якостей навколишнього середовища.

Технічні вирішують комплекс питань, пов'язаних з урахуванням рельєфу, якості та несучої здатності ґрунтів, інших інженерно-геологічних умов; і, крім того, розвитку можливостей матеріально-технічної бази будівництва та виробництва будівельних матеріалів в регіоні.

І функції населених пунктів, і функціонально-планувальна і архітектурно-просторова організація міста та його структурних частин не виникають самі по собі. Вони підпорядковуються певним правилам, які встановлюються міським співтовариством у процесі нормативно-правового регулювання містобудівної діяльності та земельно-господарського устрою міст.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні / [Ю. Ф. Дехтяренко, М. Г. Лихогруд, Ю. М. Манцевич, Ю. М. Палеха]. – К.: Профі, 2007. – 624 с.
2. Пазинич В. І., Свистун Л. А. Оцінка об'єктів нерухомості Київ «ЦУЛ», 2009. – 434 с. 11.
3. Перович Л. М., Губар Ю. П. Оцінка нерухомості: Навч. посібн. МОН Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 296 с.
4. Харрисон Г. С. «Оценка недвижимости», Учебное пособие, Изд-во РИО Мособлупрполиграфиздат», М. – 1994. – 231 с.
5. Горемыкин В. А. Экономика и управление недвижимостью 4-е изд. – М.: Высшее образование, 2007. – 456 с.

Мельник Д.Н.

здобувач

*Інституту агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ

Нині в Україні, існує багато дестабілізуючих факторів розвитку, що зумовлюють розбалансоване функціонування як еколого-економічних, так і соціально-економічних систем різного рівня. Однак рекреаційна сфера, а саме рекреаційні зони лісових екосистем займають особливе місце в системі господарського комплексу країни, оскільки рекреаційні зони є важливими сферами просторово-ресурсної організації підприємницької ініціативи для організації екобізнесу.

Рекреаційна зона, на нашу думку, органічно вписується в національне господарство країни, тісно переплітаючись з іншими галузями матеріального і нематеріального виробництва, соціальною та виробничою інфраструктурою і екологією.

Рекреація – одна з форм раціонального використання вільного часу, яка направляється на відновлення і розвиток фізичних, духовних сил людини, витрачених в процесі праці. Соціально-еколого-економічна сутність рекреації визначається, виходячи із сутності і призначення вільного часу і його

взаємозв'язку з робочим часом (з соціально-економічних позицій). Таким чином, більш масштабне впровадження різних форм відпочинку, і в першу чергу розвиток екологічного туризму (більш повне використання природних рекреаційних ресурсів), сприяє зниженню захворюваності, зменшенню втрат працездатності.

У науковій літературі виділяють наступні галузі рекреаційних зон: 1) лікувально-оздоровча; 2) оздоровча; 3) туристична; 4) короткочасна; 5) дитяча. До першої галузі слід віднести: санаторно-курортні комплекси і пансіонати з лікуванням; до другої: будинки відпочинку, бази відпочинку і пансіонати без лікування; до третьої: туристичні бази, готелі, мотелі, кемпінги, спортивні табори тощо.

У середині 80-х років минулого століття Тарасовим О.І. був уведений у науковий вжиток термін «Рекреаційне лісокористування – це сукупність явищ, які виникають у зв'язку з використанням лісу для туризму і відпочинку» [1, с. 119]. Згодом визначення цього явища сформував М.Ф. Реймерс: «Лісокористування рекреаційне – форми і способи використання лісу для рекреації» [2, с. 273.]. Близьке до нього і таке: «Лісокористування рекреаційне – сукупність явищ, що виникають у зв'язку з експлуатацією лісу для відпочинку; не тільки процес споживання благ, але і як результат впливу цього споживання на людину» [3, с. 89]. У процесі рекреації туристи і відпочиваючі використовують ліс для походів, прогулянок пішки, катання на конях верхи; пікніків, тимчасового проживання з установкою наметів і будиночків на колесах, розкладання вогнищ; спортивних змагань, театралізованих дійств; полювання, рибної ловлі, збирання грибів, ягід, лікарської сировини тощо. Всі ці дії відносять до рекреації, якщо вони не є виробничою діяльністю або промислом [4, с. 31]. Тому заготівля грибів, ягід, випасання худоби та інше, а також перебування в лісі на різних роботах не належать до рекреації. Рекреант знаходиться в лісі як споживач рекреаційних ресурсів і послуг, а не виробник продукції для інших.

Рекреаційне лісокористування забезпечує:

- 1) задоволення духовних потреб людини;
- 2) підвищення продуктивності праці й творчої наснаги;
- 3) найбільш повне, комплексне використання лісових ресурсів;
- 4) підвищення рівня обізнаності населення з діючими законами, правилами поведінки в лісах і відповідальністю людини за життя.

Якщо врахувати, що будь-яка рекреаційна послуга повинна надаватися в комплексі з іншими товарами і послугами, то виявиться, що існує ціле поле для вдосконалення складного і часом стохастичного процесу обслуговування відпочиваючих в рекреаційних зонах. Отже, треба спробувати знайти розумний компроміс в поєднанні цих двох додатків активності не тільки бізнесу, а й суспільства і всіх рівнів влади, щоб уникнути конфлікту інтересів, що призведе до сталого розвитку економіки через розвиток рекреаційних зон.

Також варто зазначити, що сукупність установ санаторно-курортного лікування, відпочинку, туризму (в тому числі екотуризму) і обслуговуючих підприємств, призначена для задоволення рекреаційних потреб населення шляхом використання рекреаційних (природних, для культурно-історичних і соціально-економічних) ресурсів конкретної території забезпечується через функціонування організаційно-економічного механізму рекреаційної зони.

Таким чином, у складі рекреаційної зони виділяються два основних компоненти: 1) природа (природний ресурс території); 2) економіка (виробництво, яке в свою чергу поділяється на: 2.1) рекреаційні заклади та 2.2) обслуговуючі підприємства (економічний ресурс території) [5].

Основа рекреаційної зони – це курортно-рекреаційна мережа, що складається з функціональних типів установ, єдність яких полягає в подібних принципах функціонування та спільності використання рекреаційних ресурсів. Окремі типи курортно-рекреаційних установ різняться функціональним призначенням, рівнем комфорту, середньою місткістю, оборотністю місць протягом року, що залежить від сезонності їх використання та терміну путівки, витратами на будівництво і експлуатацію, принципами розміщення, тривалістю перебування в них рекреантів тощо.

На наш погляд, важливим аспектом успішної діяльності рекреаційних зон є її регіональна рекреаційна спеціалізація (за прикладом Євросоюзу). Регіони не повинні бути конкурентами між собою, а повинні бути партнерами. У зв'язку з цим актуалізуються завдання створення ефективних механізмів управління розвитком рекреаційних зон. Незважаючи на те, рекреаційні зони приносять очевидні ефекти в економічному, соціальному та екологічному плані (в комплексі планів), залишається велика кількість невирішених теоретичних і практичних проблем, що перешкоджають динамічному і стійкому розвитку тих регіонів, для яких рекреаційні ресурси є найбільш важливими в плані концепції розвитку і надають значний вплив на якість життя населення цих.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тарасов А. И. Рекреационные аспекты социозкологии // Вопросы социозкологии: Материалы I Всесоюзной конференции «Проблемы социальной экологии». – Львов, 1986. – 230 с.
2. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс // – М.: Мысль, 1990. – 638 с.
3. Микитюк О. М. Екологія людини. Українсько-російський тлумачний словник / [О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій та ін.] – Харків: ОВС, 2000. – 164 с.
4. Швиденко А. Й. Лісокористування в Україні / [А. Й. Швиденко, В. П. Руденко, Р. М. Гіщук] // – Чернівці, Рута, 2002. – 39 с.
5. Смаль І. В. Рекреація і туризм: короткий тлумачний словник термінів і понять / І. В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – 2006. – 80 с.

Ступень Н.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри кадастру територій
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ОСНОВНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Для України екологічний туризм – нове явище, і до недавнього часу не було навіть чіткого розуміння, в чому відмінність цього виду туризму від інших. Але за останні роки була проведена дуже плідна робота в цьому напрямі.

Термін «екологічний туризм» набув широкого поширення в світі в 70-80-х роках минулого століття, а перше визначення було запропоновано в 1980 р. мексиканським економістом – екологом Гектором Цебаллос-Ласкурейном. «Екологічний туризм – це поєднання подорожі з екологічно чуйним ставленням до природи, що дозволяє об'єднати радість знайомства і вивчення зразків флори і фауни з можливістю сприяти їх захисту» [1].

Після появи першого визначення екологічного туризму різними вченими було представлено безліч нових трактувань. Однак, незважаючи на популярність даного терміну «екотуризм», до сих пір і в Україні і в світі немає єдиного чіткого визначення. Термін «екотуризм» трактується вкрай довільно і кожен вкладає своє поняття в дане визначення. З одного боку, у багатьох трактуваннях даного визначення спостерігаються істотні недоліки у вигляді: 1) не приділяється належної уваги збереженню екосистем; 2) не враховуються інтереси місцевого населення; 3) виключається пізнання природи; 4) не приділяється увага екологічній просвіті всіх учасників туристичного процесу.

З іншого боку, немає явних кордонів терміну «екотуризм» з такими термінами як: «сільський туризм», «агротуризм», «культурно-пізнавальний» тощо.

На нашу думку, є необхідність звернутися до офіційних визначень міжнародних організацій табл. 1.

Варто окреслити базові принципи екологічного туризму, які дозволять розкрити його сутність, а саме:

1. націленість на екологічну освіту;
2. мінімізація шкоди довкіллю;
3. пріоритетність використання природних ресурсів;
4. турботи про збереження місцевого соціокультурного середовища;
5. забезпечення покращення фізичного і психологічного здоров'я туристів;
6. врахування соціальної ефективності екологічного туризму;
7. врахування економічної ефективності та сталого регіонального розвитку.

Екологічний туризм відноситься до широкого, загальноприйнятого типу природного, або природно-орієнтованого туризму. Підставою для цього служить той факт, що природа в екологічному туризмі є і об'єктом і предметом, і метою – і приводом – і середовищем, в якій безпосередньо перебуває турист, в процесі здійснення туру.

Трактувань поняття «екологічний туризм» міжнародними організаціями

<p>Всесвітня туристична організація (UNWTO)</p> 	<p>Екологічний туризм – це туризм в незаймані куточки природи</p>
<p>Всесвітній фонд дикої природи (WWF)</p> 	<p>Екотуризм – це природний туризм, що сприяє охороні природи</p>
<p>Міжнародний союз охорони природи (IUCN)</p> 	<p>Екологічний туризм – подорож з відповідальністю перед навколишнім середовищем по відносно не порушеним природним територіям з метою вивчення і насолоди природою і культурними пам'ятками, яке сприяє охороні природи, надає «м'який» вплив на довкілля, забезпечує активну соціально економічну участь місцевих жителів і отримання ними переваг від цієї діяльності</p>

Джерело: систематизовано автором на основі [2–4]

Різноманіття видів і форм екологічного туризму, у відповідності зі сформованими традиціями в різних країнах, можна розділити на два основних типи:

1. Екологічний туризм в межах особливо охоронюваних природних територій. Планування і здійснення таких турів є класичним напрямом в екотуризмі. Основою цієї моделі є концепція, розроблена природоохоронними організаціями Австралії, в якій основний акцент припадає на збереження і підтримання екологічної рівноваги в природному середовищі, пізнання природи, ознайомлення з її особливостями, відпочинок на природі з емоційними і естетичними цілями.

2. Екологічний туризм поза межами особливо охоронюваних природних територій. До даного типу екотуризму можна віднести широкий спектр різних видів екологічно орієнтованого туризму, наприклад, рекреаційний; подібний тип екотурів відноситься до «західно-європейської» моделі. До даного типу екотуризму дослідники відносять сільський туризм і круїзний туризм.

Основною метою рекреаційного екологічного туризму є відпочинок на природі. Туристів приваблює можливість побути далеко від цивілізації, відновити здоров'я за допомогою добродійних природних факторів, екологічно чистих продуктів харчування, отримати естетичне задоволення, зняти нервову напругу і стреси сучасного життя. Рекреаційний екологічний туризм може бути активним і пасивним. Його активні форми поділяються залежно від видів транспорту,

використовуваних туристами (піший, кінний, водний, лижний тощо), транспорт повинен бути екологічно чистим і завдавати мінімально можливої шкоди навколишньому середовищу. Пасивні форми рекреаційного екологічного туризму представлені відпочинком в наметових таборах, ближніми походами і прогулянками, пікніками, а також в цю категорію слід віднести полювання, риболовлю і збір дарів природи, здійснювані на принципах екологічної стійкості.

В цілому природа нашої країни надає величезні потенційні можливості для розвитку рекреаційного екологічного туризму – різноманітність, унікальність, привабливість і широту ландшафтів, ще не охоплених процесами урбанізації та інтенсивним сільськогосподарським виробництвом. Збереглися в Україні і райони з традиційними формами господарства, які становлять велику екологокультурну цінність.

Урбанізація в Україні має свої особливості, в порівнянні з розвиненими країнами і характеризується високим зв'язком міського населення з сільською місцевістю, де у багатьох городян проживають родичі або є власні дачні ділянки. Більше половини населення нашої країни вважають за краще проводити відпустку на своїй дачі. Для цього сектора характерні короткі, 1, 2-х денні поїздки в радіусі до 50–100 км з метою розваги і знайомства з місцевими пам'ятками. Крім того, на відміну від розвинених країн, пенсіонери України, за рідкісним винятком, не є платоспроможними споживачами туристичних послуг, на відміну від пенсіонерів країн Європи.

Багато експертів прогнозують стратегічний розвиток екологічного туризму, в зв'язку з погіршенням загальної екологічної ситуації в світі, яка характеризується: руйнуванням екологічних систем в природі; різким зменшенням біологічного різноманіття; деградацією ґрунтів; зміною клімату; руйнуванням озонового шару; виснаженням природних ресурсів; забрудненням навколишнього середовища; дефіцитом прісної води; зникненням або зменшенням особливо охоронюваних природних територій; зміною швидкості багатьох природних процесів в біосфері.

Проте варто звернути увагу на проблеми розвитку екологічного туризму в Україні, наприклад, стан навколишнього середовища на території України в цілому далекий від благополучного, в тому числі і поза найбільших індустріальних центрів. Ця ситуація зумовлена відсталіми технологіями як у промисловості, так і в сільському і лісовому господарстві, слабким контролем за компаніями-монополістами, як правило, у віддалених районах країни. Одним з обмежень для розвитку туризму, в тому числі екологічного, є висока чутливість багатьох екосистем України до антропогенного впливу, їх крихкість, причому саме в районах, привабливих незайманою природою або традиційними формами господарства.

Проаналізувавши зарубіжну і вітчизняну літературу по рекреаційних зонах та екологічному туризму, ми можемо зробити наступний висновок: на сьогоднішній день основний потік екотуристів у світі становлять жителі промислово-розвинених країн, які цікавляться природою та побутом, що збереглися в незайманих куточках планети. Ринок внутрішнього екотуризму в Україні недорозвинений і вимагає створення системи стратегічного розвитку екотуризму в рекреаційних зонах країни. Для жителів України поки не характерна наявність платоспроможного попиту на відвідування унікальних природних територій, мало порушених господарською діяльністю, що зберегли

традиційний уклад життя місцевого населення з одного боку. З іншого – немає ще ясного усвідомлення, що екологічний туризм – це підвищення життєвого рівня місцевого населення і підвищення рівня екологічної культури всіх учасників екологічного процесу і турбота про майбутнє екологічне благополуччя наступних поколінь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Information about Hector Ceballos-Lascurain. [Електронний ресурс] / Official website «International Ecotourism Club». – Режим доступу: <https://ecoclub.com>
2. Ecotourism and Protected areas. [Електронний ресурс] / Official website «World Tourism Organization (UNWTO)». – Режим доступу: www.unwto.org
3. Spotlight on Sustainability: Why is Ecotourism Special? [Електронний ресурс] / Official website «World Wildlife Fund». – Режим доступу: www.worldwildlife.org
4. IUCN ecotourism definition Items. [Електронний ресурс] / Official website «This International Union for Conservation of Nature». – Режим доступу: www.iucn.org

Яремко О.П.

здобувач

*Інституту агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Нині в Україні спостерігається складна ситуація, за якої стан лісових екосистем не відповідає еколого-економічним вимогам. Причиною такої ситуації є складність прийняття управлінських рішень в галузі лісового господарства зумовлене довготривалістю лісовирощування та складністю прогнозування майбутніх варіантів розвитку подій як економічного так і екологічного характеру. Тому нині гостро постало завдання забезпечення не просто ефективної, а екологічно збалансованої системи управління лісовим господарством.

Розглянувши параметри економічного та екологічного розвитку стає очевидним, що лісове господарство України переходить до стадії інтенсивного екологічно незбалансованого лісокористування (табл. 1).

Враховуючи ситуацію яка склалася в лісовому господарстві країни та з метою вирішення проблеми екологічно збалансованого управління лісовим господарством як чинника стійкості соціально-економічного розвитку варто застосовувати комплексний підхід. Він дозволяє враховувати технічні, економічні, екологічні, організаційні, соціальні та інші аспекти управління, а також побачити їх взаємозв'язок. Якщо упустити один із зазначених аспектів, то проблема буде вирішена не ефективно.

Слушною є позиція Ярової І.Є., що управління лісоекологічною діяльністю доцільно проводити з використанням системного підходу, оскільки дослідження взаємодії лісогосподарування, навколишнього природного середовища та населення визначає умови, які могли б сприяти сталому лісокористуванню. При цьому системний підхід до якісного застосування

методів дозволяє провести дослідження об'єкта з позицій закономірності системного цілого і взаємодії складових його параметрів [2].

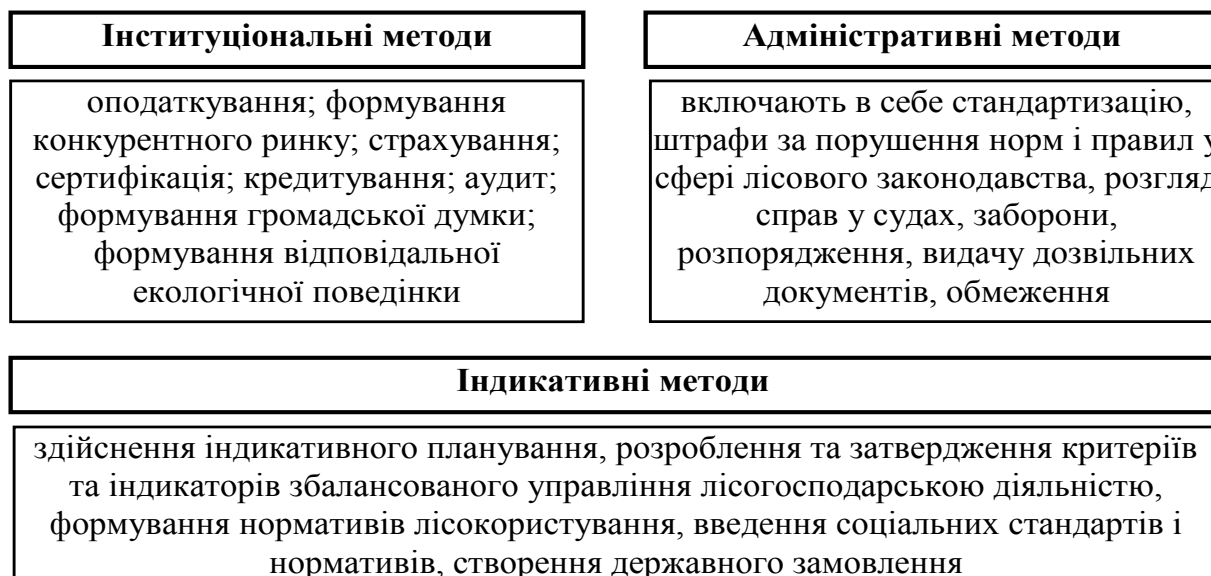
Таблиця 1

Аналіз основних еколого-економічних показників функціонування лісового господарства України, 2012-2015 р.

Показники	Роки			
	2012	2013	2015	Відношення 2015 до 2012, %
Заготовлено деревини, тис. м ³	7275	14419	15943	219,15
Реалізовано в круглому вигляді				
всього, тис. м ³	12196	13180	14359	117,74
сума без ПДВ, млн грн	5043	5541	8765	173,81
Висівання і садіння лісу на землях лісогосподарського призначення, га				
всього, га	44621	40860	33634	75,38
в т. ч. лісорозведення, га	18141	13901	2361	13,01
Природне поновлення лісових ресурсів	13024	14304	17314	132,94
Площа осередків, в яких проведені заходи боротьби, га	49998	55157	14845	29,69
Надходження платежів до зведеного бюджету, млн. грн	655,9	715,4	2060	314,07
Чистий прибуток, млн. грн	821	984	782	95,25
Рентабельність діяльності, %	2,6	2,4	7,6	292,31

Джерело: сформовано за даними Державного агентства лісових ресурсів України

Серед методів екологічно збалансованого управління лісовим господарством варто виділити: інституціональні, адміністративні та індикативні (рис. 1).

Рис. 1. Методи екологічно збалансованого управління лісовим господарством

Джерело: узагальнено автором на основі [3; 4]

Як зазначає С. М. Рогач «існуюча інституціональна структура лісового комплексу України не відповідає повною мірою новим викликам економічних

перетворень через наявність значної кількості системних суперечностей та пасток, що обумовлені низькою адаптованістю до сучасних ринкових реалій інститутів, які залишились у спадок від командно-адміністративної системи централізованого управління, а також слабкою здатністю активно включатися у відтворювальний процес інститутів, сформованих у результаті трансформаційних змін».

Тому створення інституціональних умов, необхідних для екологічно збалансованого розвитку лісогосподарської діяльності в умовах панування державної власності в лісогосподарському секторі – найважливіше завдання державного регулювання в галузі управління лісами і господарством в цих лісах. Реалізація таких рішень можлива за умови узгодження з економічними інтересами лісокористувачів і врахування екологічних та соціальних інтересів суспільства.

Управління, в зв'язку з цим, в процесі впливу держави на інтереси і на мотиви здійснення діяльності лісокористувачів набуває економічний характер. Тому важливим є дотримання спеціальних економічних принципів, які забезпечують виконання поставленої мети стратегічного характеру – екологічно збалансоване управління лісовим господарством:

- рівновага економічних, екологічних і соціальних цілей;
- несення економічної відповідальності суб'єктами лісових відносин в повній відповідності до наданих повноважень і їх правами;
- наявність економічної зацікавленості з боку всіх суб'єктів лісових відносин в процесі реалізації стратегії зі сталого управління лісами;
- введення платності лісокористування і права власника лісового фонду на те, щоб отримувати платежі за використання лісових ресурсів відповідно до економічної оцінки цих ресурсів;
- прибутковість (або економічність);
- наявність відповідності між повноваженнями за рівнями суб'єктів і між фінансовими можливостями для їх реалізації.

Поряд з цим слід зазначити, що на поточний момент часу залишається малодослідженою проблема організації еколого збалансованого управління лісогосподарською діяльністю, в основу якої закладено розширене відтворення лісів на основі інноваційних технологій в лісівництві та лісозаготівлях, будівництво лісової інфраструктури, лісовпорядкування тощо. Разом з тим відсутнє і наукове обґрунтування підходів до оцінки ефективності управління лісогосподарською діяльністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сільське, лісове та рибне господарство. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Ярова І. Є. Організаційно-економічні засади екологізації управління лісовим господарством / І. Є. Ярова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 3. – С. 227–237.
3. Статеева Т. Н. Индикативное прогнозирование развития регионального лесопромышленного комплекса [препринт] / [Т. Н. Статеева, А. Н. Шулев, З. С. Миронова]. – Вологда: Вологодский НКЦ ЦЭМИ РАН, 2000. – 59 с.
4. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монографія] / [Герасимчук З. В., Вахович І. М., Голян В. А., Олексюк А. О.]. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 228 с.
5. Рогач С. М. Напрями збалансування інституціонального забезпечення розвитку лісового комплексу України / С. М. Рогач // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2013. – № 1. – С. 36–39.

СЕКЦІЯ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Домашева Є.А.

студентка

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Савченко С.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ КРІ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ МАРКЕТОЛОГА

У час, коли розвиток технологій не піддається вимірюванню, поняття «digital» перестає бути феноменом і автоматизовані процеси стають стандартом, людська праця майже нівелюється. При цьому ключові дії та рішення залишаються за людьми – менеджерами, директорами – особами, що приймають рішення. Норми для робітників встановлюються зважаючи на вимоги часу, а ефективність досягнення поставлених цілей та завдань свідчить про професіональність кадрів. Це впливає як на окремий бізнес-процес, так і на діяльність компанії в цілому. Тому вимірювання та оцінювання ефективності роботи персоналу, вибір необхідного інструментарію вбачається актуальною темою дослідження.

Авторами було обрано ефективний та результативний підходи до оцінювання. Виділимо відмінності в названих поняттях. Ефективність (Економічність, Efficiency) – економне витрачання ресурсів, спосіб досягнення мети з фокусом на витратах ресурсів. Принцип: робити речі правильно. Результативність (Effectiveness) – досягнення необхідних результатів мети (форми) без уваги до ціни і способу. Принцип: робити правильні речі [1]. В рамках ефективного підходу виділяється система КРІ (ключові показники ефективності) – система оцінок, яка характеризується вимірністю і допомагає визначити перспективи досягнення тактичних цілей, тим самим регулює напрямки стратегічного розвитку; є інструментом мотивації персоналу.

Кожен спеціаліст виконує окремий набір завдань, відповідно і показники будуть адаптуватися до кожного індивідуально. За приклад візьмемо маркетолога (один на підприємстві) – особа, яка інтегрує в собі аналітичні та творчі здібності, розуміється на мікро-, мезо- та макрофакторах; є з'єднувальною ланкою між споживачем та підприємством. Основою для розробки метрик оцінювання ефективності роботи маркетолога є здатність працівника до формування та втілення продуктово-ринкової стратегії, адаптації

комплексу маркетингу та вибору релевантного підходу для роботи зі споживачами.

До розгляду пропонуються показники двох груп:

- 1) фінансові;
- 2) клієнтоорієнтовані.

До першої групи віднесено такі метрики:

- динаміка долі ринку – на скільки зріс цей показник в результаті діяльності маркетолога. Доцільним вважається аналіз даного показника у співвідношенні з темпами зростання ринку. Адже чи можна назвати ефективною таку роботу, коли доля ринку підприємства зросла на 3%, а сам ринок на 10%, враховуючи те, що минулого року було досягнуто 3% при падінні ринку на 5%;

- кількість продажів у грошовому еквіваленті;
- ROMI (Return on marketing investment) – зворотність інвестицій в маркетинг. Формула: $(\text{Валові прибутки від маркетингової активності} * \text{Доля прибутку} - \text{Витрати на маркетинг}) / \text{Витрати на маркетинг}$ [2];

- A/S (Advertising to sales) – відсоток вкладень на рекламу від загальної виручки компанії.

До другої групи належать такі індикатори:

- кількість нових клієнтів;
- доля повторних покупок/звернень – показник, що частково характеризує лояльність клієнтів;
- показник віддачі – готовність споживачів до взаємодії шляхом відгуків, рекомендацій, бути джерелом сарафанного радіо тощо;
- відсоток конвертації контактів з клієнтами в реальні дії чи покупки [3].

Звичайно даний список не є вичерпним. Кожною компанією встановлюються власні тактичні та стратегічні цілі відповідно і перелік, вагомість індикаторів будуть відмінними.

Варто звернути увагу на два аспекти. По-перше, проблемою може стати розуміння того, ким було досягнуто результат – однією особою чи командою, що може спровокувати невдоволення інших співробітників в результаті помилкового перебільшення чи навпаки недооцінки.

В модерному світі спостерігається інтенсивне впровадження Інтернету в усі сфери діяльності. Пропонується розглядати згадані метрики у двох секторах: офлайн та онлайн. При чому перспективним та привабливим є те, що Інтернет-простір характеризується вимірністю і система КРІ поступово адаптується до режиму онлайн.

Доцільність використання системи КРІ обумовлена встановленням вимірних нормативів, які можуть стати основою нарахування премій у преміальній системі оплати праці. Досягнення ключових показників мотивує спеціалістів до якісної, оперативної роботи. Важливо, щоб цілі окремого працівника не заважали загальній меті підприємства. Це ще раз підкреслює необхідність зваженого, продуманого підходу до встановлення показників, що зменшить ризики та недоліки цієї системи. Дані метрики потребують постійного перегляду, моніторингу, контролю, що обумовлено динамікою розвитку економічної системи. Брайан Кліфтон писав: «Якщо при 10% зміні в КРІ – в бік збільшення або зменшення – ви не викликаєте когось-небудь, щоб з'ясувати, що відбувається, то ці показники визначені неправильно. Правильно визначені показники ефективності створюють очікування і приводять в дію» [4, с. 303].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Друкер П. Рынок: как выйти в лидеры: Практика и принципы: [пер. с англ.] / П. Ф. Друкер. – Москва: Bookchamberintern., 1992. – 351 с.
2. Маркетинг и финансы Поль У. Фэррис, Нейл Т. Бендл, Филипп И. Пфайфер, Дэвид Дж. Рейбштейн [Електронний ресурс] // Интернет-проект «Энциклопедия маркетинга». – 2008. – Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru/lib-mm/tactics/marketing&finances.htm>
3. Основные КРІ менеджера по маркетингу [Електронний ресурс] // PowerBranding.ru. – Режим доступу: <http://powerbranding.ru/osnovy-marketinga/kpi-marketologa/>
4. Clifton В. «Advanced Web Metrics with Google Analytics 2nd edition». – Indianapolis, Indiana, USA: Wiley Publishin, Inc, 2010. – 503 с.

Завадовська Ю.Ю.

*здобувач кафедри економіки підприємства,
інновацій та дорадництва в АПК*

*Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна*

ПРАКТИЧНА ОЦІНКА ЗАЛИШКІВ СТАЛОСТІ ШОДО АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ

Згідно досліджень 2015 та 2016 р. [1], ефективна соціалізація у приймаючій громаді, поряд із працевлаштуванням та задовільними умовами проживання, становить ключовий фактор, що визначає міграційну поведінку та ступінь осідлості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Для внутрішніх трудових мігрантів потенціалі успішної соціалізації (адаптації в громаді) також є визначником їхнього міграційного рішення у межах регіонів країни. Однак, в цілому не всі приймаючі громади України виявилися готовими до переміщення та адаптації значної кількості вимушених мігрантів [2]. Водночас, перспективним для забезпечення успішної адаптації ВПО є підхід на основі активізації змішаних ініціативних груп. Щоб ефективно оцінити прогрес адаптації ВПО у складі таких груп доцільно використовувати підхід на основі «Залишків сталості». Іншими дослідниками [3] цей підхід описаний концептуально. Пропонуємо вашій увазі практичний інструмент оцінки згідно критеріїв залишків сталості.

Для оцінки методом фокус-групового обговорення фахівець з оцінки адаптації ВПО обговорює з ініціативною групою 5 ключових питань (представлені окремими таблицями) та всі підпункти (див. табл. нижче) і приділяє увагу відповіді на кожен підпункт кожного з 5 питань. Відповіді групи фіксуються фахівцем у електронному вигляді у відповідний табличний блок біля кожного з питань. Обсяг відповіді складає не менше 2 речень по суті на кожне питання.

Таблиця 1

Структура опитування щодо лідерства та балансу у групі

Оцініть рівень довіри між членами ініціативної групи у т.ч. між ними та лідером групи.
--

Обговоріть, яким чином формувалася довіра між членами групи. На чому вона базується? Чи можна говорити про високий рівень взаємної довіри членів групи?
Опишіть самостійно своїм висновком рівень довіри та реальний колектив людей, які склали «кореневу групу», тобто ядро, актив проекту на місці.
Обговоріть характеристики особистості лідера групи (якщо лідера немає, то хай група опише уявного лідера, якого вони хочуть бачити у себе). А саме: рівень поміркованості у судженнях, збалансованість стилю мислення, психологічний запас міцності. Чи лідер «зриває» свої емоції на членах групи, або, навпаки, намагається самостійно заспокоюватися?
Як зміниться статус лідера цієї групи, якщо на виборах до влади прийдуть інші люди?
Чи у групі в лідера є хоча б 2 компетентних «заступники»? Наскільки сильна, передбачувана у поведінці, стійка (стабільна) ця коренева управлінська група?
Ця група прагне просто фінансової вигоди від проектів, або ж нею рухають ще й інші мотиви – чи можна говорити про взаємну зацікавленість справами групи?
Яке основне слово приходить на думку, коли ми говоримо про «те, що саме рухає ядром групи»:
«Наскільки впливовими є члени активу» групи? Чи мають члени групи доступ до управління зовнішніми ресурсами, які можна «розвернути» на користь громаді?
Чи планує група підтримувати гарні стосунки з тими, хто працював з ними, але зараз відійшов від справ?
Наскільки існує тенденція ділитися результатами роботи групи (наприклад, громадське благо) з ширшою громадою?

Таблиця 2

Структура опитування щодо мотивації групи до успіху

Обговоріть, наскільки суттєвим для групи є: 1) можливість отримання базових коштів від донора (скільки ще вони готові докласти на потрібну їм та цікаву справу, наприклад, економічний кооператив?)
Обговоріть, наскільки суттєвим для групи є: 2) отримання азарту від відчуття перемоги від успішного проходження проекту?
Якими члени групи хочуть бачити грантові процедури МОМ у майбутньому (може, простішими, може треба більше самостійності, може – більше навчання або більше малих грантів саме на ідеї громади типу «мале диво»)?
Чи могла би група заснувати економічний прибутковий кооператив і, якщо так, то чим би він займався? Скільки коштів для цього треба і скільки вони готові самі докласти?

<p>Чи могли би переселенці заснувати владний бізнес у громаді? Спільно з громадою? Що б це могло бути, скільки коштів для цього треба і який кількісний ефект (робочі місця, нові товари і послуги та ін.) очікується?</p>

Таблиця 3

Структура опитування щодо організаційного фундаменту групи

<p>Наскільки бідним чи багатим є населений пункт: занадто бідним, середнім чи місцями «багатим» (існують елітні квартали і т.д.).</p>
<p>Які тенденції в економіці (але уникайте політичних суперечок) країни (чи їх регіону) хвилюють членів групи і з огляду на це, яким чином вони планують розвиватися?</p>
<p>В цілому, як ініціативна група громади росла, розвивалася разом? Які перешкоди стояли на цьому шляху та як їх вдалося подолати?</p>
<p>Наскільки завершеними (приблизно в %) на даний час є проекти у даній громаді. Чи встигає група вчасно завершити всі заплановані заходи?</p>

Таблиця 4

Структура опитування щодо досвіду та ресурсів групи

<p>Якби групі зараз дати невеликі гроші на реалізацію їх ідеї (еквівалент до 5 тис доларів), що б група зробила у себе в громаді?</p>
<p>Звідки група братиме кошти на свою діяльність та реалізацію проектів, якщо вона це планує робити у майбутньому?</p>
<p>Який взаємно вигідний для громади проект група хоче втілити?</p>
<p>Що у громаді дійсно люблять робити (яка діяльність приносить задоволення- як не всім, то членам групи)?</p>
<p>Який досвід винесла група з процесу інтеграції переселенців? Чи це повпливало (і як) на розвиток приймаючого населеного пункту?</p>

Таблиця 5

Структура опитування щодо проектних показників громади

<p>Оцініть, чи в результаті виконання проекту підтримки у вашій громаді покращилася інтеграція переселенців і у чому це виражається?</p>
<p>Скільки приблизно людей (у т.ч який% з них є ВПО?) отримали користь від реалізації малого проекту?</p>
<p>Скільки приблизно людей пройшло навчання в рамках даного проекту в вашій громаді (у т.ч який% з них є ВПО?)</p>

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Звіт про проведення дослідження «Дослідження гендерних особливостей ефективності роботи ініціативних груп проекту». Робочі матеріали проекту «Попередження торгівлі людьми шляхом розвитку соціальної роботи та мобілізації громад Фаза 2 2012-2015». Міжнародна організація з міграції, 2015.
2. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на території, неконтрольованій українською владою в зоні проведення антитерористичної операції». [Електронний ресурс]: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/Dopovidna_VPO_final.pdf
3. Филяк М. Интеграция показателей устойчивого развития в новую стратегию региона: монография / М. Филяк – Саарбрюкен: LAP Lambert Academic Publishing, 2015. – 260 с.

Мельник П.І.

студент

Хмельницького національного університету

Кравець І.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління персоналом і економіки праці

Хмельницького національного університету

м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ЗМІ ТА ІНТЕРНЕТУ НА КІЛЬКІСНЕ І ЯКІСНЕ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Від'ємні показники природнього приросту населення, котрі відображають процес депопуляції в Україні, сформувалися ще з кінця 80-х років ХХ століття. Особливо гостро проблема зменшення чисельності українців постала сьогодні. Такий стан речей склався через ряд причин, які вивчаються багатьма науковцями, соціологами, медиками та іншими фахівцями, хто працює над цією темою. Серед причин депопуляції в Україні першість належить проблемам соціально-економічного розвитку, а саме зайнятості, безробіття, соціального захисту населення, розвитку сфери медичного обслуговування, освіти, стану довкілля. Сучасний момент розвитку українського суспільства характеризується ще й наявністю конфлікту на сході України, що чинить негативний вплив на відтворення населення.

Варто відзначити, що до переліку зазначених причин проблем відтворення населення науковці відносять негативний вплив протягом останніх 10-20 років засобів масової інформації, а саме телебачення, різноманітних друкованих видань, соціальних мереж на формування у молодого покоління репродуктивних установок малодітності, а іноді і бездітності, руйнують споконвічні сімейні цінності. Пропаганда нездорового способу життя, генерування безглузких ідей, неправдивої інформації шкодять фізичному здоров'ю населення, породжують психічні розлади та моральну деградацію суспільства. Відтак метою статті є акцентування уваги на значному впливі ЗМІ, Інтернету, телебачення на відтворення населення – не тільки кількісне, а й якісне.

Зазвичай демографи і географи під відтворенням населення розуміють сукупність процесів народжуваності, смертності та природного приросту, що забезпечують відновлення і зміну людських поколінь [1].

Роль та значення засобів масової інформації в житті сучасного суспільства важко переоцінити. Вони настільки міцно вкорінилися в нашій повсякденності, що ми навіть уявити собі не можемо свого існування без них. Те, що засоби масової інформації мають величезний вплив на особистість та, дуже часто повністю формують суспільну думку, незаперечний факт. Ми щодня отримуємо з преси новини та інформацію, яка на сімдесят відсотків не підлягає перевірці. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, що розпочався в середині 20 століття заклав основу формування суспільства взагалі нового типу – інформаційного суспільства. Взагалі, в сучасному світі засоби масової інформації взяли на себе значну функцію з формування свідомості людей, вихованню їх ціннісних орієнтацій, смаків, поглядів, звичок, вподобань.

Виділяють два основних напрями впливу ЗМІ на формування суспільної думки [2]: семантичне маніпулювання, що припускає ретельний відбір і спеціальне компонування понять, що викликають або позитивні, або негативні асоціації, що дозволяє впливати на сприйняття інформації; формування стереотипів. Стереотипи формуються під впливом двох факторів: без свідомої колективної переробки й індивідуального соціокультурного середовища, а також при цілеспрямованому ідеологічному впливі за допомогою ЗМІ.

ЗМІ традиційно впливають на суспільну свідомість та поведінку людей, спонукаючи їх до досягнення тієї чи іншої мети. В періоди еволюційного розвитку структури та функцій ЗМІ, як правило, здійснюють внесок в стійке функціонування суспільства в цілому. Проте, в перехідну епоху розвитку суспільства окремі структури ЗМІ здобувають інші темпи життя, вони можуть розвиватися поза взаємодією один з одним та суспільством в цілому, що проявляється у вираженні ідей та інтересів, іноді далеких від суспільних потреб [3].

Підростаюче покоління формує свої погляди та смаки практично на сто відсотків завдяки журналам, розважальному телебаченню та Інтернету; дорослі люди, які читають газети та які вважають перегляд щоденних телевізійних новин обов'язковим, дуже великий відсоток інформації, що до них надійшла та яку переробили в розмовах із сім'єю, друзями, колегами, поступово починають вважати власною думкою.

Особливо сильний вплив засоби масової інформації здатні чинити на формування особистості підростаючого покоління, адже молодь – це така соціальна група, яка максимально використовує ЗМІ та жадібно черпає інформацію різного змісту, оскільки молоді люди дуже допитливі, хочуть бути в курсі всіх подій, що відбуваються не тільки в їхньому місті, але і в усьому світі.

Телебачення займає одне із провідних місць в силу виховного впливу після сім'ї та школи, являється каналом інтенсивної соціалізації [4, с. 29]. Суттєвою особливістю сприйняття дитиною являється перевага емоційного ставлення до об'єктів дійсності при відсутності глибоких знань про них. Немає сенсу сперечатися про користь та шкоду телебачення. В наш час особливо гострою стала проблема телевізійного насилля. Практично у всіх сучасних серіалах, фільмах, і навіть мультфільмах існує відеоінформація про розбійні напади. Існує безліч досліджень, результати яких свідчать, що перегляд сцен насилля по телепрограмам та фільмам орієнтує молодь до наступної агресії [3]. У цьому

контексті доречним буде згадати відомий фільм Олівера Стоуна «Природжені вбивці». Після його виходу по світу прокотилася хвиля грабежів, розбоїв, вбивств, скоєних молодими людьми, які після арешту стверджували, що наслідували героїв цього фільму. Також можна згадати фільм «Вбити Біла» Квентіна Тарантіно, який пропагує ідею помсти через вбивство.

Або наведемо приклад комп'ютерної гри Grand Theft Auto, що теж є частиною масової культури і про яку (зазвичай підлітки) дізнаються зі ЗМІ, Інтернету. Гра відбувається від третьої особи, в якій гравцю потрібно красти машини, організувати пограбування та вбивства. Молода несформована свідомість в купі з певними сімейними негараздами може не сприйняти гру як гру, а прийме як керівництво до формування способу життя.

ЗМІ являються також джерелом вульгарної інформації – порнографії. Можна відстежити негативний вплив телебачення на статеве життя підлітків. Цінності, норми та стереотипи статевого життя, які транслюють ЗМІ, дуже часто далекі від популяризації моральних підвалин здорових відносин юнаків та дівчат, орієнтують молодих людей на безладні статеві зв'язки.

Всі ці моменти істотно впливають на повсякденне життя підлітків і молоді, що є надією та майбутнім кожної нації. Формування негативних цінностей, які передаються через ЗМІ, зумовлює їх перетворення на звичку. І можна логічно спрогнозувати як такі поведінкові ситуації в суспільстві впливають на саме відтворення суспільства, тобто на його кількісну складову.

Також, наявність надто великої кількості розважальної літератури, глянцевих журналів, телепрограм, ігор та інших видів не надто важливої і доречної інформації зумовлює притуплення здатності молоді до мислення, критичного аналізу та оцінки інформації, її відрізання від цілей нації, адже під впливом масової культури постійні розваги і відпочинок стають життєвою цінністю, гедонізм стає способом життя. Це, в свою чергу, негативно впливає на якісне відтворення населення.

Отже, зрозуміло, що причиною зменшення чисельності населення України чи погіршення соціального становища певної частини населення є не тільки ЗМІ, Інтернет, масова культура, яка формується під їх впливом. І над усуненням інших факторів, чинників, таких як низький рівень медичних послуг, погане фінансове забезпечення і підтримка малозабезпечених сімей потрібно обов'язково працювати. Важливою для вирішення є проблема військового конфлікту на Сході України, проте це окрема тема для вивчення.

Однак, масова культура, засоби масової інформації тісно сплелись з повсякденним життям і більше, ніж будь-коли, впливають на думки і поведінку суспільства, що, в свою чергу, впливає на якісне і кількісне відтворення населення. Покращити ситуацію певним чином може зменшення негативного впливу ЗМІ через контроль за інформацією, яку отримують підлітки, збагачення нашої культури високими цінностями, формування високорозвиненої молоді нації з сімейними цінностями та орієнтуванням на правильний спосіб життя і дієту не лише харчову, але й інформаційну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Максимцев І. А. Управління людськими ресурсами: підручник для бакалаврів / під ред. І. А. Максимцева, Н. А. Горелова. – 2-е изд., Перераб. і доп. – М.: Издательство Юрайт, 2014. – 526 с.
2. Харис Р. Психология массовых коммуникаций. Изд. 4-е. / Р. Харис – СПб, 2001.

3. Мудрик А. В. Социальная педагогіка: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В. А. Слостенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 200 с.
4. Бандурка І. О. Вплив кіберзлочинності на права та свободи дитини [Текст] / І. О. Бандурка // Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Харків, 12 листоп. 2014 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: Права людини, 2014. – С. 28-32.

Нечипоренко В.В.

*кандидат сільсько-господарських наук,
доцент кафедри статистики,
аналізу господарської діяльності та маркетингу
Сумського національного аграрного університету*

Нечипоренко В.О.

*студентка
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

На сьогодні ситуація на селі містить наявні поєднання економічної, екологічної, культурної кризи, що може стати позитивним фактором для пошуку більш якісного способу життя. Аналіз змін, що відбувалися в соціальній сфері за роки реформ, свідчать про те, що в цій сфері склалася неоднозначна суперечлива ситуація. Поряд з певними позитивними зрушеннями, багато негативних явищ набули застійний характер, а деякі проблеми посилюються і представляють серйозну небезпеку [1, с. 378].

Криза в економіці країни призвела до різкого спаду інвестиційної активності в соціальній сфері. При цьому, темпи скорочення капітальних вкладень в соціальну сферу села значно випереджають відповідний показник по народному господарству в цілому, що свідчить про послідовне практичне обмеження інтересів сільської місцевості при розподіленні інвестиційних ресурсів.

Соціальний ризик села прийняв системний і затяжний характер, сільське населення не спостерігає достатньо відчутних і стійких змін на краще, не бачать перспективи [23, с. 56].

За останні 20 років відбулося значне скорочення мережі закладів культури, збільшився моральний і фізичний знос ресурсів, погіршилась структура дозвілля селян. При цьому 1/3 закладів культури потребує капітального ремонту, 5% знаходиться в аварійному стані.

Основна маса сільського населення живе в умовах обмеженого інформаційного поля, або, взагалі, знаходиться в умовах інформаційної ізоляції.

Створюваний протягом багатьох десятиліть потенціал сільських шкіл, дитячих садків, клубів, лікарень, амбулаторій та інших соціальних об'єктів щорічно скорочується. Також зменшується чисельність учнів загальноосвітніх шкіл і дітей в дошкільних закладах, виникає занепокоєння доступність

медичного обслуговування, відбувається скорочення дільничних лікарень, відсутність коштів і медичних препаратів, нестача кваліфікованих лікарів і середнього медичного персоналу – все це притаманне нинішньому стану сільських територій, що призвело до погіршення здоров'я населення [1, с. 382].

Матеріально-технічна база діючих закладів охорони здоров'я в селі знижена і не відповідає санітарно-гігієнічним вимогам, більше 70% діагностичного і лікувального обладнання застаріло. Таким чином сільське населення в значній мірі не має можливості користуватися медичними послугами.

Значне віддалення лікувально-профілактичних закладів від місць проживання, низький рівень звернення і госпіталізації сільських жителів сприяє розвитку запущених випадків патологічних процесів, хронічних захворювань, визначають високий рівень смертності населення.

Погіршення рівня життя населення негативно впливає на її тривалість. За період 2010-2014 років тривалість життя мешканців в цілому по Сумській області збільшилася на 0,8 роки, але при цьому слід відмітити, що чоловіки на селі живуть на 10 років менше ніж жінки.

Значною залишається смертність сільського населення з природних причин, що характеризує тяжкий морально-психологічний стан населення. В селах цей показник на 712 осіб (17%) вище ніж в місті.

Інша, не менш важлива складова соціальної сфери сільських територій – це внутрішньогосподарська дорожня мережа. Якість сільської дорожньо-транспортної мережі не відповідає зростаючим потребам сільськогосподарським товаровиробників. Відсутність внутрішньогосподарських доріг з твердим покриттям ускладнює реалізацію населенню виробленої продукції. Через бездоріжжя більше 2/3 сільських мешканців часто залишаються без автобусного сполучення, що перешкоджає реалізації виїзних форм соціального обслуговування селян, розвитку торгово-побутового та інших видів сервісу.

У 2013 році була прийнята Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування», строк виконання 5 років. Метою програми є забезпечення ефективного функціонування та розвитку мережі автомобільних доріг загального користування, будівництва та реконструкції 1,5 тисяч кілометрів автомобільних доріг, проведення ремонту понад 24 тисячі кілометрів автомобільних доріг.

Слід зазначити, що із 1458 сіл Сумської області (станом на 01.01.2015 р.) 65% мають дороги з твердим покриттям. Це, в деякій мірі, сприяло міграції сільського населення в міста. Так, загальна чисельність населення Сумської області на кінець 2010 року становило 1161,5 тис. осіб, до кінця 2014 року їх чисельність скоротилась на 38,1 тис. осіб, в тому числі населення в сільській місцевості за зазначений період скоротилось на 23,5 тис. осіб (з 378,5 тис. осіб до 355,0 тис. осіб). Питома вага міського населення у 2010 році склала 67,4%, а у 2014 році – 68,4%, відповідно сільського – 32,6% та 31,6%.

Бідність, а також збільшення частки людей похилого віку в структурі сільського населення стали причиною погіршення демографічної ситуації.

Особлива соціальна проблема села – положення молоді. Внаслідок не престижності сільських робочих професій, низької оплати праці, відсутності перспективи в забезпеченні житлом, її частка в структурі сільського населення зменшується. Близько половини мігрантів з села – молодь до 30 років.

В сільській місцевості нараховується близько 14,4 тис. безробітних, 1/3 з яких зареєстровані в територіальних органах центрального органу виконавчої влади. Дійсні масштаби сільського безробіття вдвічі більші. Більшість селян займається присадибним господарством і не претендує на робочі місця у зв'язку з тим, що зневірилися знайти роботу. Фактичний рівень сільського безробіття в 2014 році складає 28,5%, що на 4,5 п.в. більше порівняно з 2010 роком.

Отже, подальший розвиток негативних процесів вже в недалекій перспективі призведе до втрати села як соціально-економічної підсистеми, яка виконує життєво важливу для суспільства функцію виробника продовольства і сировини для промисловості, а також загальнонаціональні функції: демографічну, соціально-культурну, природоохоронну, рекреаційну, соціального контролю над територією. Тому, виникає необхідність вжиття заходів державою, що направлені на стабілізацію і стійкий розвиток сільської економіки, збільшення рівня і якості життя населення, зниження масштабів бідності, соціально-психологічне і моральне оздоровлення сільського населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мазур Г. Ф. До проблеми соціального розвитку села // Матеріали 7 річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників «Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій» / Г. Ф. Мазур. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2006. – С. 376–384.
2. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / В. О. Мандибура. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – С. 56.

Рибак Г.І.

*асистент кафедри економічної теорії
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні питання національної безпеки в Україні стоїть дуже гостро. У традиційному розумінні найважливішою загрозою для існування держави вважають воєнну, тобто безпека країни полягає у запобіганні збройного конфлікту чи збройній протидії агресору. Джерелом воєнної загрози існуванню та діям держави завжди вважали можливість застосування проти неї збройної сили з боку інших держав. Але окрім явної небезпеки існує так звана сфера «м'якої безпеки».

Сучасні держави світу щораз частіше стикаються з комплексом загроз, пов'язаних з функціонуванням економіки, культурного та інформаційного простору держави, станом природного середовища. У сучасному світі ситуація у цих середовищах є особливим предметом захисту та новим полем суперечностей між владними елітами держав. Відповідно у світовій практиці

сучасна національна безпека держави реалізується у таких найважливіших напрямках:

1. Самозбереження, тобто самостійне існування держави і народу.
2. Територіальна інтегральність.
3. Політична незалежність і свобода дій у міжнародному середовищі.
4. Якість життя, тобто самостійний вибір політичного, економічного, соціального устрою, як і забезпечення майбутнього на традиціях, культурі та інших національних цінностях.

Отже значну частину національної безпеки країни складає саме соціальна безпека. У Концепції національної безпеки України виокремлено 7 сфер національної безпеки України, до яких включена і соціальна. Вона характеризується як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей.

Так як соціальна безпека як складова національної безпеки є досить новим поняттям, науковці дають різні його трактування. За визначенням В. Данилишина та В. Куценко соціальна безпека гарантується поліпшенням якості життя і є сукупністю видів безпек, що зумовлені структурою людської життєдіяльності, її сферами: відносини окремих індивідів, груп людей, побудовані таким чином, щоб у процесі їхнього розвитку не виникала небезпека для кожного з них; стійке функціонування соціальних інститутів, що забезпечує стабільний розвиток суспільства [1, с. 22].

За трактуванням Б. Мініна соціальна безпека – це стан суспільства, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов і наданих соціальних благ – матеріальних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних та інших, що визначають якість життя людини і суспільства [2]

Незважаючи на різницю у трактуваннях науковців, в основі формування змісту поняття «соціальна безпека населення» лежить принцип задоволення інтересів, які б відображали фундаментальні цінності і прагнення, а також цивілізовані шляхи створення таких умов й засоби задоволення соціальних потреб, а саме загалом створення відповідного рівня якості життя населення.

Соціальна безпека як комплексна складова національної безпеки має розгалужену структуру, що містить такі елементи як: належне забезпечення особистих прав і свобод громадян; умов інтелектуального розвитку, саморозвитку; забезпечення умов для реалізації інтелектуального і трудового потенціалу населення та його відтворення; умов проживання, харчування, охорони здоров'я.

В свою чергу усі зазначені складові прямо або опосередковано чинять вплив на якість життя населення. Відповідно належний рівень якості життя забезпечує соціальну безпеку та є знаковим індикатором національної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку // Вісник НАНУ. – 2010. – № 1. – С. 20-28.
2. Минин Б. А. Возвратное право и социальная безопасность / Б. А. Минин. – М., 2000. – 198 с.

СЕКЦІЯ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Беляєва Н.С.

*старший викладач кафедри фінанси та маркетингу
Київського економічного інституту менеджменту*

Фесан Я.В.

*студент
Київського економічного інституту менеджменту
м. Київ, Україна*

ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Платоспроможність, ліквідність та кредитоспроможність є одними з найважливіших характеристик господарюючого суб'єкта, які завжди прагнуть оцінити партнери по бізнесу, а також наявні та потенційні кредитори підприємства. Знання цих характеристик дає можливість визначити, якою мірою і протягом якого часу підприємство зможе виконувати свої грошові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку.

Ліквідність та платоспроможність розраховуються за даними балансу і відображують відповідні характеристики у певний момент часу. Залежно від часового інтервалу, протягом якого перевіряється спроможність підприємства виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, для оцінки використовують ту чи іншу характеристику: на найбільш короткостроковому періоді – платоспроможність, більш тривалому – ліквідність. Розглянемо показники, які дають змогу оцінити платоспроможність та ліквідність на прикладі бюджетної установи – ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

Розрахунки вищеперерахованих коефіцієнтів у динаміці за 2013-2015 рр. оформлені у вигляді табл. 1 та табл. 2.

Оскільки у Бориспільського районного центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) у 2015 році немає зобов'язань, коефіцієнти за даний рік не розраховуються.

У цілому ж, коефіцієнт загальної ліквідності дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Оскільки поточні зобов'язання підприємства погашаються в основному за рахунок поточних активів, для забезпечення нормального рівня ліквідності необхідно, щоб вартість поточних активів перевищувала суму поточних зобов'язань (ця вимога також впливає з «модифікованого золотого фінансового правила»). Нормальним значенням даного коефіцієнта вважається 1,5-2,5, але не менше 1, таким чином збільшення даного показника у динаміці є позитивним фактором. В той же час, якщо ж значення коефіцієнта значно перевищує 1, то можна зробити висновок про те, що підприємство володіє

значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. Одночасно, з погляду менеджера, значне нагромадження запасів на підприємстві, відволікання коштів у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з неефективним управлінням активами. У той же час підприємство, можливо, не повністю використовує свої можливості з одержання кредитів.

Таблиця 1

**Результати розрахунку показників ліквідності
ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування
(надання соціальних послуг)» за 2013-2015 рр.**

Показники	Роки			Відхилення, +/-			
	2013	2014	2015	абсолютне, грн		відносне, %	
				2014р. від 2013 р.	2015р. від 2014 р.	2014р. від 2013 р.	2015р. від 2014 р.
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної ліквідності)	5,07	7,87	-	2,80	-	55,22	-
Коефіцієнт швидкої ліквідності (коефіцієнт «лакмусового папірця»)	3,27	5,08	-	1,81	-	55,22	-
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	3,15	4,89	-	1,74	-	55,22	-

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами. Теоретично значення коефіцієнта вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,6, тому його збільшення у ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» є також позитивним моментом.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів. Теоретично значення коефіцієнта вважається достатнім, якщо воно

перевищує 0,2-0,3. На практиці ж значення бувають значно нижчі, і за цим показником не можна відразу робити негативні висновки про можливість підприємства негайно погасити свої борги, тому що мало ймовірно, щоб всі кредитори підприємства одночасно пред'явили б йому свої вимоги. У той же час, занадто високе значення показника абсолютної ліквідності свідчить про нерациональне використання фінансових ресурсів, що ми ї можемо спостерігати у ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

У табл. 2 представимо результати розрахунку показників платоспроможності (фінансової стійкості) ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» за 2013-2015 рр.

Нормальне мінімальне значення коефіцієнта автономії орієнтовано оцінюється на рівні 0,5, що припускає забезпеченість позикових коштів власними, тобто, реалізувавши майно, сформоване із власних джерел, підприємство зможе погасити зобов'язання [1, с. 227]. Однак, у ході оцінки цього коефіцієнта, необхідно приймати до уваги галузеву приналежність підприємства (наприклад, машинобудівні підприємства повинні мати більш високе значення коефіцієнта автономії, ніж підприємства торгівлі, що пояснюється більш високою питомою вагою необоротних активів у структурі балансу), наявність довгострокових позикових коштів й інші фактори. В цілому по підприємству даний показник зростає з 0,93 до 1,14 у 2015 році, що є позитивною тенденцією.

Таблиця 2

**Результати розрахунку показників платоспроможності
(фінансової стійкості) ДУ «Бориспільський районний центр
соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» за 2013-2015 рр.**

Показники	Роки			Відхилення, +/-			
				абсолютне, грн		відносне, %	
	2013	2014	2015	2014 р. від 2013 р.	2015 р. від 2014 р.	2014 р. від 2013 р.	2015 р. від 2014 р.
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,93	0,66	1,14	-0,26	0,47	-28,34	71,44
Коефіцієнт фінансування	0,068	0,072	0,000	0,00	-0,07	5,35	-100,00
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами	0,80	0,87	1,00	0,07	0,13	8,74	14,56
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,330	0,501	0,334	0,17	-0,17	51,74	-33,18

Коефіцієнт фінансування показує, скільки позикових коштів залучило підприємство на 1 грн вкладених в активи власних коштів. При цьому залучені джерела фінансування не розподіляються на довгострокові та короткострокові. Для підрахунку показника використовують лише дані пасиву балансу без порівняння з активом. Нормальним є рівень, коли коефіцієнт менший від 1. Якщо зазначений коефіцієнт більший за 1, фінансова стійкість підприємства сягає критичного значення. Як можна побачити з даних табл. 2 даний коефіцієнт в ДУ «Бориспільський районний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» у динаміці значно нижчий за 1, а на кінець 2015 році взагалі не розраховується, оскільки у даному році підприємство не використовувало позикові кошти.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотним коштами показує яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власного капіталу. Чим вище значення даного показника, тим вище рівень платоспроможності та кредитоспроможності підприємства [2, с. 302-304]. Як ми бачимо з таблиці значення даного показника протягом 2013-2015 рр. в динаміці постійно зростає, темп приросту у 2015 році становить близько 15%, що є позитивним моментом.

Коефіцієнт маневреності власних коштів характеризує степінь мобільності використання власного капіталу. Чітких рекомендацій у значенні цього коефіцієнта немає, але вважається, що його значення повинно бути не менше 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу. Як можна обачити з табл. 2 даний поріг територіальний центр подолав і значення цього коефіцієнта навіть більше, проте в подаль ношу необхідний моніторинг цього показника, оскільки у 2014 році спостерігалось його збільшення на 51,74%, а вже у 2015 році зменшення на 33,18%.

У підприємств, які функціонують в умовах розвиненої ринкової економіки, вчасно отримують платежі від своїх контрагентів і мають кваліфікованих фінансових менеджерів, не виникає проблем з управління грошовими коштами, оскільки більша частина поточних витрат на заробітну плату, податки, оренду, комунальні послуги досить рівномірно розподілена в часі, і в таких умовах неважко розрахувати середньомісячну потребу в грошових коштах. В умовах перехідної економіки підприємствам нерідко важко підтримувати платоспроможність на належному рівні через нестабільну економічну ситуацію та низьку платоспроможність покупців і партнерів по бізнесу. Бюджетні установи з цього ряду виділяються, оскільки фінансуються державними коштами, проте кожна державна установа має право надавати платні послуги; в такому разі установа отримує додатковий дохід, який можна спрямувати на нецільові витрати у структурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Куробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. – К.: Т-В «Знання», КОО, 2013. – 378 с.
2. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання / Київський національний економічний ун-т. – К.: КНЕУ, 2011. – 388 с.

Болдуєва О.В.

*професор кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Вкладення в інвестиційні фонди можна розглядати як альтернативу класичному банківському депозиту або платіжній картці з підвищеним відсотком на залишок. Для інвестора інвестиційні фонди – це один з найбільш доступних способів інвестувати в цінні папери. Вкладаючи гроші в пайові фонди, інвестор фактично вкладає їх в акції та облігації українських компаній. Проте інвестору слід врахувати, що інвестиційні фонди не гарантують певної прибутковості і можуть принести як прибуток, що значно перевищує дохід від депозиту, так і збиток.

Рівень прибутковості фонду побічно залежить від його форми і типу. Пайові фонди відкритого та інтервального типу мають, як правило, найменші ризики і прибутковість. Корпоративні фонди закритого типу, внаслідок того, що є переважно недиверсифікованими – мають найвищу прибутковість, в порівнянні з іншими типами, але при цьому і найвищі ризики.

Гнучкість фінансових інструментів їх постійний розвиток а також різноманітність організаційних форм інвестиційних фондів визначають необхідність теоретичного узагальнення змісту та особливостей еволюції цього виду фінансового посередництва.

У літературі і законодавчих актах під інвестиційними фондами розуміються абсолютно різні об'єкти – організації [1], підприємства, фінансові продукти [2], фінансові посередники [3] і суспільні відносини [4]. Це пояснюється тим, що дослідники беруть до уваги лише окремі форми і аспекти діяльності інвестиційних фондів.

Багато інвестиційних фондів є організаціями, тобто юридичними особами. Проте поширені інвестиційні фонди іншого, так званого контрактного, типу, що не мають статусу юридичної особи, які можна визначити як майнові комплекси.

У цих умовах для розкриття природи інвестиційних фондів необхідно виділити те головне, що характеризує досліджуваний об'єкт і його внутрішні властивості, незалежно від форм прояву цього об'єкта. Це передбачає визначення специфіки діяльності інвестиційних фондів як особливого виду підприємницької діяльності. У ст. 1 Закону України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI «Про інститути спільного інвестування» предмет регулювання – інститути спільного інвестування визначається як корпоративний або пайовий фонд. У статті 41 під пайовим фондом визначено «сукупність активів, що належать учасникам такого фонду на праві спільної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами та обліковуються нею окремо від результатів її господарської діяльності. Пайовий фонд не є юридичною особою і не може мати посадових осіб».

Згідно статті 8 корпоративний фонд це юридична особа, яка утворюється у формі акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування [4].

Проте узагальнюючого визначення інститутів спільного інвестування, а саме інвестиційних фондів у законі немає.

В цілому діяльність інвестиційного фонду включає таку сукупність відносин:

- залучення грошових коштів та іншого майна інвесторів;
- об'єднання майна інвесторів в єдиному майновому комплексі (фонді), розпорядження яким передається самому інвестиційному фонду або спеціалізованій компанії з управління активами;
- вкладення коштів із зазначеного майнового комплексу на диверсифікованій основі виключно в цінні папери та інші об'єкти інвестування з метою отримання прибутку у вигляді інвестиційного доходу або прибутку від перепродажу об'єктів інвестування [6].

До основних функцій інвестиційних фондів слід віднести:

- мобілізація коштів інвесторів.
- об'єднання майна інвесторів.
- інвестування активів інвестиційних фондів.

Виходячи з вищесказаного, сформульовано визначення інвестиційних фондів, яке, на наш погляд, найбільш повно і чітко відображає суть досліджуваного об'єкта. Інвестиційні фонди (інститути спільного інвестування) – це фінансові посередники, що забезпечують залучення коштів учасників за допомогою випуску цінних паперів або укладення договорів, їх об'єднання та інвестування на диверсифікованій основі в цінні папери та інші дозволені об'єкти з метою отримання прибутку, а також розподіл вартості чистих активів пропорційно часткам, що належить інвесторам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Любкіна О. В. Особливості розвитку мережі інвестиційних фондів і компаній в Україні // Вісник. – К., 2002. – Вип. 60-61. – С. 104-107.
2. Тивончук О. І. Інвестиційні фонди як суб'єкти фінансового ринку та учасники інвестиційного процесу // Вісник. – Львів, 2003. – Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 178-188.
3. Коверда В. М. Інвестиційні фонди як провідна форма фінансового посередництва в системі фінансово-кредитних установ // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2008. – Вип. 73, ч. 1. – С. 148-152.
4. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р. № 5080-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 29, ст. 337.
5. Філіповський О. В. Пайові та корпоративні інвестиційні фонди – нові інвестиційні можливості для економіки України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2003. – Економічні проблеми ринкової трансформації України. – С. 24-30.
6. Кірієнко О. М. Напрями діяльності та класифікація інститутів спільного інвестування // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації. – Полтава, 2013. – С. 149-152.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ

Кредитний ризик банку є ризиком дефолту по боргу клієнтів банку, які можуть виникнути у зв'язку з нездатністю позичальника зробити необхідні платежі. Для банку ризик полягає у тому, що він може втратити свої позиції на ринку, можуть відбуватися перебої в динаміці грошових коштів, а також збільшення витрат на збір коштів.

Кредитний ризик – це «наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови» [3]. Відповідно, кредитний ризик банку визначається ймовірністю збитків у зв'язку з неповерненням або несвоєчасним погашенням виданих кредитів і несплатою відсотків за ними [4, с. 328].

Кредитні ризики, що виникають в банках можуть розподілятися на такі підгрупи (див. рис. 1.): за сферою виникнення (зовнішні та внутрішні); за характером охоплення (індивідуальні та портфельні); залежно від груп позичальників (за операціями з фізичними особами, за операціями з юридичними особами, за операціями з банками, за операціями з небанківськими фінансовими установами та за операціями з державою); залежно від видів кредитних продуктів банку (кредитний ризик при автокредитуванні, іпотечний кредитний ризик, за операціями з кредитними картками та за операціями овердрафт); за характером впливу на кредитний продукт (прямі (основні) ризики та непрямі (супутні) ризики).

Фактори управління кредитним ризиком банку поділяються на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх чинників належать законодавчо-регулюючі, загальноекономічні, політичні та форс-мажорні, а до внутрішніх – стратегічні, організаційні, управлінські, інформаційні та методологічні.

Модель управління кредитними ризиками банку складається із зовнішніх та внутрішніх факторів ризику та методів управління кредитним ризиком.

Методи управління кредитним ризиком поділяються на дві групи [4, с. 329]:

– методи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики (аналіз привабливості проекту; оцінка кредитоспроможності позичальника; структурування кредиту; оформлення кредитного договору; кредитний моніторинг);

– методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфеля банку (диверсифікація; лімітування; творення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків).

Метод диверсифікації полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Застосовують три види диверсифікації – галузеву, географічну та портфельну [4, с. 329].

Основними способами, що застосовуються для забезпечення достатньої диверсифікації позичкового портфеля, є такі [2, с. 23]:

- диверсифікація позичальників може здійснюватися через пряме встановлення лімітів для всіх позичальників відповідної групи в абсолютній сумі або за сукупною питомою вагою в позиковому портфелі банку;
- диверсифікація забезпечення, що приймається за позики;
- застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за позики;
- диверсифікація кредитного портфеля за термінами.

Рис. 1. Класифікація кредитних ризиків

*складено автором на основі [1, с. 428]

Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик. Завдяки встановленню лімітів кредитування банкам вдається уникнути критичних втрат внаслідок необдуманого концентрування будь-якого виду ризику, а також диверсифікувати кредитний портфель та забезпечити стабільні прибутки. Ліміти можуть встановлюватися за видами кредитів, категоріями позичальників або групами взаємопов'язаних позичальників за кредитами в окремі галузі, географічні території, за найбільш ризиковими напрямками кредитування, такими як надання довгострокових позик, кредитування в іноземній валюті тощо. Кредитний ризик банку обмежується встановленням ліміту загального розміру кредитного портфеля, обмеження величини

кредитних ресурсів філій банку тощо [4, с. 329]. Слід зазначити, що лімітування ґрунтується на даних попереднього аналізу кредитоспроможності, що в свою чергу є одним з найбільш корисних методів оцінки ризику.

Створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків, як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів. Формування резервів є одним із методів зниження кредитного ризику на рівні банку, слугуючи для захисту вкладників, кредиторів та акціонерів. Одночасно резерви за кредитними операціями підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому [4, с. 329].

Таким чином, на сьогоднішній день українські банки повинні мати розуміння необхідності виявлення, вимірювання, контролю та управління кредитним ризиком, а також визначати достатність капіталу для мінімізації, компенсації і покриття цих ризиків. Основними методами управління кредитними ризиками у сучасних умовах повинні стати: методи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики, методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфеля банку. Серед ключових чинників управління кредитних ризиків – є зовнішні чинники, до яких належать законодавчо-регулюючі, загальноекономічні, політичні та форс-мажорні та внутрішні – стратегічні, організаційні, управлінські, інформаційні та методологічні. Врахування цих чинників у методології управління ризиків суттєво підвищить кредитоспроможність та платоспроможність українських банків та створить передумови до їх ефективного фінансового зростання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Банківські операції: навчальний посібник / В. С. Котковський, Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Криворізький економічний інститут. – К.: Кондор, 2011. – 498 с.
2. Верхуша Н. П. Методи мінімізації кредитного ризику банку / Н. П. Верхуша // Вісник Української академії банківської справи: науково-практичний журнал. – 2010. – Вип. № 2(29). – С. 23.
3. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс]: вказівки, затверджені Правлінням НБУ від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
4. Стешенко О. Д. Управління кредитним ризиком комерційного банку / О. Д. Стешенко, А. П. Нікітенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 42. – С. 327–330.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

В сучасних умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються у сфері господарських зв'язків нашої держави, необхідною умовою сталого економічного розвитку є підвищення конкурентоспроможності банківської системи, зокрема банківського сектора. Зважаючи на те, що нестача обігових коштів у реальному секторі економіки істотно гальмує розвиток господарських взаємовідносин, фінансове ресурсозабезпечення економічного розвитку неможливе без використання сучасних нетрадиційних банківських операцій, зокрема – лізингу.

Сьогодні лізинг – це альтернативна форма фінансування, в якій поєдналися орендні відносини, елементи кредитування і фінансування, а також елементи зовнішньо-торгівельних та інвестиційних операцій. Потреба розвитку фінансового лізингу в Україні, включаючи формування лізингового ринку, обумовлена передусім несприятливим станом парку устаткування: значна питома вага морально застарілого устаткування і низька ефективність його використання, зумовлюють актуальність використання лізингу як одного з найбільш реальних варіантів вирішення даних проблем.

Економічний зміст лізингової операції викладено у Законі України «Про банки та банківську діяльність», де вказується, що лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений термін лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем з відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1, с. 1].

Світова практика виділяє дві моделі розвитку лізингового бізнесу: європейську та американську. Європейська модель передбачає створення великих вузькоспеціалізованих компаній, які, як правило, були створені великими банками і згодом можуть від них відмежовуватися. В американській моделі компанії утворюються приватними підприємцями без участі банків. Вітчизняний ринок лізингу розвивається за європейською моделлю, адже більша його частина (близько 80%) контролюється комерційними банками [2, с. 17].

Для банківських установ надання лізингових послуг – доволі безпечна операція, адже вона базується на принципах цільового використання кредиту та його забезпечення ліквідною заставою. Займаючись лізинговою діяльністю, банківські установи отримують такі переваги:

- 1) диверсифікація портфеля банківських послуг;
- 2) зниження кредитних ризиків, оскільки предмет лізингу перебуває у власності банку;

- 3) посилення конкурентних позицій на фінансовому ринку;
- 4) вигідне вкладення коштів шляхом фактичного кредитування прибуткових інвестиційних проектів;
- 5) залучення додаткової кількості фінансово забезпечених клієнтів;
- 6) підвищення конкурентоспроможності та іміджу банку.

Однак, незважаючи на зазначені вище переваги, частка лізингових операцій у кредитному портфелі вітчизняних банків є досить низькою. Таку ситуацію можна пояснити низкою об'єктивних причин:

- 1) банкам дозволено купувати предмети лізингу для подальшої передачі їх у лізинг лише за власні кошти;
- 2) відсутність достатніх обсягів фінансових ресурсів;
- 3) відсутність податкових пільг для банків-лізингодавців.

Крім того, від стану банківського кредитування, що певною мірою є альтернативою лізингу, залежить розвиток досконалої конкуренції на ринку фінансових послуг, де однією з його складових частин є лізингові відносини. З огляду на це, визначальними факторами у формуванні сприятливих умов функціонування ринку лізингових послуг має обсяг та вартість кредитів, динамічність розвитку банківського сектору та його потужність.

За підрахунками фахівців у сфері лізингу для активного розвитку лізингових відносин та обслуговування інвестиційних процесів ставка рефінансування не повинна перевищувати середніх показників рентабельності виробництва. З іншого боку, недостатньо активна позиція українських банків на кредитному ринку обумовлена не відсутністю ресурсів, а невиправдано високими ризиками.

Нині лізингові компанії є залежними від стану та розвитку банківського сектору та фондового ринку. Відповідно, розвиток лізингового ринку буде прямо пропорційно залежати від їхніх змін. Тому особливо необхідним є побудова лізингових відносин на умовах пайової участі держави щодо забезпечення гарантій за виданими кредитами лізингоодержувачам. Той факт, коли в ролі гаранта виступає держава, посилить увагу до інституту лізингу в Україні та підвищить інтерес до нього з боку стратегічних інвесторів [3, с. 37].

Отже, в умовах загострення конкуренції на ринку банківських послуг, проведення банками лізингових операцій може стати ефективним засобом розширення сфери банківського впливу. Для швидкого розвитку лізингового бізнесу слід розробити та реалізувати систему дієвих організаційно-економічних заходів, щодо стимулювання та державної підтримки діяльності банків у сфері лізингового бізнесу. Лише у цьому випадку можливе швидке зростання такого напрямку банківського бізнесу, за допомогою якого досягається подвійна мета: розширюються ринки збуту продукції, поживляється діяльність виробників основних засобів, а підприємницькі структури ринку отримують можливість розвивати свою виробничу базу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.2>
2. Жилінський А. І. Створення сприятливого середовища для розвитку фінансового лізингу в Україні / А. І. Жилінський – 2004. – № 1. – С. 16–18.
3. Безклубна Н. Л. Роль банків у сфері лізингу та причини його стримування в Україні / Н. Л. Безклубна // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С. 36–37.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Формування стійкої банківської системи в Україні безпосередньо пов'язане з якісними перетвореннями економіки країни. Без банківської системи, здатної обслуговувати потреби економіки та населення країни й гарантувати водночас безпеку довірених їй вкладів, неможливе функціонування ефективного сучасного ринкового механізму. Оскільки банки оперують коштами клієнтів, які залучені як депозитні вклади, а діяльність із розміщення коштів є дуже ризиковою, то банківські установи повинні ефективно захищати залучені кошти від різноманітних ризиків і загроз.

Системи гарантування банківських вкладів широко відомі сучасній банківській спільноті та визнаються одними з найсуттєвіших елементів підтримання стабільності та ліквідності банківських систем. Специфіка такого способу гарантування полягає у створенні спеціальної організації, яка бере на себе зобов'язання перед вкладниками щодо повернення внесених до банку коштів у випадку банкрутства банку або його неспроможності повернути вкладені кошти за рахунок страхового фонду, яким така організація управляє.

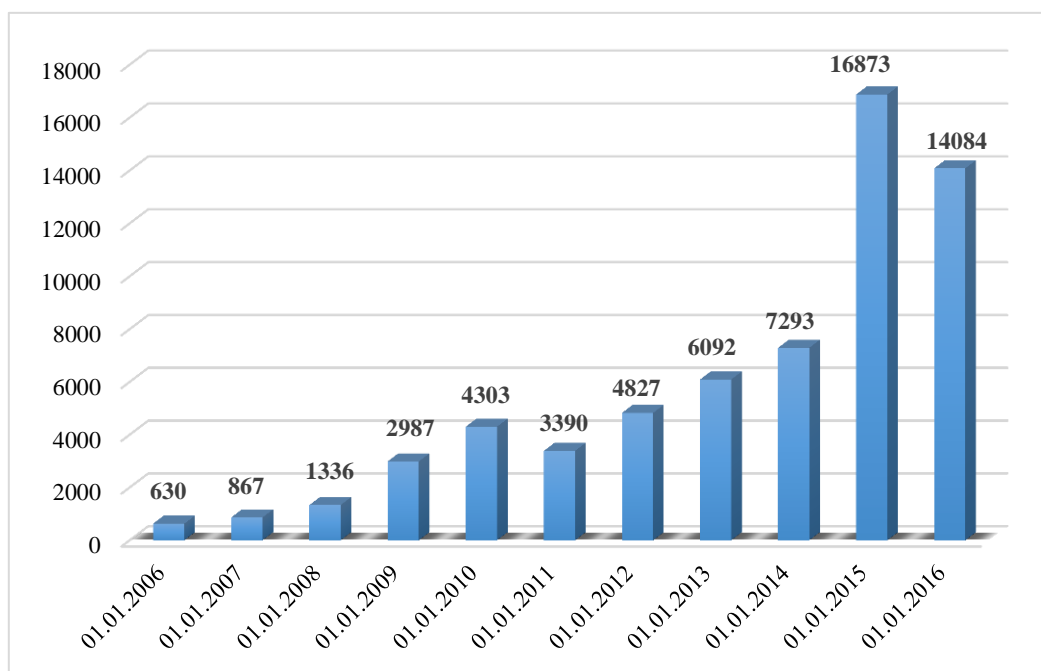
Щодо вітчизняної практики, то в Україні діє Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів і забезпечує захист прав та інтересів фізичних осіб – вкладників банків. Згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» ФГВФО виконує такі функції:

- 1) веде реєстр учасників Фонду;
- 2) акумулює кошти, отримані з джерел, визначених законодавством, здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду;
- 3) інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України;
- 4) здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань закладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;
- 5) здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- 6) бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України;
- 7) застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи;
- 8) здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, здійснює перевірки банків щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб;
- 9) надає фінансову підтримку приймаючому банку та інше [1, с. 1].

Фінансові ресурси Фонду формуються з таких джерел:

- 1) початкові збори з учасників Фонду – 1% від розміру статутного капіталу;
- 2) регулярні збори з учасників Фонду – 0,5% бази нарахування в національній валюті та 0,8% бази нарахування в іноземній валюті;
- 3) спеціальний збір до Фонду;
- 4) доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;
- 5) відсотки, нараховані Національним банком за коштами на рахунках, відкритих Фондом [2, с. 1].

Динаміку ресурсів Фонду наведено на рис. 1.

Рис. 1. Фінансові ресурси Фонду, млн. грн.

На даному рисунку можна спостерігати значне зростання фінансових ресурсів ФГВФО у 2015 році. Станом на 01.01.2016 року можна простежити деяке зниження ресурсів, що може бути викликане несприятливою ситуацією в банківській сфері, визнанням банків неплатоспроможними та відшкодуванням вкладів громадян.

Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані на день прийняття рішення Національним банком України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних та початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на дату прийняття такого рішення, незалежно від кількості вкладів в одному банку [3, с. 53].

Водночас, незважаючи на те, що введення системи страхування вкладів здійснило позитивний вплив на розвиток українського банківського сектору, слід відмітити окремі недоліки, притаманні цій системі.

По-перше, наявність гарантій зменшує зацікавленість вкладників у проведенні якісного моніторингу фінансового стану банківських установ, отже їх орієнтація лише на величину заявлених банками депозитних ставок.

По-друге, нездатність фондів гарантування вкладів виконати свої зобов'язання у разі масового банкрутства банків. Міжнародний досвід

страхування банківських депозитів засвідчує, що всі рекомендації мають сенс лише стосовно проблемних банків за стабільного та ефективного функціонування системи в цілому. У випадку системної банківської кризи необхідно виводити з неї всю банківську систему, а потому, в міру стабілізації, поступово знову вводити систему страхування вкладів [4, с. 38].

Отже, удосконалення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в умовах складної політичної та економічної ситуації сприятиме: оздоровленню банківської системи через посилення контролю за банківською діяльністю; підвищенню довіри клієнтів за рахунок їх впевненості у поверненні своїх коштів та трансформації такої довіри у приріст вкладів населення, збільшення частки довгострокових депозитів, укрупнення розмірів депозитів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.01.2016 № 4452-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
2. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua>
3. Іщенко О. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: особливості функціонування та шляхи вдосконалення / О. Іщенко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 5. – С. 52-58.
4. Конопатська Л. Актуальні проблеми страхування депозитів ко- мерційних банків / Л. Конопатська, Н. Бондар // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 1. – С. 37-39.

Данік Н.В.

*доцент кафедри фінансів та кредиту
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Банківська система – один із найважливіших механізмів економічної системи країни, який забезпечує безперервність процесу виробництва, розподілу, обміну та споживання суспільного продукту, просторовий та часовий перерозподіл ресурсів між економічними агентами.

Банківська система, яка належним чином виконує притаманні їй функції без загрози втрати фінансової стабільності, є найважливішим тригером економічного зростання в країні, і, навпаки, розбалансована банківська система дезорганізує економічну систему країни в цілому.

Саме це зумовлює значний рівень її державного регулювання, а його неефективність суттєво впливає на стан банківської системи та її потенціал у забезпеченні економічного зростання країни [1].

Сучасні процеси трансформації систем державного регулювання банківських систем (ДРБС) зумовлені змінами на національних та світових фінансових ринках, зокрема фінансовою глобалізацією, перманентними кризовими явищами, зростанням невизначеності середовища реалізації регуляторних впливів. У таких умовах постає необхідність формування такого підходу до

побудови системи ДРБС, що розглядає його об'єкти у взаємовпливі та взаємозв'язку, враховує умови та фактори, в яких здійснюються регуляторні впливи, має чіткі критерії ефективності.

За наявності розбалансованого державного регулювання банківська система України набула ознак фінансової нестабільності та неконкурентоспроможності. Двадцятирічний пошук оптимальної системи регулювання банківської індустрії емпіричним шляхом від нерегульованості до зарегульованості не здатний був сформулювати вітчизняну банківську систему стійкою до впливу внутрішніх та зовнішніх деструктивних чинників. Подальше зволікання із вирішенням проблем державного регулювання банківської системи може спричинити вилучення України із світових фінансових потоків.

Регулювання банківського ринку відіграє виняткову роль у формуванні та побудові стабільного економічного та соціального розвитку країни, оскільки має неабиякий вплив на всі процеси та явища, що відбуваються на ньому. Регулювання координує банківський ринок у вигідному для суспільства та держави руслі.

Механізм державного регулювання банківської системи – це форма реалізації державним апаратом країни державної влади у банківському секторі з метою забезпечення виконання поставлених загальнодержавних цілей та завдань.

Структура механізму державного регулювання банківської системи містить такі компоненти: форми, методи та інструменти.

Методи державного регулювання банківництва доцільно класифікувати у відповідності до форм державного регулювання банківської системи. Зокрема, формування інституційного середовища діяльності банків відбувається внаслідок застосування методів та інструментів законодавчого, підзаконного нормативно-правового, грошово-кредитного регулювання.

Регулювання банківської діяльності здійснюється шляхом визначення порядку реєстрації, ліцензування та видачі письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій; визначення правил діяльності банків на кредитному, депозитному, валютному та фондовому ринках; запровадження процедур ліквідації та реорганізації банків.

Система контролю за банківською діяльністю передбачає застосування таких методів: проведення інспектування та безвиїзного нагляду; призначення тимчасової адміністрації та ліквідаційної комісії; організація перевірок дотримання антимонопольного законодавства; проведення податкового аудиту та податкового розслідування; вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності винних осіб; здійснення перевірки правильності нарахування та сплати платежів у соціальні фонди тощо.

НБУ згідно з чинною нормативно-правовою базою здійснює регулювання та нагляд за банківською системою. Головною метою банківського регулювання та нагляду є моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму системного ризику. НБУ здійснює наглядову діяльність шляхом проведення вступного, попереднього та поточного контролю. Неабияку роль відіграють інспекційні перевірки, зокрема, комплексне інспектування з присвоєнням рейтингової оцінки (CAMELS).

Грошово-кредитне регулювання банківського сектора повинно бути спрямоване на забезпечення ресурсним потенціалом банківської системи та підтримку належного рівня її ліквідності. Аналіз динаміки норм обов'язкового

резервування свідчить про зміну жорсткої монетарної політики на більш помірковану.

У період розвитку кризових явищ у банківській системі України монетарна влада методологічно не була готова до активної підтримки ліквідності банківських установ з дотриманням основних принципів рефінансування банків на рівних, доступних та прозорих умовах. НБУ оперативно кредитуючи банківський сектор, неодноразово порушував положення чинної нормативно-правової бази. НБУ не вдалося налагодити взаємодію із Кабінетом Міністрів України з метою розробки комплексної програми порятунку проблемних банків. Розробка механізмів довгострокового рефінансування банків з метою стимулювання кредитування економіки України на період її виходу на докризові параметри містила дискримінаційні положення, які обмежували можливість участі малих і середніх банків у отриманні пільгових ресурсів, а також було запроваджено низку жорстких вимог до інвестиційних проектів та банків, у результаті чого цей механізм став неефективним.

Удосконалення процедури рефінансування банків повинне передбачати відкриття повної інформації про прийняття рішення щодо видачі кредитів та механізму їх видачі. Спрощення процедури рефінансування можна досягнути, використовуючи операції на відкритому ринку із купівлі-продажу державних цінних паперів. Необхідно налагодити співпрацю НБУ із КМУ та Мінфіном щодо розвитку ринку державних цінних паперів. Щоб підвищити ефективність системи рефінансування, необхідно послабити вимоги до забезпечення та суттєво розширити його список. Доцільно було б надати можливість банкам отримувати кредити рефінансування під забезпечення кредитного портфеля банку. Банки, які б надавали у формі забезпечення кредитний портфель, повинні були б узгодити з інспекторами НБУ порядок проведення інспекційних перевірок стосовно оцінки якості забезпечення та правильності оформлення процедур забезпечення [2].

Сучасна державна політика регулювання вітчизняної банківської системи є фрагментарною, позбавлена цілісності, зорієнтована здебільшого на вирішення нагальних потреб та не охоплює стратегічних орієнтирів розвитку банківського сектору. Тому необхідною є розробка Концепції державного регулювання банківської системи на середньострокову перспективу. Концепція має спрямовуватися на: удосконалення правового забезпечення банківської діяльності; підвищення конкурентоспроможності банківської системи; реформування системи податкового регулювання діяльності банківських установ; підбір відповідного інструментарію монетарного регулювання банківської системи; удосконалення механізму регулювання ліквідності банківської системи; формування адекватної моделі роботи з проблемними банками; підвищення якості банківського регулювання та нагляду [3].

Отже, регулювання банківської системи є надзвичайно важливою сферою державної та суспільної діяльності, оскільки має визначальний вплив на всі макроекономічні та фінансові показники держави, а також невід'ємно пов'язане з визначенням настроїв у суспільстві. Зволікання із вирішенням нагальних проблем банківської системи перешкоджатиме формування інвестиційного потенціалу банків, який вкрай необхідний для економічного відродження нашої держави. Адже саме виважена та збалансована державна політика у банківському секторі є гарантією фінансової стабільності України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Банківська система України: виклики і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
2. НБУ переходить на кластерний підхід до банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-banki.com.ua/news/bankpress/new/15138>
3. Шпак О. В., Мананнікова Н. В. Банківська система України: сьогодення та перспектива розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_EISN_2015/Economics/1_193955.doc.htm

Корнєва Н.О.

*доцент кафедри фінансів та кредиту
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ АЗІАТСЬКИХ КРАЇН

Намітилася тенденція до зниження впливу розвинених країн у світовій економіці, водночас усе більшу роль починають відігравати країни Азії, у яких економічне зростання протягом останніх десятиліть перевищує вдвічі світовий показник. Усе частіше в прогнозах експертів фігурують країни Азії як майбутні лідери світової економіки.

Аналіз останніх досліджень: дослідженням даної теми займалися такі науковці: Л. Лоу, Т. Озави, М. Ван, Д. Констадакопулос, А. Гінзбург та А. Сімоназі, К. Козіма, М. Дойлінга та Ч. Тен, Ф. Монета та Р. Рюфер, А. Мейсон та Т. Кінугаза, П. Петрі, Д. Селовер, Ф. Хсяо. Вітчизняні науковці не приділяють достатньої уваги дослідженню економічних моделей розвитку азійських країн, хоча вітчизняна економічна політика могла б значно покращитись за рахунок запозичення певних успішних практик.

На початку XXI ст. азійські країни прагнуть забезпечити рівень розвитку, що відповідає рівню провідних країн світу. Разом з тим, глобальна економічна криза випробовує міцність усіх національних економічних моделей. Країни Південного Сходу Азії володіють значним сукупним потенціалом, адже ВВП цих країн сягає 2 трлн. дол. США, сумарна кількість населення перевищує 411,54 млн. осіб, яке до 2015 р. може збільшитися 15 млн. осіб [1, с. 38].

На основі аналізу сучасних національних економічних моделей ряду азійських країн, можна виявити особливості їхнього економічного розвитку, відзначити спільні та відмінні риси. За темпами розвитку економіки Південна Корея знаходиться на 12 місці у світі за даними 2014р. зі значенням показника 5,4% [2]. Південна Корея відома інноваціями у сфері високих технологій та великою швидкістю у втіленні ідей в життя, завдяки чому в країні відносно малий розрив у часі між інноваціями та комерціалізацією. Експорт високих технологій щорічно досягає 9% ВВП [2]. Характерною рисою інвестиційної політики Південної Кореї є недостатньо прозора та надмірно складна порівняно з сусідніми країнами політика залучення іноземних інвестицій, що призводить

до зменшення інтересу транснаціональних компаній до Південної Кореї [1]. В умовах появи таких конкурентів як Китай та Індія, Південна Корея буде змушена трансформувати підходи до іноземних інвесторів. Висока інноваційна адаптивність в комплексі з високоосвіченою робочою силою формують переваги Кореї у розвитку сфери послуг та дозволяють конкурувати з такими азійськими гігантами, як Індія та Китай.

У 1999 р. було запроваджено Довгострокову місію розвитку науки та техніки до 2025 р. (Місія 2025), яка включала 40 завдань та 20 рекомендацій, реалізація яких дозволила б країні вийти на передові позиції у світі. Реалізація цієї місії відбувається послідовно по трьох етапах. На першому етапі (до 2005 р.) корейська влада ставила за мету мобілізацію ресурсів для розвитку промислової інфраструктури та прийняття сприятливих законів. Другий етап (до 2015 р.) це досягнення країною найвищого серед країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону рівня інноваційної спроможності. До 2025 р. рівень інноваційної конкурентоспроможності Кореї має досягти рівня країн Великої сімки [3].

Протягом періоду 2008-2013 років виходу з кризи прагматизм, взаємодія та нова дипломатія стали ключовими принципами реалізації державної економічної політики. Результатом реалізації урядової програми «Корея 747» має стати досягнення темпів економічного зростання в 7% на рік та збільшення показника ВВП на душу населення до 40 тис. дол. США. Для досягнення цієї мети планується реформувати сферу освіти, реструктуризувати публічний сектор та урядові інститути, посилити боротьбу з корупцією, стабілізувати ціни на нерухомість, збільшити зайнятість молоді, підвищити привабливість для іноземних та внутрішніх інвестицій, а також вирішити проблему бідності та підвищення добробуту та пристарілих громадян. Прагнучи досягти вищого рівня розвитку на основі реалізації моделі економіки знань, в країні у 2008 р. було створено Міністерство з економіки знань. До його функцій входить реалізація промислової, торговельної та енергетичної політик з метою розвитку ключових для національної економіки компонентів.

Визнаючи посилення конкуренції з боку промислових підприємств Китаю, Корея обрала стратегію розвитку лідерства у міжнародному логістичному бізнесі Азійсько-Тихоокеанського регіону. Для цього в країні створено 6 комплексних вільних економічних зон Incheon Busan-Jinhae, Gwangyang, Bay Area, Yellow Sea, Saemangeum-Gunsan, Daegu-Gyeongbuk загальною площею 565 кв. км з періодом розвитку до 2020-2030 рр. Також в країні функціонує 8 промислових вільних торговельних зон та 5 вільних торговельних зон, спрямованих виключно на логістику (де відсутнє промислове виробництво). Слабкою стороною усіх країн Східної Азії виступає втручання уряду в економіку в гіпертрофованій формі, і Південна Корея не є виключенням, а тому підвищенню суспільної відповідальності як компоненти економіки знань має приділятися більша увага [1].

Важливі результати для розуміння закономірностей подальшого розвитку азійських національних валютно-економічних моделей може надати аналіз ключових компонент розвитку Сінгапуру, який займає одне із лідируючих місць по темпах розвитку економіки серед країн Азії завдяки реалізації розважливої макроекономічної політики, розвиненій фінансовій системі та значному обсягу зовнішньоторговельних операцій, які забезпечили активне сальдо поточного платіжного балансу протягом тривалого періоду часу. 19,4%

доданої вартості в економіці створюється у сфері промислового виробництва, 5,1% у сфері будівництва, 68,8% у сфері послуг, яка включає оптову та роздрібну торгівлю (17,1%), бізнес послуги (14%), фінансові послуги (13,1%), транспорт та логістика (9%), інформаційно – комунікаційні послуги (3,7%) тощо. Швидкому розвитку економіки сприяють великі обсяги експорту, який перевищував 200% ВВП у 2004-2014 рр. [2]. Активне сальдо поточного платіжного балансу збільшилося з 10,72 млрд. дол. у 2000 році до більш ніж 39,16 мільярдів доларів у 2014 році, зокрема й через зміцнення валюти.

Основними торгівельними партнерами Сінгапуру стають інші азійські країни. Лідируюче місце посідає Малайзія, значну частину в імпорті якої складають нафтопродукти. Частка нових індустріальних країн Азії становить 38,2%, а разом з Китаєм та Японією цей показник сягає 54,6%. У 2014 р. уповільнилося економічне зростання Сінгапуру внаслідок розгортання світової економічної кризи. Згідно з даними центрального банку, спад в економіці почався у третьому кварталі 2014 р. світової економічної кризи змусило країну вжити ряд заходів для підтримання національного платоспроможного попиту та збереження конкурентоспроможності бізнесу за рахунок накопичених внутрішніх резервів. Таким чином, Сінгапур цілком вірно використовує податкові важелі для залучення іноземних інвесторів та при цьому спрямовує значні кошти у зміцнення матеріально-технічної бази країни.

Малайзія впевнено крокує шляхом індустріалізації, при чому робить акцент на розвитку ключових для економіки знань компонент, активно підтримує експортерів та розробляє плани опанування інноваційних виробництв.

Аналізуючи подальший розвиток південно-східного регіону Азії слід відзначити сформування економічного комплексу, якому притаманні певна цілісність, що формується за принципами взаємодоповнюваності та конкурентоспроможності. Ключовим для розвитку країн усього регіону є посилення співробітництва з іншими азійськими країнами та поглиблення регіональної інтеграції.

Аналіз економічної системи окремих країн Південно-Східної Азії дозволив визначити позитивні та негативні наслідки реалізованої експортоорієнтованої моделі індустріалізації. Результативність економічних моделей нових індустріальних країн Азії зумовлена дією ендогенних та глобалізаційних чинників. До екзогенних чинників, що зумовили формування в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні низки нових індустріальних країн у 70-90-х роках ХХ ст., стали геоекономічні та геополітичні фактори. По-перше, слід відзначити реалізацію національного інтересу Японії як промислово розвиненої країни з обмеженими обсягами робочої сили, природних ресурсів та фізичного простору, країни, яка опановує новітні технології та нові види промислового виробництва та потребує розширення виробничих мереж за межі країни. По-друге, вирішальним чинником стала реалізація національного інтересу США.

Саме потрапляння цілого ряду країн у площину перетину національних інтересів двох центрів світової могутності зумовило індустріальний розвиток регіону Південного Сходу Азії, укріплення системи національних валют та саме це зумовило провідну роль держави та політичних рішень для стимулювання зростання у регіоні. Міцна роль держави забезпечила мобілізацію робочої сили в промисловому секторі, проте в міру розвитку громадянського суспільства та економіки знань, роль держави в моделях розвитку нових індустріальних країн Азії

може зазнати суттєвих трансформацій. Прямі форми втручання уряду в економічні процеси зменшуватимуться, особливо в сфері малого та середнього підприємництва, яке є ключовим резервом підвищення продуктивності праці в цих країнах.

Незважаючи на соціокультурну, релігійну та політичну диференціацію країн, всі національні економічні моделі, як відзначають дослідники, мають спільні ключові компоненти, що дозволяє твердити про формування регіональної моделі економічного та валютного розвитку нових індустріальних країн Азії [1]. Такими ключовими компонентами є: довгострокове планування, яке дозволяє забезпечити сталість курсу державної економічної політики; планування на середню та коротку перспективу з обранням галузевих, інституціональних, територіальних пріоритетів розвитку тощо; забезпечення високого рівня інтелектуалізації нації, що дозволяє швидко адаптувати технології, підключатись до нових технологічних рішень на ранніх етапах, забезпечення високого рівня освіченості робочої сили; розвинена інформаційно-комунікаційна інфраструктура; високий рівень відкритості та лібералізація експортоорієнтованих секторів економіки.

Саме ці компоненти забезпечили високу результативність реалізації індустріалізаційних моделей країн Південно-Східної Азії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Low Political Economy Of East Asia: A Business Model. Nova Science Publishers, 2014. – 363 p.
2. Malaysia. Country analysis report. [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: www.marketlineinfo.com/library
3. Malcolm Dowling, Chia Tien Cheang. Shifting comparative advantage in Asia: new tests of the «flying geese» model// Journal of Asian Economics. Volume 1. Issue 4. 2014. – Pp. 443-463.

Корнійчук Г.В.

*кандидат економічних наук, докторант ННЦ
Інституту аграрної економіки
Національної академії аграрних наук України
м. Київ, Україна*

СТРАХУВАННЯ КОРМОВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тривалий час функціонування сільського господарства орієнтувалося переважно на забезпечення потреб внутрішнього споживача, що у поєднанні з обмеженими можливостями фінансового ринку України не стимулювало розвиток сільського господарства та кормовиробництва, зокрема.

Виробництво сільськогосподарської продукції є одним із найбільш ризикових видів підприємницької діяльності, внаслідок залежності не тільки від фінансово-економічної і політичної ситуації, а й від погодно-кліматичних умов.

Кормовиробництву, як галузі сільського господарства притаманні ризики як при вирощуванні кормових культур, так і при їх зберіганні. Наявність ризиків призводить до погіршення фінансового стану, а інколи навіть до збитковості діяльності.

На думку науковців методи захисту сільськогосподарського виробництва поділяються на дві категорії: превентивні заходи та репресивні дії. До превентивних заходів відноситься введення карантину, будівництво дамб, гребель, установлення зрошувальних систем, спорудження ставків, водоймищ, вогнестійких споруд, закупівля вогнегасників, облаштування ползахисних насаджень тощо. А до репресивних дій – гасіння пожеж, здійснюються ветеринарні заходи щодо хворих тварин, відбувається обприскування чи запилення рослин.

Проте, на відміну від превентивних заходів і репресивних дій, які не завжди призводять до бажаного ефекту створення страхових резервів здатне гарантувати відшкодування понесених втрат. Отже, одним із найбільш дієвих механізмів нівелювання впливу негативних факторів на сільськогосподарське виробництво є використання сільськогосподарського страхування.

Сільськогосподарське страхування скрізь у світі вважається оптимальним методом гарантування безперервності, збалансованості і сталості поступу сільського господарства, через створення страхового резерву за рахунок платежів визначеного кола сільськогосподарських товаровиробників, яким загрожують певні ризики [1, с. 30].

Відповідно до Закону України «Про страхування», у статті 1, страхування визначається, як «вид цивільно – правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій)» [2, с. 78.].

С. Осадець визначає, що страхування – «це система економічних відносин, при яких страхувальник сплачуючи грошові премії у разі настання певної події гарантує собі або третій особі, суму відшкодування страховиком, який бере на себе обумовлений обсяг відповідальності і для його гарантування формує та ефективно розпоряджається резервами, забезпечує виконання превентивних дій щодо падіння ризику, а при необхідності перестраховує певну частину останнього» [3, с. 21].

Галузева ознака здійснення страхової діяльності в сільському господарстві зумовила й назву – сільськогосподарське страхування [4, с. 27]. У вітчизняній та світовій страховій практиці воно позначає специфічну галузь страхування, якій притаманні певні специфічні ознаки. Труднощі щодо викриття цих ознак не дали змогу багатьом дослідникам включити поняття «сільськогосподарське страхування» у термінологічні словники зі страхування [5].

Оцінюючи страхові послуги, які надають вітчизняні страхові компанії слід відмітити, що програми по страхуванню сільськогосподарських товаровиробників, в тому числі страхування кормових культур відноситься до специфічних страхових продуктів. Основними з них є добровільне страхування врожаю, добровільне страхування сільськогосподарських тварин, добровільне страхування сільськогосподарської продукції, обов'язкове страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва), добровільне страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно доквіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів та агрохімікатів.

На вітчизняному ринку сільськогосподарських послуг поки що не виділено окремої ніші страхування кормовиробництва. Проте, розглядаючи асортимент страхових продуктів для сільськогосподарських товаровиробників можна виокремити ті, що стосуються безпосередньо галузі кормовиробництва також:

- обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур (тарифні ставки 6,5-9,5%, страхове покриття 70%, без франшизи);
- комплексне страхування врожаю (тарифні ставки 6-11%, франшиза 30-50%);
- страхування витрат на посів озимих культур на період перезимівлі (тарифні ставки 2-14%, франшиза 10-50%);
- страхування індексу врожайності в районі (тарифні ставки 3-7%, страхове покриття 50-80%);
- добровільне мультиризикове страхування (тарифні ставки 3-12%, франшиза 30-50%) [6].

Страхуючи кормовиробництво підприємства мають змогу нівелювати вплив негативних факторів на сільськогосподарське виробництво, що сприятиме стабілізації їх фінансового стану. Стабільний розвиток кормовиробництва є запорукою ефективного розвитку тваринництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кінашук Л. Л. Страхування: теорія та практика проведення / Л. Л. Кінашук. – К.: Атіка, 2004. – 112 с., с. 30.
2. Про страхування: Закон України від 7.03.1996 р. № 85/96 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – С. 78.
3. Осадець С. С. Страхування / С. С. Осадець. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: КНЕУ, 2007. – 599 с., с. 21.
4. Гривківська О. В. сільськогосподарське страхування: тенденції та протиріччя / О. В. Гривківська, С. А. Навроцький // Економіка та управління. – 2015. – № 1. – С. 27–35.
5. Остапенко О. М. Цілеспрямованість категорії сільськогосподарське страхування» [Електронний ресурс] / О. М. Остапенко. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua>
6. Аграрне страхування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroins.com.ua>

Крупа О.В.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету*

Горячова І.В.

*студентка
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Банківський сектор України за останні роки зазнав суттєвих негативних фінансових наслідків, що виявилися в істотному зменшенні банківського

капіталу, збитковості банківської діяльності, зниженні ліквідності та фінансової стійкості банківських установ.

Розвиток банківського менеджменту у кризовий період повинен спрямовуватись на подолання принципових недоліків в організації системи управління ризиками банківської діяльності. Недостатня ефективність системи ризик-менеджменту у банках України спричинила виникнення цілого ряду негативних наслідків як для фінансового сектора держави, так і для добробуту громадян. Отже, проблема розвитку науково-методичних підходів до управління ризиками банківської діяльності в кризових умовах розвитку економічних відносин є актуальною та має практичне значення.

Питанням управління банківськими ризиками присвячені праці, як вітчизняних, так і іноземних науковців, зокрема, Герасимович А.М., Бондаренко Л.А., Вітлінський В.В., Дорошенко Н.О., Єпіфанов А.О., Іващук І., Примостка Л.О., Сало І.В. та інші. Однак, аспектам управління банківськими ризиками саме в кризовий період приділяється недостатня увага.

Ризик є складовою банківської діяльності, оскільки для неї, як і для будь-якої фінансово-економічної діяльності, характерним є високий рівень залежності прийняття управлінських рішень від впливу значної кількості факторів та дій контрагентів, котрі важко передбачити з необхідною точністю. Саме з невизначеністю, або з імовірнісними процесами, зумовленими важкістю точного передбачення перебігу подій у майбутньому, як правило, пов'язується виникнення ризику.

При дослідженні поняття «банківський ризик» у більшості випадків вчені намагаються адаптувати визначення категорії «ризик» до специфічних умов його виникнення у банківській діяльності. Так, наприклад, Л. Бондаренко у своєму дослідженні розрізняє шість підходів до визначення поняття «банківський ризик» [2]: як ймовірність відхилення від очікуваного результату; загроза втрат; ймовірність отримання як збитків, так і прибутку; невпевненість передбачення результату; ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату; діяльність банку, пов'язана з подоланням невизначеності.

На нашу думку, найбільш точним є визначення Л. Примостка, який визначає банківський ризик як «ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників» [3, с. 9]

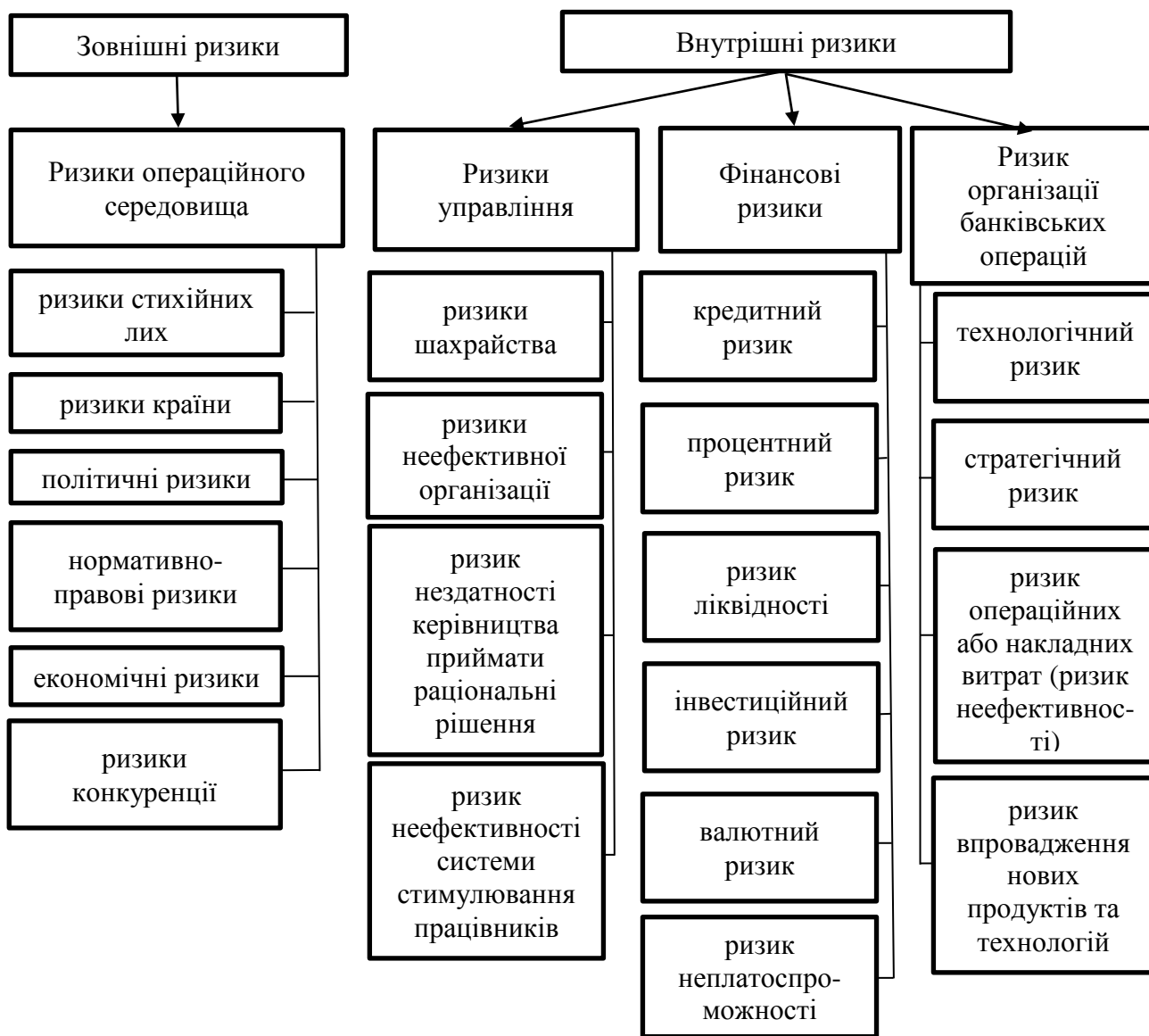
Структура банківських ризиків наведена на рисунку 1.

Необхідно відмітити, що незалежно від різновидів та класів банківських ризиків їх дія переважно проявляється у фінансових втратах банку, які зумовлюються порушенням ритмічності та збалансованості надходження та видатків у структурі його фінансових потоків за всіма видами діяльності.

Залежно від виду банківських ризиків розрізняють різні методи їх мінімізації: диверсифікація кредитного портфеля, формування достатнього обсягу страхових резервів, встановлення лімітів на довгострокові та короткострокові розриви ліквідності, хеджування та інші.

На сучасному етапі розвитку банківського сектора України банківсько-страхові відносини обмежуються страхуванням застави, фінансових ризиків

банку та відповідальності за погашення кредиту позичальника (розвивається страхування життя позичальника). При цьому вітчизняний страховий ринок перебуває під значним впливом банківського сектору. З цієї причини сучасна фінансова криза негативно позначилася на страхових компаніях, адже зниження обсягів кредитування у свою чергу призвело до падіння обсягів страхових платежів [4, с. 15].

Рис. 1. Види ризиків банківської діяльності

Зазначимо, що в умовах кризи для банків актуальним є проблема покриття ризиків, передусім споживчого кредитування, тобто ризиків при видачі кредитів для придбання товарів широкого вжитку: автомобілів, нерухомості тощо. Крім того, в умовах нестабільного зовнішнього середовища банки зацікавлені у страхуванні предметів застави.

Європейські та американські банки для зменшення вказаних ризиків купують так званий поліс ВВВ (Bankers Blanket Bond) – комплексний поліс страхування банківських ризиків.

Цей продукт не поширений на Україні. Недостатній попит на ВВВ-поліси можна пояснити такими факторами: по-перше, незначною кількістю страхових

вітчизняних компанії, які володіють необхідними технологіями та досвідом роботи в цьому напрямку, по-друге, для проведення актуарних розрахунків тарифів страхування, франшиз та лімітів відповідальності страхові компанії мають провести ретельну оцінку ризиків банку (сюрвей), а більшість кредитних установ відмовляються надавати таку інформацію, мотивуючи це банківською таємницею, що не підлягає розголошенню.

Зазначимо, що основна мета сюрвею – оцінити механізми управління ризиками фінансового інституту і дати рекомендації щодо поліпшенню його системи економічної безпеки. Тому можна стверджувати, що сюрвей проводиться як в інтересах страхової компанії, так і самого банку. Страховій компанії він дозволяє правильно оцінити ризик, а банку – дає можливість виявити слабкі місця в системі ризик-менеджменту.

Впроваджуючи бенкешуренс, кредитна установа переходить на якісно новий рівень розвитку, стаючи фінансовим супермаркетом, який працює не тільки на фінансовому, але й страховому ринках. Розширення набору наданих клієнтам послуг позитивно впливає на імідж банку і дає йому додаткові конкурентні переваги для просування власних програм. Більш того, з'являється можливість створювати нові, універсальні фінансові продукти, адресовані як корпоративним, так і приватним клієнтам.

З огляду на вищесказане, можна зробити наступні висновки:

1) діяльності банківських установ, як і будь-інших суб'єктів господарювання, притаманні ризики;

2) інструментарій з мінімізації банківських ризиків достатньо великий, але в умовах кризових ситуацій не всі вони можуть призвести до позитивного результату;

3) більшість українських банківських установ не використовують передовий зарубіжний досвід управління ризиками, що призводить до отримання ними значних збитків;

4) впровадження такого інструменту як ВВВ-поліси в Україні дозволить страховій компанії правильно оцінити ризик, а банку – дає можливість виявити слабкі місця в системі ризик-менеджменту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.
2. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К.: КНЕУ, 2007. – 23 с.
3. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»; ред. Л. Примостка. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
4. Бобиль В. В. Антикризове управління банківськими ризиками: Монографія / В. В. Бобиль. – Дніпропетровськ: вид-во «Свідлер А. Л.», 2012. – 270 с.
5. Науменкова С. Стрес-тестування як інструмент діагностики фінансової стійкості банків / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2008. – № 5. – С. 18–23.

Матвійчук Л.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету*

Марченко Ю.А.

*студент
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Спрощена система оподаткування є фундаментальною основою для формування та подальшого розвитку малого бізнесу. Запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві – є одним з основних напрямів державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

Проблеми спрощеної системи оподаткування досліджували вчені: І.В. Барановська, І.М. Бурденко, З.С. Варналій, О.В. Кравченко, Т.А. Конєва, А.М. Соколовська. Віддаючи належне значному науковому доробку вчених варто зазначити, що постійні зміни умов господарювання вітчизняних підприємств зумовлюють необхідність вдосконалення складових спрощеної системи обліку, оподаткування та звітності в Україні.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – спеціальний податковий режим, запроваджений для зниження податкового навантаження та стимулювання малого підприємництва в Україні.

Спрощену систему оподаткування, обліку та звітності введено в Україні з 1 січня 1999 р. Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» від 3.07.1998 № 727/98 [1]. Відповідно до Указу право сплати єдиного податку мали підприємці-фізичні особи з чисельністю працюючих до 10 осіб та річним доходом до 500 тис. грн. Для юридичних осіб було встановлено наступні обмеження: до 50 осіб та до 1 млн грн. Також було встановлено перелік видів діяльності, для яких було заборонено реєструватись платником єдиного податку. У цей список потрапили патентовані види діяльності, фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи, продавці підакцизних товарів (лікєро-горілчані та тютюнові вироби) тощо.

Фізичні особи щомісяця сплачували суму податку до 200 грн, у залежності від виду діяльності. Дана сума збільшувалась на 50% за кожен найману особу або члена сім'ї, який брав участь у підприємницькій діяльності. Юридичні особи обирали одну з двох ставок податків: 7% від доходу при окремій сплаті ПДВ або 10% від доходу у випадку включення ПДВ до суми єдиного податку. Під доходом розумілась сума коштів, фактично отримана на розрахунковий рахунок в банк або в касу підприємства за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) протягом звітного періоду.

Запропонована система оподаткування значно спрощувала процеси ведення обліку, розрахунку сум податку до сплати, зменшувала кількість сплачуваних

податків, витрати на сплату обов'язкових платежів тощо. Поряд із перевагами спрощеної системи було виявлено ряд проблемних аспектів, що в першу чергу було спричинено бажанням суб'єктів господарювання «оптимізувати» своє оподаткування з її допомогою.

Накопичення недоліків існуючої системи зумовило перегляд її основних принципів і правил діяльності. Вже у 2010 р. після набрання чинності Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 8 липня 2010 р., платники єдиного податку були змушені, окрім сум власне єдиного податку, ще окремо сплачувати і єдиний соціальний внесок (ЄСВ) [2]. Причому суми зобов'язань по ЄСВ в 3–4 рази перевищували суми по єдиному податку.

Ще більш вагомими зміни було внесено з прийняттям Податкового кодексу [3]:

- фізичні особи поділяються на 4 групи в залежності від розміру річного доходу, кількості працівників і видів діяльності;
- юридичні особи розділено на 2 групи в залежності від обсягів діяльності та кількості працюючих;
- фізичним особам дозволили бути платниками ПДВ;
- для 1–2 груп платників розмір єдиного податку встановлюється у відсотках до мінімальної заробітної плати, для 3–6 груп – у відсотках до доходу підприємця чи юридичної особи;
- максимально допустимий розмір річного доходу для фізичних і юридичних осіб на єдиному податку підвищено до 20 млн. грн.;
- у 5-й (фізичні особи) і 6-й (юридичні особи) групах платників єдиного податку не обмежена кількість найманих працівників.

У такому вигляді Розділ XIV «Спеціальні податкові режими» ПКУ із деякими змінами був чинний до моменту прийняття Закону України від 28.12.2014 р. № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [4].

Законом був внесений комплекс нововведень, що стосувалися спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, а саме:

- Главу 2 «Фіксований сільськогосподарський податок», Главу 3 «Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками» та Главу 4 «Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності» із розділу XIV «Спеціальні податкові режими» було виключено;
- кількість груп платників єдиного податку скорочено із 6 до 4;
- платників фіксованого сільськогосподарського податку представлено у окремій, четвертій групі єдиного податку;
- ставки єдиного податку для третьої групи знижено, для першої та другої груп ліквідовано нижній поріг ставки;
- розмір річного доходу, який дозволяє перебувати на спрощеній системі оподаткування, збільшено;
- обов'язок використовувати реєстратори розрахункових операцій поширено на більшість платників єдиного податку;
- обмеження за кількістю найманих працівників знято, крім граничної чисельності для другої групи платників єдиного податку [4].

25 грудня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України», яким було внесено зміни до Податкового кодексу України в частині функціонування ряду податків та зборів. Зміни торкнулися і спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Так, платниками податку третьої групи є – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5000000 гривень.

Зазнали змін і ставки податку. Для платників податку третьої групи ставки податку затверджені на рівня: 3% доходу – у разі сплати ПДВ; 5% доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку.

Для платників четвертої групи ставки єдиного податку збільшені в 1,8 рази і становлять в залежності від категорії земель від 0,16% до 5,4% [5].

Розглянувши основні етапи становлення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності варто зазначити, що в Україні вже не один рік точаться гострі дискусії щодо шляхів реформування спрощеної системи оподаткування малого підприємництва. Деякі фахівці пропонують взагалі скасувати спрощену систему оподаткування, інші ж, навпаки, пропонують не лише зберегти існуючий порядок спрощеного оподаткування, а й значно розширити перелік суб'єктів малого підприємництва, на яких поширюється дія спрощеної системи оподаткування.

Спрощена система оподаткування протягом усього періоду існування зазнала істотних змін. Замість двох груп підприємців, фізичних та юридичних осіб, з'явилося три групи фізичних та окрема група – юридичні особи. Ставка податку залежить від групи в яку зачисляє себе підприємець, у відсотковому співвідношенні до мінімальної заробітної плати (I, II групи) або обсягу виручки від реалізації продукції (III, IV групи). Також розширено перелік підприємств, які не можуть застосовувати спрощену систему оподаткування. Існують й пільги, які повинні зменшити фіскальний тиск на малий бізнес. Однак, незважаючи на ряд новацій все ж залишаються проблеми в оподаткуванні малих підприємств, вирішення яких породжує необхідність подальшого реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 03 липня 1998 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8.07.2010 № 2464-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Податковий кодекс України від 2.12.2010 № 2755-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII: <http://http://sfs.gov.ua>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 № 909-VIII: <http://http://zakon3.rada.gov.ua>

Півняк Ю.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та обліку
Дніпродзержинського державного технічного університету*

Михайлова М.М.

*студентка
Дніпродзержинського державного технічного університету
м. Дніпродзержинськ, Дніпропетровська область, Україна*

ДОСЯГНЕННЯ Й ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ МАКРОПЕРУДЕНЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ

Ключовою умовою сталого економічного зростання держави є забезпечення фінансової стабільності. З початку 1990-х років досягнення й зміцнення фінансової стабільності стає домінуючою метою економічної політики держав, про що свідчать періодичні звіти центральних і низки міжнародних фінансових інститутів, які відображають зростання ролі, ступеня лібералізації й подальшої глобалізації фінансових систем, що автоматично збільшують загрозу негативних наслідків виникнення нестабільності та різкого погіршення основних економічних показників і індикаторів.

Необхідність вивчення теоретичних аспектів виникнення й забезпечення фінансової стабільності, як надійного базису розробки й впровадження ефективних заходів, набуває особливої гостроти. Українські науковці не залишилися осторонь дослідження даної теми та Белінська Я.В. і Биховченко В.П. ретельно проаналізували різні погляди на визначення терміну «фінансова стабільність», які пропонуються вітчизняними й закордонними фахівцями; визначили її індикатори, структуру, інструменти, механізм забезпечення й напрями розповсюдження. Сапачук Ю.М. сформулював основні причини виникнення кризових явищ на фінансовому ринку; Лазня А.В. виявив залежність між фінансовою стабільністю і такими економічними категоріями, як інфляція, системний ризик, фінансова стійкість.

Криза, що розпочалася у 2007 році дотепер все ще залишається реальною загрозою для економік країн і регіонів, спровокувала як ніколи гостру дискусію щодо причин провалу фінансового ринку; привернула увагу фахівців самих різних напрямів щодо практичних та теоретичних аспектів вирішення проблеми. В деяких питаннях вчені вже дійшли згоди; інші все ще є наріжним каменем наукових суперечок. Наприклад, узагальнення дозволило виявити п'ять основних чинників нестабільності: бульбашки цін на активи; чеки та рахунки Центральних банків; глобальні дисбаланси, що самі по собі є загрозою; банківське регулювання; конкуренція у сфері фінансових послуг [1, с. 242-248].

Щодо безпосередньо визначення поняття фінансової стабільності, думка експертів не була такою одноставною, проте їх об'єднує одна спільна риса – вони стосуються фінансових систем, а не ринків. Щодо останніх, ми пропонуємо таке визначення: «Фінансовий ринок можна вважати стабільним, якщо після потрясінь, викликаних екзогенними й/або ендегенними чинниками, він швидко відновлює свої функції; в ідеалі – повертається до рівноважного

стану». У рамках регулярного моніторингу та оцінки фінансової стабільності з метою запобігання загрозі порушень або виправлення ситуації на краще існує багато причин і шляхів для застосування макроекономічних моделей. Проте, по-перше, винайти універсальну практично не можливо, оскільки кожна призначена для вирішення конкретного завдання. По-друге, є кілька моментів, що під час розробки враховуються в обов'язковому порядку: а) взаємопов'язаність фінансових інститутів; б) загроза дефолту; в) неповнота й недосконалість фінансових ринків; г) обов'язкове урахування грошей як найбільш ліквідного активу; д) макроекономічні умови поза фінансовим сектором; е) аналіз мікрорівневого теоретичного базису; з) обов'язковість можливості практичного застосування отриманої моделі; і) тестування в настільки значній кількості ситуацій, наскільки це можливо.

Однією з найбільш відомих моделей вимірювання фінансової нестабільності, а точніше – її вірогідності, є так звана PD-модель (probability of default), яка є не тільки результатом випадкових подій, зовнішніх потрясінь, але деякою значною мірою вона визначається ендогенно в ході розробки й застосування певних методів і протистояння ризикам, коли агенти можуть свідомо вибирати стратегії, які поєднують високі ризики із значним очікуваним прибутком, з можливістю внесення змін в модель поведінки.

Модель наслідків фінансової нестабільності передбачає різні сценарії розвитку подій, спричинених відповідних явищем. Незважаючи на наявність визначеної кількості альтернатив, гіпотеза ефективного ринку, яка доповнює сучасну теорію портфеля, є домінуючою протягом останніх років, була й залишається надійним інструментом професіонала. В основу ринкової рівноваги автори поклали досягнення відкритості, прозорості надання інформації, якісного управління ризиками; ці принципи мають буди покладені в основу діяльності фінансових інститутів, установ ринкової влади, а також органів фінансового нагляду. Це теоретичне бачення передбачає, що модель конкурентоспроможної економіки призводить до концептуальної дихотомії між ринком, що символізує обмін, і урядом як суб'єктом, який відповідає за екзогенний примус [2, с. 4]. Міцне місце поряд з теорією ефективних ринків виникла й підтвердила право на існування теорія поведінкових фінансів. Саме вона дозволила пояснити періодичні виникнення нестабільності людським чинником (здатністю до неадекватного сприйняття реальних речей) і їхнє зникнення, частково, за рахунок застосування вірної методології [3, с. 13, 31].

Так, Goodhart С. А.Е., показав, що за несприятливих економічних умов експансіоністська грошово-кредитна політика може посилити фінансову нестабільність, оскільки додаткова ліквідність, привнесена з боку Центрального банку, використовується окремими банками для спекулятивної гри, погіршуючи як їхні показники, так і стан економіки в цілому. По-друге, агенти, які мають більше можливостей для інвестицій, здатні впоратися з негативними шоками у більш дієвий спосіб, перш за все, за рахунок диверсифікації портфелю. Більш того, вибіркоче регулювання призводить до несиметричних результатів: крупні банки у відповідь лише реструктуризують активи й зобов'язання, не змінюючи фактичну ситуацію на міжбанківських ринках із ставками й цінами; дрібні, з метою вижити, змушені варіювати відсотки, що впливає на вартість запозичень. Це, у свою чергу, створює ефект «епідемії» в реальному секторі. По-третє, позитивний шок в одній галузі часто стає

негативним для іншої (модель має гетерогенну структуру) [4, с. 28]. Ігнорування цього факту може створити нові загрози як для фінансового ринку, так і економічної системи в цілому.

Цікавим є досвід впровадження та використання механізмів макропруденційного регулювання фінансової стабільності. Макропруденційне регулювання пропонується ввести на основі інституціалізації механізмів підтримки фінансової стабільності та розвитку наглядово-координаційних інститутів фінансового сектора, які постійно здійснюють фінансовий моніторинг. Механізми макропруденційного регулювання повинні запобігати негативним впливам світових дисбалансів, стримувати роздмухування «бульбашок» на національних ринках фінансових активів, а також частково згладжувати зовнішню макроекономічну мінливість, в тому числі циклічність внутрішнього економічного розвитку. Іншими словами, разом з фіскально-бюджетною і грошово-кредитною політикою у держави повинна з'явитися макропруденційна політика забезпечення фінансової стабільності. Реалізувати її держава буде, динамічно регулюючи макропруденційні нормативи для учасників фінансових ринків країни [5, с. 18].

Головний інтерес учених викликає макропруденційна політика як система механізмів, що забезпечують макрофінансову стабільність в цілому, а не тільки її окремих інститутів (мікрофінансова стабільність). Дискутуються як інституціональні, так і інструментальні питання макропруденційної політики: а) який держорган відповідальний за її проведення в цілому, точніше чи доручати макропруденційний нагляд і моніторинг системних ризиків центробанку або створювати окремий орган, і як координувати діяльність інших органів по забезпеченню фінансової стабільності; б) які індикатори (кількісні вимірники наростання системних ризиків і попередження кризової ситуації) повинні використовуватися, при цьому наскільки повна їх система для виявлення системного ризику на ранніх стадіях розвитку; в) які механізми (інструменти) найбільш ефективні для превентивних цілей попередження кризи [6, с. 1].

МВФ, починаючи з 2009 р., рекомендує урядам знижувати макрофінансові ризики та дисбаланси за рахунок розширення спектру інструментів грошово-кредитної політики, вдосконалення системи аналізу фінансової стабільності і макропруденційного нагляду. Макропруденційні інструменти повинні знижувати трансфер ризиків від одних секторів фінансового ринку до інших, від фінансових посередників одного ринку до фінансових посередників на іншому. Група G20 ще в 2009 р. заснувала перший інституціональний орган на глобальному рівні – Рада фінансової стабільності (FSB – Financial Stability Board), основною метою якої є виявлення слабких місць в глобальній фінансовій стабільності, розробка і застосування регулюючої і наглядової політики в цій сфері. До 2013 р. приблизно чверть центральних банків світу визнали своєю новою метою підтримка фінансової стабільності. У більшості цих країн відповідальним органом став національний центробанк, а координуючим інститутом – державна комісія з фінансової стабільності, як правило, очолювана міністром фінансів або головою центробанку [6, с. 3].

Макропруденційний нагляд і регулювання розглядають фінансову систему держави в цілому і в динаміці, при цьому увага концентрується на міжсекторних взаємодіях. По суті, з'явилася нова мета – фінансова макростабільність, і досягати її будуть, динамічно регулюючи

макропруденційні нормативи. Формується новий погляд на методи нагляду і їх роль [6, с. 7]. Введення змінюваних в часі макропруденційних інструментів у рамках розширення мандату центробанків шляхом включення в нього нової мети – макрофінансової стабільності – допоможе зменшити дію зовнішніх негативних процесів і згладити економічні цикли і тим самим закласти основи антикризової політики держави. Зрозуміло, захоплення застережливими контрциклічними заходами в цілях фінансової стабільності не повинне завдавати значного збитку ефективності трансграничного бізнесу. Кожен новий норматив, кожен страхуючий захід зводить можливість банківського бізнесу і його рентабельності. Проблема полягає в тому, щоб знайти баланс між фінансовою безпекою і ефективністю в широкому сенсі [6, с. 11].

Для виникнення криз в економіці існує безліч причин. Так, до подій 2008 р. другорядними вважалися питання, пов'язані з діяльністю фінансових ринків і посередників; заходи грошово-кредитної політики часто були відірвані або навіть суперечили теоретичним положенням; моделі, які використовуються центральними банківськими установами, ігнорують інші сектори; незначні зусилля були сконцентровані на розробці шляхів досягнення фінансової стабільності. Безумовно, фінансова стабільність не може розглядатися лише в якості «мети», навіть і головної, діяльності центральних банків і інших наглядових органів. Проте, вона є передумовою для ефективного здійснення монетарної політики; надійним запобіжником від кризових явищ, що створюють невизначеність, перешкоджають функціонуванню налагоджених механізмів, стають бар'єром на шляху економічного зростання. Побудова стабільної фінансової системи дає шанс не лише мінімізувати негативний вплив кризових потрясінь на державу, а й забезпечити сприйнятливі умови для розвитку реального сектору економіки взагалі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Allen F. and Carlet E. New theories to underpin financial reform. *Journal of Financial Stability*, № 9, 2013, pp. 242-249. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://finance.wharton.upenn.edu/~allenf/download/Vita/new%20theories%20to%20underpin%20published.pdf>
2. Geoffrey R. D. Theory and the Market after the Crisis: the Endogeneity of Financial Governance. Amsterdam Institute for Social Science Research, University van Amsterdam, Working Draft 02, November 2010, 27 p. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://dare.uva.nl/document/341189>
3. Shiller R. J. From Efficient Market Theory to Behavioral Finance. Cowles foundation for research in economics, Yale University Cowles Foundation Discussion Paper No. 1385, October 2002, 43 p. [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://cowles.econ.yale.edu/P/cd/d13b/d1385.pdf>
4. Goodhart C. A. E.; Sunirand P. and Tsomocos D. P. A Model to Analyze Financial Fragility. Oxford Financial Research Centre Economics Series Working Paper, October 2003, 34 p. [Electronic Resource]. – Mode of access: http://eprints.lse.ac.uk/24703/1/417_dp492.pdf
5. Ковалев, М.М., Пасеко, С. И. Макропруденциальное регулирование – новая функция центробанков // *Банкаўскі веснік*. – 2010. – № 31. – С. 17-24.
6. Ковалев М.М., Пасеко С. И. Макропруденциальные механизмы обеспечения финансовой стабильности // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bsu.by/Cache/pdf/473393.pdf>

Пристиупа Л.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету

Марченко Ю.А.
студентка
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний стан системи охорони здоров'я України не дозволяє у повній мірі забезпечити право громадян на медичну допомогу на належному рівні, у відповідності до міжнародних стандартів. Існуюча система фінансування закладів охорони здоров'я потребує змін, а саме – перехід на принципи фінансування вартості конкретної медичної послуги, наданої конкретному громадянину, оскільки існуючого фінансування недостатньо для ефективного функціонування охорони здоров'я.

У 2015 році рівень фінансування системи охорони здоров'я України за рахунок держави досяг свого максимуму за останні три роки. Так, відповідно до держбюджету-2015, на потреби медицини буде виділено 8,8 млрд грн. Нагадаємо, що в 2014 році фінансування сфери охорони здоров'я склало 7,4 млрд грн, а в 2013 році – 8,2 млрд грн. [1]

Державні видатки покривають лише близько половини (54,5% у 2013) всіх витрат на охорону здоров'я, а решту доплачують пацієнти з власних кишень. Це створює значну нерівність в доступі до лікування. За даними дослідження 2015 року, тільки 10% респондентів оцінили якість медичної допомоги в Україні як добру – це найнижчий рейтинг у Європі [2].

Незважаючи на зростання витрат на фінансування медичної галузі в Україні якість та доступність медичної допомоги для населення залишається значною проблемою, яка обумовлена також: нераціональністю системи розподілу фінансових ресурсів галузі, що переважно орієнтовані на фінансування медичних установ, а не медичних послуг; невідповідністю діючої моделі системи охорони здоров'я сучасним потребам у підвищенні рівня і якості життя населення; високим рівнем спрацювання інфраструктури та основних засобів в галузі; низьким рівнем оплати праці лікарів та середнього медичного персоналу; високим рівнем прямої оплати населенням медичних послуг; зниженням рівня технічного оснащення медичних установ та інші [3].

У 2016 році в Україні продовжує функціонувати успадкована після розпаду СРСР державна система охорони здоров'я. Протягом усіх 25 років після здобуття незалежності держава декларувала необхідність реформувати цю систему. Однак, попри чисельні політичні заяви, на практиці головним пріоритетом державної політики у сфері охорони здоров'я залишалось збереження існуючої системи. Реальних масштабних реформ у сфері охорони здоров'я в Україні, на відміну від більшості інших постсоціалістичних країн, не проведено [2].

У світі існує багато доказів як неефективності систем охорони здоров'я, орієнтованих на соціальне страхування (наприклад, Росія), так і високої ефективності систем, у яких збір коштів здійснюється за рахунок загальних податків (наприклад, Велика Британія, Данія, Італія, Іспанія, Норвегія, Швеція).

На сьогодні розглядаються дві можливі моделі запровадження обов'язкового медичного страхування: через єдиний страховий фонд з обов'язкового медичного страхування (як у Росії), чи кілька страхових компаній, які надаватимуть відповідні послуги (як у Грузії).

Кожна з зазначених моделей має свої переваги і недоліки. Так, єдиний фонд передбачає контроль держави, тобто ж можливість утворення ще одного фонду соціального страхування у компетенції Міністерства соціальної політики. Якщо ж цей ринок віддати страховим компаніям, виникне конкуренція, але вона може бути й недобросовісною, і компанія збанкрутує. Тому, в такому випадку, мають бути жорсткі критерії відбору таких страховиків. Для запровадження обов'язкового медичного страхування через декілька страхових компаній, необхідно чітко визначити що передбачає медична послуга, визначити її структуру та методологію розрахунку її вартості тощо.

Ліга страхових організацій України виступає за запровадження системи обов'язкового державного соціального медичного страхування за участі приватних страхових компаній, як у розвинених країнах та встановлення податкових стимулів для добровільного медичного страхування. Така позиція обґрунтовується тим, що наявність конкуренції на ринку є набагато ефективніше, ніж існування єдиної монопольної установи на ринку, навіть державної.

Впровадження обов'язкового медичного страхування без створення відповідних економічних і політичних передумов у суспільстві може з'явитися безліч проблем, адже обов'язкове медичне страхування неможливо запровадити в Україні за короткий проміжок часу, враховуючи сучасний стан охорони здоров'я.

Основним джерелом у страхуванні є страхові внески, основну частину яких сплачує працююче населення. Розмір цього внеску прогнозується в межах 5-7% заробітної плати. Запровадження обов'язкового медичного страхування призведе до збільшення нарахувань на фонд оплати праці і може призвести до поширення використання роботодавцями тінювих схем виплати заробітної плати та гальмування її зростання. Крім того, важливим питанням є розмір внесків, що сплачуватимуться до відповідного фонду, та наявність пільг для осіб з низькими доходами. Так, мінімальна заробітна плата в Україні становить 1378 грн станом на 01.02.2016, а середня заробітна плата по Україні складала 3584 грн у 2015 році [1]. Враховуючи різні рівні заробітних плат, Україна повинна застосувати диференційований підхід до визначення розмірів внесків, надаючи пільги соціально незахищеним категоріям населення та особам з низькими доходами.

Не готові до ОМС і страхові компанії, багато з яких продають поліси добровільного медичного страхування більше 10 років (таких в Україні майже 50 компаній). За даними Insurance TOP, вони щорічно регулюють 2,5 млн. страхових випадків, пов'язаних з хворобами і травматизмом, виплачуючи клієнтам понад 1,5 млрд. грн в рік. Однак надати послуги усім громадянам України є складнішим завданням. Першочергово потрібно прийняти закон про

медичне страхування з певним перехідним періодом, який дозволить страховикам хоча б мінімально підготуватися до запуску ОМС – розширити аси́станс-служби, відкрити колл-центри, де будуть працювати сотні фахівців. Для цього потрібні значні інвестиційні ресурси, які без відповідної законодавчої бази, буде неможливо забезпечити.

У сфері охорони здоров'я також перед запровадженням обов'язкового медичного страхування потребує вирішення низка проблем: відсутність механізмів ефективного управління медичною галуззю; відсутність адекватної винагороди праці лікарів у формі зарплат і премій; неефективність витрат на охорону здоров'я і відсутністю контролю та ін.

Варто зауважити, що при формуванні страхової моделі фінансування системи охорони здоров'я України можуть бути властиві такі потенційні виклики: формування системи нових рамкових обмежень доступності різних видів медичної допомоги для окремих верств (груп) населення; виявлення додаткових передумов складності планування у короткостроковому і середньостроковому періодах, а також довгострокового прогнозування обсягу фінансування; відсутність економічної зацікавленості медичних працівників в поліпшенні здоров'я пацієнтів; відсутність стимулів до ефективного використання фінансових ресурсів (пацієнтам можуть надаватися непотрібні їм послуги); відсутність економічного взаємозв'язку між різними етапами медичної допомоги: первинного, вторинного та третинного рівня; можливість високих витрат страховиків та надавачів медичних послуг на обробку даних про надані послуги, непрозорість цього механізму.

Важливим є той факт, що запровадження загальнообов'язкового медичного страхування може стати лише механізмом пошуку додаткового джерела фінансування для наявної неефективної системи охорони здоров'я, а не зміною самої системи, що в свою чергу не призведе до очікуваних позитивних результатів. Тобто, запровадження обов'язкового соціального медичного страхування не стане вирішенням усіх існуючих проблем, без відповідного реформування та розбудови нової сучасної моделі фінансування системи охорони здоров'я.

Вивчення зарубіжного досвіду у даній сфері, існуючих моделей фінансування охорони здоров'я та стратегічно обгрунтоване його впровадження з урахуванням особливостей внутрішнього середовища, може забезпечити підвищення фінансової стійкості охорони здоров'я, дозволить отримати додатковий потенціал для розвитку медичної інфраструктури, стане передумовою для збільшення рівня доходу персоналу галузі, а також підвищення якості та доступності медичної допомоги, сталого зростання рівня життя населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Офіційний сайт державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України (підготовлена робочою групою з питань реформи фінансування охорони здоров'я при МОЗ України, лютий 2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/docfiles/pre_20160205_0_dod.pdf
3. Степанова О. Обов'язкове медичне страхування в Україні. Перспективи та ризики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xpress.sumy.ua/article/health/7713#sthash.Sx2CDkF6.dpuf>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА»

Забезпечення фінансової стабільності держави, розбудова інфраструктури регіонів, розвиток пріоритетних галузей економіки та зростання рівня добробуту життя населення є основними напрямками у фінансовій політиці держави. Фінансова політика є актуальною як для внутрішньої так і для зовнішньої економічної політики, що втілюється у інструментах державного впливу на соціально-економічні процеси регіонів країни.

Поняття фінансової політики вітчизняними та закордонними науковцями використовується по-різному, з різними підходами до розуміння. Узагальнюючи роботи вчених можемо виділити 3 підходи щодо розуміння сутності категорії «фінансова політика», а саме: управлінський, інструментарний та функціональний.

До управлінського підходу віднесемо погляди науковців, що пропонують трактувати фінансову політику як діяльність державних органів, щодо управління фінансами і прийняття необхідних рішень. У таблиці 1 представлені основні науковці трактування досліджуваного поняття яких можуть були віднесені до даного підходу.

Таблиця 1

Представники та трактування управлінського підходу

Автор, джерело	Визначення терміну
Д. В. Ванькович [4]	Фінансова політика – це поняття, яке синтезує в собі надбудовні управлінські та базові фінансові відносини, виникаючі в процесі акумуляції державних доходів, свідомого, цілеспрямованого впливу держави на суспільне відтворення шляхом використання функціональних можливостей категорії «фінанси» та системи обслуговуючих її категорій управління (фінансового права, фінансової системи, фінансового механізму).
З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, І. М. Камінська, О. А. Шеремет, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька, В. В. Венгер, В. М. Опарін [5; 6; 12; 1313]	Фінансова політика – це комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей.

До наступного підходу відносяться погляди тих науковців, що під фінансовою політикою розуміють сукупність фінансових інструментів, методів та важелів, що можуть бути використані правлінням держави у вирішенні нагальних проблем. Представники даного напрямку та їх підхід до трактування сутності поняття фінансова політика наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Представники та трактування інструментарного підходу

Автор, джерело	Визначення терміну
А. Б.Борисов [2]	Фінансова політика – заходи держави з організації та використання фінансів для здійснення своїх функцій. Система форм і методів мобілізації фінансових ресурсів, їх розподілу між соціальними групами населення, галузями діяльності та регіонами країни, фінансове законодавство, регулювання доходів та витрат, формування і виконання державного бюджету, податкове регулювання, управління грошовим обігом, вплив на курс національної валюти, структура державних доходів і витрат
П. Ю. Буряк, О. Б. Жихор, С. В. Ковальчук, І. В. Форкун [9; 14]	Фінансова політика – це сукупність державних заходів щодо використання фінансових відносин для виконання державою своїх функцій

Останній підхід доречно назвати функціональним, оскільки його представники фінансову політику трактують виходячи з її функцій, тобто як управління фінансовими ресурсами, забезпечення економічного розвитку країни та інше. У таблиці 3 представлені основні погляди, що відносяться до функціонального підходу.

Таблиця 3

Представники та трактування функціонального підходу

Автор, джерело	Визначення терміну
О. Г. Біла, І. Р. Чуй, В. Г. Борнос [1; 3]	Фінансова політика – діяльність держави та суб'єктів господарювання щодо мобілізації, раціонального розподілу і використання фінансових ресурсів задля досягнення поставлених цілей
Н. А. Дехтяр [7]	Фінансова політика – це особлива сфера діяльності держави в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансів
В. Кириленко [8]	Фінансова політика – це система об'єктивно необхідних заходів щодо використання фінансових відносин для здійснення функцій прямого і непрямого державного управління з метою розв'язання соціальних проблем, забезпечення справедливого, інноваційного, конкурентного і

	ефективного розвитку економіки, подолання різних перешкод, які не можна подолати через механізм саморегуляції.
О. І. Кремень, В. М. Кремень [10]	Фінансова політика – самостійна сфера діяльності держави в області відносин з метою виконання своїх функцій
Л. Л. Лазебнік [11]	Фінансова політика – це імперативна, теоретично та науково обґрунтована система планування, організації, регулювання й контролю фінансових відносин у процесі формування і використання централізованих грошових фондів держави чи її органів.

Ураховуючи доробок вчених вважаємо, що кожен з представлених підходів маючи власну направленість може використовуватись для розуміння та роботи з фінансовою політикою, проте вважаємо за доцільне використовувати перший підхід, бо він є загально вживаним та частково поєднує основні складові інших представлених підходів, оскільки реалізовується за допомогою фінансового механізму, що використовує необхідні інструменти та важелі для виконання покладених на органи влади функцій. Підсумовуючи проведене дослідження пропонуємо власне трактування поняття «фінансова політика», що на наш погляд повинна бути представлена як комплексна система заходів, щодо виконання органів держави своїх обов'язків та функцій, які зосереджені на ефективному формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів з метою досягнення поставлених цілей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Біла О. Г., Чуй І. Р. Фінанси: Навч. посіб. – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 390 с.
2. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. Издание 2-е переработанное и дополненное. – М.: Книжный мир, 2007. – 860 с.
3. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дис. канд. економ. наук: спец 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / В. Г. Боронос; Державний вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми, 2012. – 449 с.
4. Ванькович Д. В. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні: дис. д-ра. екон. наук: спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / Д. В. Ванькович; Міністерство освіти і науки України Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів: [Б. В.], 2014. – 425 с.
5. Венгер В. В. Фінанси: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
6. Герасимчук З. В., Вахович І. М., Камінська І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 220 с.
7. Дехтяр Н. А. Фінансова політика як складова соціально-економічного розвитку держави / Н. А. Дехтяр // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (16-18 травня 2013 р., м. Севастополь) / Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України; Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. – Сімферополь: ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2013. – С. 99–100.
8. Кириленко В. До питання про суть і функції фінансової політики держави / В. Кириленко // Світ фінансів. – 2007. – № 4(13). – С. 94–99.
9. Ковальчук С. В., Форкун І. В. Фінанси. Навч. посібник. – Львів: «Новий світ – 2000», 2006. – 568 с.

10. Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
11. Лазебнік Л.Л. Сутність та компоненти фінансової політики // Фінанси України (укр.). – 2006. – № 1. – С. 66–74.
12. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.
13. Фінанси для фінансистів: підручник. / О. А. Шеремет, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] за заг. ред. Т. А. Говорушко – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 612 с.
14. Фінанси: курс для фінансистів. Піручник. / За ред. д.е.н., проф. Буряка П. Ю., д.е.н., проф. Жихор О. Б. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 528 с.

Смирна О.В.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, податків і страхової справи
Криворізького економічного інституту*

Сікорська А.Г.

*студентка
Криворізького економічного інституту
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний розвиток вітчизняної економіки супроводжується посиленням економічної глобалізації, зростанням невизначеності та мінливістю умов господарювання, вимагаючи від суб'єктів господарювання швидкої та гнучкої реакції на зміну чинників зовнішнього середовища. Усе це передбачає впровадження ефективних механізмів управління, які даватимуть змогу сприйняти зміни, ідентифікувати їх і забезпечити відповідну адаптацію господарської та фінансової діяльності [1, с. 276].

Здатність організації успішно функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів в змінюється внутрішньому та зовнішньому підприємницькому середовищі, підтримувати платоспроможність і фінансову стійкість свідчить про її стійкий фінансовий стан, і навпаки [6, с. 176].

Теоретичною і методологічною базою дослідження фінансової стійкості стали роботи вітчизняних і зарубіжних вчених таких як: Базилінська О.Я., Савицька Г.В., Грабовецький Б.Є., Непочатенко О.О., Кірейцев Г.Г., Крейніна М.Н., Абрютин М.С., Бланк І.А., Шеремет А.Д та Сайфулін Р.С. Аналіз праць вказаних авторів показав, що разом з достатньою глибокою спрацьованістю, має місце дискусійність, а також суперечливість окремих підходів.

Підсумовуючи різні думки до визначення сутності вищезазначеного поняття, можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства – це такий фінансовий стан підприємства, при якому забезпечується його платоспроможність на довгостроковий період, і який визначає його фінансову незалежність від зовнішніх позикових джерел фінансування.

Фінансова стійкість підприємства характеризується достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності; фінансовою незалежністю від зовнішніх джерел фінансування; здатністю маневрувати власними коштами; достатнім забезпеченням матеріальних оборотних засобів власними джерелами покриття.

Публічне акціонерне товариство «Київенерго» – унікальний енергокомплекс теплоелектроцентралей, теплових та електромереж, налагоджувальних, ремонтно-будівельних, транспортних та інших підрозділів, які забезпечують столицю України електричною та тепловою енергією. ПАТ «Київенерго» посідає лідируючі позиції за обсягами виробництва та відпуску електричної та теплової енергії серед теплоелектроцентралей України. Зокрема за даними джерел Insider ПАТ «Київенерго» займає 25 місце серед 200 найбільших компаній та 12 місце серед компаній енергетичної галузі в Україні.

Аналізуючи результати фінансово-господарської діяльності ПАТ «Київенерго» можна зазначити, що воно має стійкі тенденції до погіршення свого фінансово стану через зменшення значення основних показників діяльності.

Аналіз фінансової стійкості за абсолютними показниками (див. табл. 1) показав, що нормальну фінансову стійкість «Київенерго» має лише у 2013 році. У 2012 та 2014 роках воно має кризове становище, що говорить про те, що підприємство має кредити та позики, непогашені в строк, а також прострочену кредиторську заборгованість.

Аналіз фінансової стійкості за відносними показниками (див. табл. 2) показав, що нормальну фін стійкість підприємство має лише у 2012 році, адже у цьому році майже всі коефіцієнти знаходяться в межах нормативу, надалі простежується тенденція до їх зменшення.

Таблиця 1

**Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості
ПАТ «Київенерго» за 2012-2014 роки**

Показники	Станом на				Відхилення		
	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	31.12. 2014 р.	2012	2013	2014
Власний оборотний капітал, тис. грн.	-2655965	-171332	-689034	-969470	2484633	-517702	-280436
Власні та довгострокові кошти, тис. грн.	-1896450	184057	437164	-676004	2080507	253107	-1113168
Загальні кошти, тис. грн.	-1896430	186536	437164	-676004	2082966	250628	-1113168

Розглядаючи показники довгострокової платоспроможності, можна сказати, що ПАТ «Київенерго» є потенційно платоспроможним лише у 2012-2013 роках, так як коефіцієнти довгострокового фінансового забезпечення першого та другого ступенів знаходяться в межах нормативів. Однак, загалом простежується тенденція до зменшення всіх коефіцієнтів, що говорить про негативну динаміку.

Тож необхідно вжити заходів щодо покращення фінансового стану підприємства, оптимізацію показників і відповідності їх дійсному стану підприємства.

**Аналіз відносних показників фінансової стійкості
ПАТ «Київенерго» за 2012-2014 роки**

Показники	Станом на				Відхилення		
	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.01. 2014 р.	31.12. 2014 р.	2012	2013	2014
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,17	0,56	0,41	0,49	0,40	-0,15	0,07
Коефіцієнт фінансового ризику	5,04	0,77	1,42	1,06	-4,27	0,64	-0,36
Коефіцієнт фінансової залежності	6,04	1,77	2,42	2,06	-4,27	0,64	-0,36
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-1,86	0,08	0,13	-0,12	1,95	0,05	-0,25
Коефіцієнт довгострокової заборгованості	0,44	0,08	0,20	0,06	-0,36	0,12	-0,14
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,20	1,29	0,71	0,95	1,10	-0,59	0,24
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,83	0,44	0,59	0,51	-0,40	0,15	-0,07

Однією з основних проблем для ПАТ «Київенерго», як і для багатьох інших підприємств енергетичної галузі, є низький рівень показників фінансової стійкості, обумовлений недостатньою величиною власного капіталу для фінансування діяльності господарюючого суб'єкта. Для поповнення власного капіталу треба, перш за все, оцінити вартість його залучення з різних джерел. Одним із способів поповнення власного капіталу є зовнішні джерела залучення. Не слід також нехтувати і позиковим капіталом. В розвинутих країнах за питомою вагою у складі залучених джерел фінансування значне місце займають саме банківські кредити та кредиторська заборгованість, в тому числі комерційний і товарний кредити [2]. Проте одним з найбільш дієвих методів збільшення власного капіталу, особливо в нестійких та кризових умовах, залишається тезаврація прибутку поточного року

Факторний аналіз прибутку ПАТ «Київенерго» свідчить, що на його зміну найбільш впливають зміни в структурі та асортименті продукції. На такий фактор, як відпускні ціни впливати складно, оскільки вони регулюються державою, а саме Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Структуру та асортимент продукції змінити також складно через спеціалізацію підприємства. Отже, найбільш регульованим фактором залишається собівартість продукції.

В цілому факторами зниження собівартості продукції є:

- раціональне проектування енергетичних об'єктів на базі сучасних досягнень;
- вибір району спорудження електростанцій, що забезпечує зниження витрат на доставку палива, охолодження води, передачу електроенергії;
- підвищення рівня автоматизації енергетичного виробництва;
- зниження рівня втрат електроенергії на власні потреби електростанцій під час її передачі та трансформації;
- оптимізація періодичності ремонтів і витрат на їх проведення;

підвищення ефективності використання основних засобів підприємства з метою зниження питомих непрямих витрат в собівартості продукції.

Загалом, при раціоналізації діяльності підприємства та ефективному управлінні витратами на основі вищезазначених способів, ПАТ «Київенерго» зможе підвищити свою фінансову стійкість та фінансовий стан загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грушевицька А. Б. Особливості оцінки фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення / А. Б. Грушевицька // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 2(3). – С. 276-280.
2. Домбровська Л. В. Зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом оптимізації структури капіталу / Л. В. Домбровська // Ефективна економіка. – 2014. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2731/>
3. Міщук Є. В. Менеджмент витрат операційної діяльності на підприємствах гірничо-металургійного комплексу / Є. В. Міщук, Н. В. Брітан, О. В. Колесник // Економічна наука. – 2015. – № 9. – С. 47-50.
4. Федішин Б. П. Економіка енергетики: навч. пос. для студентів енергетичних спеціальностей вищих навчальних закладів / Б. П. Федішин. – Тернопіль, 2003 – 182 с.
5. Фінансова звітність ПАТ «Київенерго» за 2011-2014 роки. – [Електронний ресурс] // Офіційний сайт державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України». – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>
6. Шеремет А. Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности: учебник / А. Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 415 с.

Степура А.Т.

*аспірант кафедри банківської справи
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У БАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ В УКРАЇНІ

У світовій практиці розвиток економіки нерозривно пов'язано з кредитом, який у різних формах проникає в усі сфери господарського життя. Кредит здатний надавати активний вплив на обсяг і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу грошей. Завдяки кредиту відбувається більш швидкий процес капіталізації прибутку, тобто перетворення прибутку в додаткові виробничі фонди, що веде до концентрації виробництва. Кредит стимулює розвиток продуктивних сил, прискорюючи формування джерел капіталу для розширення виробництва.

При цьому для будь-якої економіки важливим питанням завжди був розвиток реального сектору, а також сегменту малого та середнього бізнесу. Для України ж цей аспект розвитку набуває все більшої актуальності. Реальний сектор економіки – це та частина, яка по справжньому забезпечує розвиток країни. А розвиток малого і середнього бізнесу дасть можливість в Україні втілювати

економічну модель, що притаманна найбільш розвинутим економікам світу, таким як економіки США, Німеччини та інші. Тому, в першу чергу необхідно кредитувати підприємства усіх галузей реального сектору і всіх рівнів бізнесу, а саме, в частині оновлення матеріально-технічної бази і розвитку інновацій, адже це основний важіль, щодо забезпечення зниження витрат підприємств, а отже збільшення їх прибутків і можливостей розвитку.

Водночас аналіз окремих даних банківського кредитування в Україні не дає втішних результатів щодо розвитку кредиту. Так протягом 2012-2015 років динаміка банківського кредитування не мала стійких тенденцій: кредитні установи спочатку продовжували надавати кошти у позичку, про що свідчить приріст обсягів на 12,82%, але в наступному ж періоді спостерігався значний спад – на 2% відносно 2012 року. У 2015 році спостерігалось незначне нарощування обсягів коштів, наданих у кредит – на 4,1%. Враховуючи те, що дані характеризують темпи приросту порівняно з 2012 роком – навіть позитивні зрушення є вкрай повільними для виходу країни з кризи. Протягом аналізованого періоду у структурі кредитів нефінансовим корпораціям переважали короткострокові кредити (до 1 року), що також є негативним явищем для економіки, котра має частку сільського господарства та промисловості (сектори з довготривалим обертанням коштів) у ВВП близько 36% протягом останніх років [1]. Існуючий в Україні спад попиту на кредитні ресурси зовсім не означає, що підприємствам ці кошти не потрібні. Навпаки, дані свідчать, що потреба суб'єктів господарювання у фінансуванні постійно зростає з III кв. 2014 року [2], а на початку 2016 року 35,6% опитаних підприємств відмічають нестачу ресурсів. Згідно з діловими очікуваннями вітчизняних компаній, серед факторів, котрі сьогодні змушують їх уникати або відкладати отримання кредиту найбільш суттєвими є наступні: занадто високі ставки за кредитами, значні коливання курсу гривні до іноземних валют, надмірні вимоги до застави, занадто складна процедура оформлення документів, невпевненість у спроможності вчасно виконувати боргові зобов'язання, наявність інших джерел фінансування [2]. Таким чином, більшість перешкод кредитування зосереджено саме в банківському секторі: складність процедури та її висока вартість. Це підтверджує той факт, що, починаючи з 2015 року близько 50% респондентів оцінюють умови банківського кредитування як жорсткі [2].

На це вплинули наступні фактори (в порядку зменшення впливовості показника, станом на кінець 2015 року): інфляційні та курсові очікування, очікування стосовно загальноекономічної активності, підвищення ризику застави, капіталізація банку, його ліквідна позиція. Відповідно до опитувань комерційних банків можна зробити висновок, що у банків, як реакція на підвищення ризику застави, зросли заставні вимоги, зросла так само кількість обмежень, що накладаються на позичальника, збільшення обсягів та строків середнього кредиту також вплинуло на умови кредитування в сторону їх жорсткішання (чим більшим за розмірами та термінами є кредит – тим більшими будуть ризики) [3].

Таким чином, за умов і обставин, що існують сьогодні в Україні, економіка країни має найбільшу потребу саме у розвитку довгострокового інвестиційного

і інноваційного кредитування, проте і найбільші проблеми існують саме щодо розвитку цього сегменту банківського кредитування.

Найбільш значними проблемами банківського кредитування підприємств реального сектору, в тому числі, малого і середнього бізнесу в Україні є: нестабільність фінансової та політичної ситуації, недосконале та непостійне законодавство, надто високі процентні ставки за кредитами, не вигідні умови кредитних угод для позичальників, надзвичайно довга процедура розгляду можливості отримання кредиту тощо.

При цьому, відмітимо, якщо великі підприємства і компанії ще більш-менш мають можливості щодо отримання банківських кредитів, то для малого і середнього бізнесу в Україні таке фінансування діяльності стає все більш недоступним. А саме кредитування здатне суттєво розширити параметри ведення малого та середнього бізнесу в Україні за рахунок додаткового фінансового ресурсу. Тобто сьогодні суб'єкти малого та середнього бізнесу більше за інших відчувають, з однієї сторони, необхідність залучення кредитного ресурсу, з іншої сторони, наявність доволі суттєвих проблем у системі їх ефективного кредитування. Зовні це проявляється постійним підвищенням стандартів кредитування з боку банків, а жорсткість умов кредитування зводиться до його високої сукупної вартості, яка стає дедалі все більш «непід'ємною» саме для підприємств малого та середнього бізнесу, і особливо тих, що займаються виробництвом товарів і послуг.

На нашу думку, за обставин, що склались в Україні без розвитку інновацій у банківському кредитуванні очікувати його зростання не доводиться. Також вважаємо, що знизити цінове навантаження по кредитах економічним суб'єктам, а також покращити умови отримання кредитів можна за допомогою наступних інструментів, які можна розглядати як елементи інновацій кредитування:

- формування ресурсів банками у максимально щільній прив'язці до їх кредитної політики;
- налагодження кращих комунікацій між банками задля розвитку консорціумного кредитування та одночасного зменшення ресурсного та ризикового навантаження на один банк;
- наявність державної підтримки сек'юритизації як методу зниження ризиків застави шляхом встановлення додаткових пільг для інвесторів, окремо для підприємств малого та середнього бізнесу, що займаються інноваційними технологіями;
- державна підтримка перспективних і стратегічних галузей економіки шляхом їх пільгового кредитування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сайт Державної служби статистики України: <http://ukrstat.net/#trade>
2. Ділові очікування підприємств України за I квартал 2016 року. – Вип. № 1(41). – Департамент статистики та звітності Національного банку України.
3. Аналітичний звіт «Опитування про умови кредитування» за I квартал 2016 р. – Вип. № 5(17). – Національний банк України.

Тришак Л.С.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів*

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Волочій В.Т.

студентка

*Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

НАДМІРНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: АСИМЕТРІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкове навантаження (податковий тягар) є важливою економічною категорією, що еволюціонувала разом із системою оподаткування. Податкове навантаження – це ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [1].

Тим часом теза, що надмірне оподаткування – головна перешкода для конкурентоспроможності національної економіки, знову поступово стає ледь не догмою. Буцімто саме за рахунок встановлення нижчих від середньосвітових податкових ставок має бути вирішено (хоча б частково) цю проблему. Однак аналіз ситуації в Україні та порівняння її із досвідом інших країн приводить до висновку, що лише зміною ставок оподаткування ситуації не зарадиш.

Спробуємо перевірити, чи справді можна реалізувати концепцію отримання переваг конкурентоспроможності лише за рахунок встановлення нижчих, ніж у середньому у світі, податкових ставок? Для цього проаналізуємо ставки й надходження від податків на доходи та зборів соціального страхування, що діяли в Україні у 2015 р., ставки й очікувані надходження з урахуванням внесених змін та порівняємо їх із відповідними ставками в країнах ОЕСР, а також Бразилії, Китаї й Росії [3].

Зниження податкового навантаження є необхідною умовою виходу України з економічної кризи, що приведе до формування цілої низки позитивних зрушень в економічній і податковій сферах. Зниження податкового навантаження на фізичних осіб сприятиме збільшенню заощаджень домогосподарств, підвищенню платоспроможного попиту населення, а отже розвиткові виробництва та збільшенню реальних доходів платників податків. Оптимізація податкового навантаження сприятиме зростанню реальних доходів населення, заощаджень домогосподарств, платоспроможного попиту населення, що призведе до економічного зростання в країн [1].

Узагальнюючим показником, що характеризує податкову систему в цілому, є показник обтяжливості. Так, за обтяжливістю для ведення бізнесу українська податкова система вже кілька років поспіль посідає передостаннє місце серед усіх податкових систем світу, поступаючись лише білоруській. Сукупне податкове навантаження в нашій державі майже вдвічі перевищує цей показник для групи країн, до яких належить Україна за рівнем ВВП на особу населення, та дискримінує власних товаровиробників порівняно з іноземними

конкурентами. Втім, обтяжливість податкової системи України визначається не так величиною податкових ставок, як складністю й нестабільністю вітчизняної системи податкового законодавства.

У макроекономічному масштабі податкове навантаження визначається як відношення фактичних податкових надходжень у зведений бюджет держави до обсягу валового внутрішнього продукту.

Однак такий розрахунок показника є дещо суперечливим. Це пояснюється двома основними моментами:

1) він не враховує потенційні податкові надходження, які через різні причини (передусім важкість податкового тягаря) не надійшли у бюджет держави;

2) поза розрахунком залишається та частина ВВП, не відображена у офіційній статистиці, тобто вироблена у тіньовому секторі економіки і запропонована на ринку [4].

Необхідність розрахунку точного рівня податкового навантаження обумовлена потребою визначення подальшої стратегії у реформуванні податкової системи. Проблема загострюється ще й тим, що сьогодні немає однозначної відповіді на запитання: який рівень податкового тиску в Україні – надмірний, недостатній чи оптимальний?

При аналізі даної проблеми ми провели окремі порівняння та співставлення даних проведення податкових реформ у країнах Центральної та Східної Європи. Ці країни постсоціалістичного простору, з одного боку, є схожими до України за економічними, природними та геополітичними показниками, а з іншого – темпи проведення цих реформ є швидшими й, відповідно, їх результати набагато показовіші, незважаючи на той факт, що впровадження економічних реформ розпочалося не набагато раніше проголошення незалежності нашою державою.

За даними МВФ та Світового банку, наслідками проведення перших етапів економічних реформ у країнах із перехідною економікою стало зниження загального рівня сумарних податкових надходжень у структурі ВВП. У ряді країн розпочався значний спад (у 2 та більше разів) рівня податкового навантаження, зокрема, у Албанії показник податкового навантаження, який у 1989 р. становив 48,0%, після впровадження реформ у 1993 р. був лише 28,0%, у Болгарії – 59,6% та 37,4% до та після реформ відповідно, у Грузії – 31,5% та 12,7%, у Киргизстані – 38,5% та 14,2%, у Литві – 49,8% та 25,1% [2].

Однак у країнах Центральної та Східної Європи, в яких сьогодні відбувається швидке просування шляхом ринкових перетворень, дореформені та пореформені рівні податкового навантаження не зазнали суттєвих змін у бік зменшення, а в окремих з них і дещо збільшились. Так, в Естонії рівень податкового навантаження до та після реформ становив 43,0% та 32,5% відповідно, у Польщі – 41,4% та 45,5%, Угорщині – 59,6% та 54,1%, Хорватії – 14,9% та 20,1%. У Чехії та Словаччині відмічено збільшення податкового навантаження – з 42,8%, який мав місце у Чехословаччині у 1989 р., до 48,5% у Чехії та 48,1% у Словаччині у 1993 р.

Досвід проведення перших етапів реформ у країнах Центральної та Східної Європи доводить, що основною метою їх проведення було не зниження загального рівня податкового навантаження, а забезпечення стабільності та надійності податкового законодавства, максимальне наближення його до

європейських зразків. Так, у цих країнах робота щодо формування якісно нового податкового законодавства була розпочата ще у 80-х роках.

Щодо України, то сьогодні немає однозначної оцінки важкості податкового тягаря. Ряд учених та державних діячів зазначають, що податкова система не є надмірно жорсткою, рівень оподаткування не є надто великим і не перевищує середні показники в країнах з перехідною економікою» [2].

Безумовно, податкове навантаження на заробітну плату в Україні надмірне. Але кардинальне зниження обов'язкових платежів без змін у тих сферах конкурентоспроможності, які не потребують значних коштів, а лише політичної волі, виглядають досить цинічними. Причому як з боку влади, яка вдає, що бореться з корупцією, так і з боку малого і середнього бізнесу, який вдає, що сплачує податки і всіма силами бореться за можливість і надалі перебувати в «тіні». Потенціал щодо зниження видатків також є, зокрема в сфері енергоємності економіки й зниження прямого чи опосередкованого субсидування енергетичного сектора, який і досі діє за принципом «витрати плюс», збільшення частки приватних витрат на медицину й освіту. Але щоб розкрити цей потенціал, необхідно створити інституційне та правове поле, які сприяло б безболісному переходу, а не лише виступати з приголомшуючими ініціативами із зниження податків.

Загалом схвалені парламентом пропозиції уряду щодо зниження податкового навантаження на виплати з оплати праці є більш виваженими, ніж попередні. Більш справедливо було б встановити ставку ЄСВ на рівні 26%, але залишити норму про граничний дохід у розмірі трьох мінімальних зарплат, який дає право на податкову соціальну пільгу. Податкове навантаження tax wedge на середню зарплату в цьому разі становило б ті самі 34 або 36% залежно від співвідношення між середньою та мінімальною заробітними платами – трохи нижче рівня в країнах ОЕСР. Але за відсутності змін в інших сферах, що формують інвестиційний клімат, навіть найсприятливіша податкова система не дасть результату [3].

Перш ніж виходити з ліберальними податковими ініціативами, які призведуть до ще більшого зниження соціальних стандартів, владі слід було б виконати свою частину роботи – знизити корупцію до рівня тієї ж Грузії, на яку так часто люблять посилатися, ведучи мову про конкурентоспроможність і залучення іноземних інвестицій. Через об'єктивні обставини, зокрема старіння населення, низькі податкові ставки в Україні можуть бути конкурентною перевагою країни лише за умови жебрацьких соціальних виплат.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. <http://ukraina1917.in.ua/2016/02/02/податкове-навантаження/>
2. <http://osvita.ua/vnz/reports/accountant/15917/>
3. <http://gazeta.dt.ua/finances/podatкова-reforma-yak-stati-svyatishim-vid-papi-rimskogo-za-odin-pomah-.html>
4. http://5ka.at.ua/load/bukhgalterskij_oblik/peredumovi_optimizaciji_podatkovogo_navantazhenija_v_ukrajini_referat/11-1-0-2624

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

Ускладнення банківської діяльності в Україні та неспроможність ефективно протистояти фінансовим кризам викликає необхідність удосконалення принципів управління банківськими ризиками. Проблема забезпечення безперебійного функціонування банківської системи обумовлена широким спектром питань, пов'язаних з формуванням і розвитком організаційно-методичного інструментарію системи ризик-менеджменту банківських установ в умовах модернізації національної банківської системи і переходу на міжнародні стандарти.

Досліджуючи дану проблему, зарубіжні та вітчизняні вчені зробили значний внесок у розвиток методології ризик-менеджменту. Особливу увагу слід приділити аналізу й оцінці міжнародних стандартів щодо системи ризик-менеджменту та управління ризиками, що проводиться в працях Ваніна Д.А., Гончар Г.П., Дикань В.Л., Донець О.М., Дуднева Ю.Е., Кавтиш О.П., Мазун Н.Г., Посохов І.М., Савельєва Т.В., Урецька Ю.І., Ширяєва Б.О. та інших. Однак, незважаючи на існуючі наукові публікації з цієї проблеми, питання впровадження міжнародних стандартів в практику управління ризиками банківських установ ще недостатньо досліджені.

Тому вважається необхідним систематизувати сучасні стандарти управління ризиками і проаналізувати наскільки повно в них відображені питання оцінки ризиків, методи управління ризиками та їх відображення у звітності. Не всі існуючі стандарти ризик-менеджменту розроблялися для банківських установ, тому особливо доцільним є проведення аналізу можливості застосування вимог стандартів до управління банківськими ризиками.

У процесі аналізу стандартів наведених у табл. 1. були розглянуті наступні питання:

1. Інтеграція управління ризиками в систему корпоративного управління банківської установи;
2. Стандарти оцінки ризиків;
3. Стандарти розкриття ризиків у банківській звітності;
4. Стандарти побудови процесів ризик-менеджменту (як всієї системи інтегрованого ризик-менеджменту, так і підсистем управління окремими видами ризиків).

Таблиця 1

Міжнародні стандарти з управління ризиками та ризик-менеджменту

Розробник/видавець	Назва
Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), USA. Комітет	Enterprise Risk Management – Integrated Framework (ERM), 2004. Управління ризиками організації –

спонсорських організацій Комісії Тредвея, США	інтегрована схема
The Institute of Risk Management (IRM), The Association of Insurance and Risk Managers (AIRMIC) and ALARM The National Forum for Risk Management in the Public Sector, UK. Adopted by Federation of European Risk Management Associations. Інститут ризик-менеджменту, Асоціація ризик-менеджменту і страхування, Національний форум ризик-менеджменту в громадському секторі (Великобританія). Прийнятий Федерацією європейських асоціацій ризик-менеджерів (FERMA)	A Risk Management Standard (RMS). 2002. Стандарт управління ризиками
Standards Australia	Australian/New Zealand Risk Management Standard (AS/NZS 4360), 2004. Стандарт управління ризиками Австралії і Нової Зеландії
Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). Базельський комітет з банківського нагляду	Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, 2004. Базель II: Міжнародні стандарти виміру капіталу – допрацьована угода. Базель III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2010. Базель III: Міжнародні стандарти виміру капіталу
107th United States Congress. Конгрес США	Corporate and Auditing Accountability and Responsibility Act (Sarbanes-Oxley Act), 2002. Закон про корпоративну і аудитну звітність і відповідальність
Financial Reporting Council (FRC). Британська Рада з фінансової звітності	The UK Corporate Governance Code, 2014 Кодекс корпоративного управління Великобританії
Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)	Principles of Corporate Governance, 1999. Принципи корпоративного управління
International Organization for Standardization (ISO), International Electrotechnical Commission (IEC).	ISO 31000 – Risk management – Principles and guidelines, 2009. Ризик-менеджмент. Принципи і керівництво.

Міжнародна організація зі стандартизації, Міжнародна електротехнічна комісія	ISO/TR 31004 – Risk management – Guidance for the implementation of ISO 31000, 2013. Управління ризиками. Настанова з впровадження ISO 31000 ISO/IEC 31010 – Risk management – Risk assessment techniques, 2009. Менеджмент ризиків. Методи оцінки ризиків
--	---

В свою чергу, Національним банком України в напрямку вдосконалення існуючої практики здійснення корпоративного управління в банківських установах схвалені Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України, де пропонується розподілити повноваження та відповідальність між спостережною радою і правлінням банку, залучати до участі в спостережній раді незалежних членів, розкривати реальних власників, структуру операцій з пов'язаними особами та їх список, приділяти увагу та вирішувати конфлікти інтересів менеджменту банку та представників його власників, передбачає критерії складання Публічного річного звіту банку [8].

Питання оцінки ризиків розглядаються в невеликій кількості стандартів. Зокрема, в стандарті ризик-менеджменту «FERMA» (RMS), що містить основні визначення, пояснює внутрішні та зовнішні фактори ризику, процеси управління ризиками, методологію та технологію оцінки та аналізу ризиків, а також загальні обов'язки ризик менеджера. У розробку цього стандарту великий внесок внесли організації, що на професійному рівні займаються питанням управління ризиками [6].

Стандарт «AS/NZS 4360:2004», більш відомий як австралійсько-новозеландський стандарт, визначає загальні вимоги щодо ідентифікації ризиків, оцінки та аналізу ризиків, моніторингу ризиків, впливу на ризики тощо [5]. Завдяки певній універсальності та реальній практичній спрямованості цей стандарт з моменту його розробки використовувався багатьма банками різних країн світу у якості основи для побудови системи ризик-менеджменту.

Основними стандартами управління ризиками, які безпосередньо створювалися як стандарти оцінки ризиків є: підходи органів регулювання, концептуально відображені в угодах щодо достатності капіталу Базельського комітету з банківського нагляду (Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework. [1]; Basel III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. [2]), а також міжнародний стандарт ISO/IEC 31010:2009 [4], який фокусується на поняттях, процесах і виборі методу оцінки ризиків, та технічного звіту ISO/TR 31004:2013 [4], який спрямований на адаптацію практики управління ризиками в організації до ISO 31000.

Важливим стандартом в управлінні і оцінці інтегрального ризику є стандарт ризик-менеджменту «ERM» [3] покликаний вирішити наступні завдання: визначити рівні ризику у відповідності зі стратегією розвитку; удосконалювати процеси прийняття рішень щодо реагування на виникаючі ризики; скоротити число непередбачених подій і збитків у діяльності; визначити всю сукупність

ризиків; керувати всією сукупністю ризиків; використовувати сприятливі можливості; раціонально використовувати капітал.

Для оцінки банківських ризиків в Україні були розроблені Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [9], які розроблені НБУ для власних потреб. Роль цих методичних вказівок полягає у наданні працівникам банківського нагляду уніфікованої методологічної підтримки при оцінці системи управління ризиками того чи іншого банку з метою вироблення відповідної стратегії роботи з ним.

Ще один найважливіший стандарт, що визначає фундаментальні підходи до оцінки ризиків – 7 стандарт МСФЗ «Фінансові інструменти: розкриття інформації», в якому визначається поняття та методи відображення у фінансовій звітності справедливої вартості фінансових активів, що включає компонент знецінення активів. Слід зазначити, що Basel II та МСФЗ 7 мають ряд спільних вимог та положень щодо аналізу чутливості до ризиків та опису політики і процедур управління капіталом, спрямованих на те, щоб зробити системи управління ризиками банків прозорими та порівнюваними для користувачів фінансової звітності.

Остання група питань, розглянутих у стандартах, стосується формування процесів і процедур ризик-менеджменту. Ці питання висвітлені достатньо повно і добре в стандартах RMS, ERM, ISO 31000. В свою чергу, НБУ висвітлює дане питання в Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [7], які дають чітке розмежування функцій підрозділів банку в процесі управління ризиками.

Отже, розглянуті стандарти визначають цілі, завдання, елементи системи, етапи процесу управління ризиками та необхідну організаційну структуру ризик-менеджменту. У загальному випадку вибір в банку того чи іншого стандарту в якості основного – задача не з простих і складно вирішується. Досить часто банк користується декількома актами одночасно, що призводить до невизначеності у процесах управління ризиками. Вибір стандарту управління ризиками чи його збалансоване вирішення потребує детального розуміння кожного документу і способів їх практичного використання. Тому, основи, закладені в розглянутих документах, можуть бути застосовані як підґрунтя для розробки та подальшого впровадження національних стандартів системи ризик-менеджменту банківських установ, що й зумовлює необхідність надалі розвивати проведене дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/today/ms/bn/Basel.pdf>
2. Basel III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>
3. Enterprise Risk Management – Integrated Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.coso.org/publications.htm>
4. ISO/IEC 31010:2009 Risk management – Risk assessment techniques [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail?csnumber=51073
5. Standards Australia. AS/NZS ISO 31000:2009. Risk management – Principles and guidelines [Електронний ресурс] / Standards Australia/ – 2009. – Режим доступу: <http://sherq.org/31000.pdf>

6. Стандарт ризик-менеджменту Федерації європейських асоціацій з ризик-менеджменту (Risk Management Standard, FERMA – р. 6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ferma.eu/Default.aspx?tabid=195>
7. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36985>
8. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України, схвалені постановою Правління НБУ від 28.03.2007 р. № 98 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/korp_uprav/METHOD40.pdf
9. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104 // Веб-сторінка «Законо України». – <http://uazakon.com/big/text1263/pg1.htm>

Якімов О. В.

студент

*Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКИХ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Розширення ринків збуту, неможливість функціонування компаній лише в межах внутрішнього ринку країни та необхідність співпраці з міжнародними контрагентами вимагають від партнерів здійснення товарно-грошових відносин, які втілюються в обміні однієї валюти на іншу. Забезпеченням виконання цього процесу є існування особливого ринку, на якому можна вільно продавати та купувати валюту. Без такої можливості економічні контрагенти просто не змогли б реалізовувати свої валютні відносини, оскільки не мали б іноземної валюти для здійснення зовнішніх розрахунків. Саме для забезпечення такої функції діє валютний ринок.

Операції з обміну валюти та валютних цінностей називаються валютними операціями. В сучасних умовах валютні операції є одним із найскладніших і найризикованіших видів бізнесу, які можуть бути як джерелом значних прибутків, так і збитків. Це зумовлює необхідність вивчення природи даних операцій як основи функціонування валютного ринку, їх впливу на діяльність підприємства. [1, с. 130]

Відповідно до п. 2 ст. 1 Декрету КМУ, «валютні операції» це:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [2, с. 382].

Валютні операції – це операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, включаючи операції з використання валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, а також операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію країни та за її межі валютних цінностей [3, с. 57].

Операції з іноземною валютою завжди пов'язані з ризиками. Під ризиком у банківській діяльності розуміють можливість втрати ліквідності або отримання фінансових збитків. Одним із основних ризиків під час здійснення валютних операцій є валютний ризик.

Валютний ризик – це ризик втрат у зв'язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти щодо валюти держави, де розміщений банк. Валютний ризик – це передусім імовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів та пасивів банку.

Відповідно до особливостей роботи банківської установи на валютному ринку валютний ризик можна розкласти на зовнішню і внутрішню складові.

Під зовнішньою складовою слід розуміти небезпеку для фінансового стану банку, пов'язану зі зміною зовнішнього ринкового середовища, яка знаходить свій прояв у несприятливій зміні валютних курсів.

Внутрішня складова – це здатність банку протистояти цим несприятливим змінам на валютному ринку. Така здатність залежить від того, наскільки ефективно налагоджена робота з управління ризиками в даному банку.

За характером і місцем виникнення валютні ризики поділяють на:

- 1) операційні;
- 2) трансляційні (бухгалтерські);
- 3) економічні.

Операційний ризик пов'язаний із торговельними операціями, а також із грошовими угодами з фінансового інвестування та дивідендних платежів або отримання коштів в іноземній валюті в майбутньому.

Трансляційний (бухгалтерський) ризик пов'язаний із переоцінюванням активів, пасивів та прибутків у національну валюту, а також може виникати під час експорту чи імпорту інвестицій. Він впливає на показники балансу, що відображають звіт про одержані прибутки та збитки після перерахунків сум інвестицій у національну грошову одиницю.

Економічний валютний ризик пов'язаний із можливістю втрати доходів за майбутніми контрактами через зміну загального економічного стану як країн-партнерів, так і країн, де розташована компанія. Насамперед він зумовлений необхідністю здійснення постійних розрахунків за експортними та імпортними операціями, інтенсивність яких, у свою чергу, може залежати від валютних курсів.

Оскільки уникнути ризику під час проведення комерційної діяльності практично неможливо, головною метою є зменшення ступеня ризику та обмеження його певними рамками [4, с. 211].

Суттєвим компонентом у цій діяльності є хеджування, тобто страхування валютних ризиків шляхом укладання строкових угод на поставку валюти в майбутньому за узгодженою ціною [5, с. 295].

Серед основних методів хеджування валютних ризиків потрібно назвати такі: структурне збалансування активів та пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості, зміна термінів платежів, форвардні угоди, операції своп, опціонні угоди, фінансові ф'ючерси, кредитування та інвестування в іноземній

валюти, реструктуризація валютної заборгованості, паралельні позички, лізинг, дисконтування вимог в іноземній валюті, використання валютних коштів, здійснення платежів за допомогою зростаючої валюти.

Використання широкого спектра методів дає змогу уникнути можливих втрат від валютних спекуляцій та організувати дієву систему менеджменту валютного ризику в конкретній кредитно-фінансовій установі [4, с. 203].

Отже, валютний ризик – це ймовірність виникнення можливих збитків унаслідок несприятливих змін курсів іноземних валют, тому варто застраховувати себе методами хеджування, враховуючи при цьому різні внутрішні та зовнішні фактори для збільшення успіху у проведенні валютних операцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чирка Д. М. Валютні операції як основа валютного ринку // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – Тернопіль: Видавництво ТНЕУ «Економічна думка», 2010. – Вип. 7. – С. 129-132. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://econa.at.ua/Vypusk_7/chyrka.pdf
2. Сало І. В. Операції комерційних банків: Навчальний посібник // Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2011. – 522 с.
3. Журавка Ф. О. Валютно-курсова політика Національного банку України в умовах трансформаційної економіки [Текст]: моногр. / Ф. О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи: УАБС НБУ, 2007. – 70 с.
4. Коцовська Р. Р., Павлишин О. П., Хміль Л. М. Банківські операції: Навч. посіб. – К.: УБС НБУ: Знання, 2010. – 390 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/19650323/bankivska_sprava/valyutni_riziki_metodi_strahuvannya
5. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича -К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/17620824/ekonomika/valyutni_operatsiyi_osnovni_vidi

Якімов О. В.

студент

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Функціонування суб'єктів господарської діяльності все більше потребує якісного управління фінансовими ресурсами, зокрема швидкістю обороту капіталу. Одним із інноваційних для українського ринку способів управління оборотним капіталом є факторинг.

Факторинг – це процес перевідступлення факторинговій компанії (банку) неоплачених боргових вимог (рахунків – фактур та векселів), що виникають між контрагентами у процесі реалізації товарів та послуг на умовах комерційного кредиту у поєднанні з елементами бухгалтерського, інформаційного, збутового, страхового, юридичного та іншого обслуговування постачальника.

Іншими словами можна сказати, що факторинг передбачає продаж права на вимогу торгових боргів за негайне отримання готівкових від факторингової компанії, яка бере за це комісійні.

Суть факторингової операції полягає у тому, що яка-небудь кредитно-фінансова чи спеціалізована факторингова компанія викупує у продавців неоплачені рахунки у комплекті з документами, які підтверджують виконання ними зобов'язань з поставки товарів. Предметами викупу є відфактуровані (подані до оплати) рахунки, а також ще не подані рахунки при відтермінуваннях платежів [1, с. 384].

Викупна ціна становить до 90% вартості поставлених товарів у залежності від надійності покупців, гарантованості платежів умовам ЗТК та чіткості виконання зобов'язань продавцем. Сума зобов'язань покупця з виплати відсотків за відтермінування платежу або кредит факторинговою компанією не відшкодовується, оскільки продавець отримує від неї суму платежу негайно. Найчастіше факторинг передбачає викуп платежів, здійснення яких передбачено банківським переказом. Отримання негайного платежу за поставлені товари дозволяє покупцям прискорити обіг капіталу, що значною мірою компенсує знижки, які надаються факторинговим компаніям.

Більшість факторингових компаній (ФК) пропонує три основні послуги (хоча клієнти не зобов'язані користуватись усіма трьома):

1. Послуги з бухгалтерського обліку, перевірки кредиту та інкасування боргів.

2. Страхування кредиту від «поганих» (безнадійних) боргів, для «схвалених» боргів.

3. Негайне надання готівкових під рахунки-фактури, аж до 75-85% від номінальної вартості рахунків-фактур, у зв'язку зі страхуванням кредиту та з гарантуванням виплати залишку протягом узгодженого періоду часу. Аванси можуть бути у будь-якій валюті [2, с. 72].

Послуга з факторингу є важливою для підприємств, які:

а) здійснюють експортну торгівлю на умовах відкритого рахунка;

б) мають проблеми з потоком готівки.

Про переваги факторингу. Завдяки факторингу можна:

1. Запобігти втратам з «поганих» боргів для боргів, які прийняті ФК;

2. Не витратити коштів на послуги агенцій з кредитів, звіти про кредити тощо;

3. Зменшити витрати на зарплату, оскільки ведення бухгалтерських книг тощо здійснюється ФК;

4. Усунути витрати на утримання бухгалтерського відділу замовника (напр., конторські витрати);

5. Усунути валютні ризики;

6. Зменшити період кредиту та кількість «поганих» боргів унаслідок підвищення ефективності роботи спеціалізованого персоналу;

7. Зеконотити час, щоб зосередитись на виробництві та торгівлі;

8. Завдяки факторингу значно розширюються можливості отримання знижок готівковими від постачальників, а потік готівки більш гарантований.

Тим часом результатом факторингу може бути економія на управлінських витратах, а також забезпечення додаткового джерела фінансування, якщо джерело кредитування з банківського овердрафту вже повністю вичерпане. Факторинг є корисним для експортерів, які торгують по відкритому рахунку або які бажають розширити обсяг торгових угод шляхом продажу по відкритому рахунку.

Оскільки ФК часто належать банкам або контролюються ними і є членами міжнародних груп, вони можуть надавати достовірну інформацію про кредити іноземним покупцям. Це може бути як перевагою, так і недоліком для експортера, оскільки ФК, очевидно, буде вибірково ставитись до боргів, які вона візьме на себе. «Сумнівним» клієнтам ФК буде відмовляти в обробці їх боргів [3, с. 140].

Перешкоди для розвитку факторингу:

1. У експортерів можуть виникнути побоювання, що вторгнення ФК негативно вплине на відносини між експортером та його клієнтами, а також та на думку погано інформованих клієнтів про фінансову стабільність компанії. Прихований факторинг дозволяє запобігти цій проблемі, оскільки експортна компанія інкасує платіж як агента ФК. Усі три факторингові послуги (включаючи роботу з торгових бухгалтерських книг) у разі необхідності можуть бути виконані ФК;

2. Існує «конкуренція» з боку банків, які надають більш традиційні методи фінансування [4, с. 12].

Отже, факторинг – це продукт для швидкозростаючих компаній, де невеликі додаткові витрати не відіграють значну роль в обороті, який постійно зростає. Сьогодні українські підприємства краще проінформовані про факторинг, і інтерес до цієї послуги зростає. Факторинг є ефективним інструментом керування оборотним капіталом будь-якого працюючого підприємства, прискорення оборотності капіталу дозволяє підприємству збільшувати прибутковість, що перевищує суму комісії за факторингове фінансування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Козик В. В., Пайкова Л. А. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
2. Малимоненко Р. А. Особливості вітчизняного факторингу / Р. А. Малимоненко // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1(3). – С. 71–75.
3. Костюченко В. М. Факторингові операції в системі фінансово-правового забезпечення зовнішньо – торговельної діяльності / В. М. Костюченко // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010. – № 3(18). – С. 138–144.
4. Гриценко В. В. Факторинг як ефективний інструмент підтримки бізнесу / В. В. Гриценко [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/Gricenko.pdf

ДЕПОЗИТ ЯК ВАГОМЕ ДЖЕРЕЛО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Банківські установи займаються в основному посередницькою діяльністю, яка полягає в залученні вільних грошових ресурсів від суб'єктів господарювання та населення і розміщенні цих ресурсів на ринку кредитів, валютному і фондовому ринках. Саме за таких умов для банків важливе значення мають операції з акумулювання коштів та їх розміщенням на найбільш вигідних умовах. Від операцій з акумулювання коштів залежить розмір ресурсів банку та масштаб їхньої діяльності [1, с. 165].

Банківські ресурси – це сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються ним для виконання своїх функцій та операцій [2, с. 67].

Головною метою банківського менеджменту у сфері політики мобілізації ресурсів слід вважати створення оптимальної ресурсної бази, яка за умов найменших видатків на формування фінансових ресурсів сприятиме підтримці стабільного рівня доходів, репутації банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових ресурсів на вигідних умовах [2, с. 66]. В Україні найбільшу частку серед пасивів балансу банківської системи займають саме депозити. Отже, депозити є основним джерелом формування банківських ресурсів.

Депозит – грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі в валюті України чи в іноземній, банківських металах, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений термін зберігання чи без зазначення терміну (під відсоток або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [3, с. 59].

Формування залучених банківських ресурсів через проведення депозитних операцій є однією з найважливіших основ організації діяльності комерційних банків. Це пояснюється тим, що залученим ресурсам належить основна роль у покритті потреб банку в коштах для здійснення активних операцій.

Можливості комерційних банків у залученні коштів регулюються Національним банком України. Банки залучають вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, з допомогою яких використовують різні види банківських рахунків.

Вже на першому етапі формування комерційних банків України саме вміння працювати з юридичними і фізичними особами, які розміщують свої кошти на депозити, перетворилося в один з показників надійності, стабільності банку.

У банківській практиці традиційно пріоритетна роль серед джерел формування залученого капіталу належить депозитам.

Сучасна банківська практика характеризується великою різноманітністю депозитів і депозитних рахунків.

Однак комерційним банкам доцільно було б розвивати додаткові послуги з ведення депозитів до запитання, оскільки це може позитивно вплинути на стан залученого банківського капіталу в цілому, сприяти досягненню стабільності ресурсної бази, що відповідно позитивно відобразиться на дохідності його активів і сприятиме зниженню ризику [4, с. 211].

У сучасних умовах для комерційних банків України особливо актуальним є залучення коштів клієнтів на строкові депозити, що є значно стабільнішою складовою частиною залученого капіталу ніж вклади до запитання. Важливим моментом на шляху до реалізації вказаного завдання може стати використання досвіду зарубіжних країн, їхніх банків щодо випуску депозитних сертифікатів.

Завдяки вторинному ринку цінних паперів сертифікат може бути достроково переданий власником іншій особі з одержанням деякого прибутку за час зберігання і без зміни при цьому обсягу ресурсів банку, тоді як дострокове вилучення власником строкового вкладу означає для нього втрату прибутку, а для банку – втрату частини ресурсів.

Значного поширення в банківській практиці набув депозит, що відкривається клієнтові при оформленні ним поточного рахунку. За своїм характером цей депозит можна віднести до умовного, оскільки вилучення коштів з нього можливе лише у разі закриття клієнтом поточного рахунку. Він вважається безстроковим, що дає змогу банку використовувати його як довгостроковий кредитний ресурс.

Комерційні банки використовують і такий метод залучення внесків, як встановлення залежності між кредитуванням клієнта і накопиченням коштів на його депозитному рахунку [5, с. 185].

Отже, депозитні операції відіграють значну роль у діяльності банку, так як депозитні операції є головним джерелом проведення активних і, перш за все, це є вид пасивної операції. Від характеру депозитів залежать види кредитних операцій, відповідно, розмір доходу банку; правильна організація депозитних операцій забезпечує ліквідність комерційних банків; депозитні операції сприяють прискоренню безготівкових розрахунків; ресурси, сформовані за рахунок депозитних операцій, значно дешевші міжбанківських кредитів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Князь С. В. Депозит як основне джерело банківських ресурсів / С. В. Князь, Мар'яна Володимирівна Горун // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 164-168. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_32
2. Заславська О. І. Залучені ресурси як вагоме джерело ресурсного забезпечення кредитно-інвестиційної діяльності банків / О. І. Заславська // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 66–69.
3. Васюренко О. В. Ресурсний потенціал комерційного банку / О. В. Васюренко, І. М. Федосік // Банківська справа. – 2010. – № 1. – С. 58–64.
4. Алексеєнко М. Д. Капітал комерційного банку: питання теорії і практики. – К.: КНЕУ, 2006. – 276 с.
5. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп. / А. Мороз, М. Савлук, М. Пудовкіна та ін.: За ред. д.е.н., проф. А. Мороза. – К.: КНЕУ, 2006. – 476 с.

СЕКЦІЯ 9. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Каліта Л.І.

студентка

Одеського національного економічного університету

Артюх О.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ ЯК АСПЕКТУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Однією з найважливіших проблем на сучасному етапі економічного розвитку країни є підтримка належного рівня екологічної безпеки на всіх рівнях функціонування економіки. Враховуючи неефективність існуючих інструментів екологічно-економічного регулювання, виникає необхідність пошуку креативних рішень, які дозволяють спрогнозувати і попередити негативний вплив діяльності підприємств на довкілля, а не протидіяти екологічним катастрофам після їх появи. Прагнення України до міжнародної інтеграції у світовий економічний простір та досягнення стійкого розвитку промислових регіонів, враховуючи необхідність одночасного обліку економічних та екологічних інтересів України, потребує використання сучасних економічних інструментів. Одним з таких інструментів і є екологічний аудит.

Метою статті є дослідження сутності екологічного аудиту, його розвитку у вітчизняній та міжнародній практиці, визначення проблем та перспектив впровадження екологічного аудиту на підприємствах України.

У ринкових умовах одним із таких інструментів є екологічний аудит, який може істотно вплинути на екологічну ситуацію, в першу чергу, на рівні окремих підприємств, виробничих комплексів і територій. Дослідженням цього питання займалися О. Войтюк, У. Федунік, В. Борисова та ін. Сучасний стан довкілля, кількість забруднюючих речовин у країнах як СНД, так і Європейського Союзу є свідченням необхідності оперативного вирішення питань щодо ефективного використання природних ресурсів промисловими підприємствами для виробництва своєї продукції і, як результат діяльності, зменшення шкідливого впливу на довкілля та стан здоров'я населення. Наступним важливим питанням для України є міжнародна інтеграція у світовий економічний простір, з одного боку, і сталий розвиток промислових регіонів з іншого, враховуючи необхідність одночасного поєднання економічних та екологічних інтересів України. Слід зауважити, що вирішення раніше наведених питань полягає у зміні економічного механізму вирішення екологічних проблем і запобігання екологічній кризі через впровадження світових, державних, регіональних програм у підприємствах.

Ключовим моментом для ефективного аналізу екологічного стану, а також інструментом регулювання еколого-економічних відносин є екологічний аудит, адже він має комплексний характер, оскільки охоплює як фінансово-господарську діяльність, так і правовий аспект, що дозволяє забезпечити високий рівень дослідження екологічних проблем. Вивчення зарубіжного досвіду свідчить про те, що вже подолано значні перешкоди та пройдено досить великий шлях впровадження екологічного аудиту. У 70-х роках екологічний аудит розвинувся в таких країнах як США, Канада, Німеччина, Великобританія, країнах ЄС, в 90-х роках – в Росії [1].

Про значну зацікавленість наукових осередків проблемами екологічного аудиту свідчать дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Вивченням цієї проблематики займалися міжнародні організації, розробляючи та запроваджуючи відповідні нормативно-правові акти, міжнародні програми щодо еколого-економічного регулювання [2].

На сьогоднішній день Україна перебуває у процесі світової економічної інтеграції, завдяки чому виникає зацікавленість іноземних фінансових та інвестиційних груп у реалізації різних проектів, насамперед у природоохоронній сфері. Також однією з умов переходу до сталого економічного розвитку держави є поєднання економічних інтересів з питаннями екологічної безпеки суспільства. Актуальність даної теми дослідження, крім основних аспектів, зумовлена сучасними умовами розвитку економіки та зростаючою роллю постійного екологічного моніторингу як на етапі нового виробництва, так і в процесі його функціонування. Саме тому посилення вимог як на законодавчому, так і на суспільному рівнях у сфері охорони довкілля висуває на перший план розвиток нового напрямку в аудиторській діяльності – екологічного аудиту.

В Україні перші кроки до впровадження екологічного аудиту зроблено у 90-х рр. XX ст. Передумовою для запровадження екологічного аудиту стало ухвалення Програми технічної допомоги «Розвиток управління довкіллям в Україні (район басейну р. Дніпро)» відповідно до Декларації про співробітництво між урядами України та Канади від 31.03.1994 р. Важливим кроком у розвитку екологічного аудиту стало прийняття 01.01.1998 р. міжнародних стандартів ISO серії 14000 на рівні державних стандартів, що регулюють методологічні основи аудиту екологічної діяльності підприємств [4].

У 2004 році прийнято Закон України «Про екологічний аудит», яким визначається основні юридичні та організаційні засади його здійснення. На сьогодні відносини у сфері екологічного аудиту регулюються також Законами України «Про екологічний аудит», «Про охорону навколишнього природного середовища», Національними стандартами України ДСТУ ISO 19011:2003 «Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління», ДСТУ ISO 14001:1997, ДСТУ ISO 14004:1997 «Система управління навколишнім середовищем», ISO 14015:2005 «Екологічне оцінювання виробничих об'єктів та організацій» [3].

Саме застосування стандартів ISO 14000 дасть змогу підприємствам України забезпечити власну конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. Проте, на жаль, ні приєднання до Ради Європи, ні підписання

міжнародних конвенцій з охорони довкілля не призвели до підвищення конкурентного статусу України.

Сьогодні широке розповсюдження екологічного аудиту за кордоном викликано двома причинами: екологічні показники стають визначальним фактором конкурентної боротьби та підвищуються економічні та адміністративні санкції за порушення вимог у сфері охорони довкілля.

В Україні впровадження екологічного аудиту знаходиться у стадії формування, і від того, наскільки успішним буде цей процес, залежить ефективність функціонування економіки України. Стримуючим фактором сьогодні є нерозвиненість правової бази в сфері екологічного аудиту та запозичення зарубіжного досвіду, не адаптованого до українських реалій.

Отже, важливою ланкою у формуванні природоохоронної стратегії і державної політики в галузі охорони довкілля є адекватна оцінка існуючого екологічного стану на всіх рівнях – від окремого підприємства до країни в цілому. Дати таку оцінку можна за допомогою екологічного аудиту. В Україні це поняття відносно нове, але у світовій практиці екологічний аудит дуже поширений і довгий час успішно застосовується.

На сучасному етапі реформування економіки України обов'язковою складовою системи менеджменту підприємства є екологічний аудит. Першим важливим кроком до удосконалення системи екологічного захисту на засадах сталого розвитку є запровадження стандартів в екологічного аудиту як обов'язкових регулюючих документів на підприємстві.

Перш за все проведення екологічного аудиту – це підвищення якості процесів і продукції, що є ключовим пріоритетом для компаній, яким важливо зниження негативного впливу на довкілля. До того ж якісне управління ризиками та побудова якісних комунікацій роблять економіку більш стабільною, в тому числі дають підприємствам після проведення стандартизації можливість отримати більшу частку ринку і підвищити свою вартість.

Крім того, пройшовши процедуру екологічного аудиту і публічно надавши згодом не фінансовий звіт, затвердженнями експертів, компанія підвищує лояльність природоохоронних державних органів та органів місцевого самоврядування.

Взагалі для підвищення рівня інвестиційної привабливості як країни, так і окремо взятих підприємств необхідно досконало оцінити систему екологічного управління, технологічні процеси, рівень екологічної безпеки та розробити дієві інструменти і механізми екологічного аудиту, спрямовані на забезпечення дотримання екологічних стандартів та посилення екологічної відповідальності, що до допоможе підвищити конкурентоспроможність українських підприємств на зовнішніх ринках та сприятиме процесам інтеграції України до Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Семенов В. Ф. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / В. Ф. Семенов, О. Л. Михайлик, Т. П. Галушкіна. – Київ, Центр навчальної літератури, 2014. – 516 с.
2. Варламова І. С. Світовий досвід запровадження екологічного аудиту та його стан в Україні – Київ, Бізнесінформ № 8, 2013. – С. 180.

3. Сагайдак Ю. А. Проблеми та перспективи впровадження екологічного аудиту в Україні [Електронний ресурс] / Ю. А. Сагайдак, Т. Б. Харченко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – № 30.

Куцевський В.С.

студент

Черкаського державного бізнес-коледжу

м. Черкаси, Україна

АНАЛІЗ ЗМІН МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про оплату праці» від 24.03.95 р. № 108/95-ВР мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт).

Як правило, мінімальну заробітну плату встановлюють таким чином, щоб вона перевищувала прожитковий мінімум країни, адже кожна людина, яка працює, повинна забезпечувати свої потреби.

На сьогоднішній день мінімальна заробітна плата дорівнює 1450 гривень, прожитковий мінімум складає трохи менше 1399 гривень. Наступне підвищення мінімальної заробітної плати відбудеться 1 грудня 2016 року та складатиме 1550 гривень, прожитковий мінімум також підвищиться та складатиме 1496 гривень у даному періоді.

Треба розуміти, що в наш час внутрішня грошова одиниця значною мірою залежить від курсу долара, адже основна частина товарів яку ми використовуємо приходить із-за кордону.

Таблиця 1

Аналіз мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму за 2006-2016 рр.

Рік	Курс долара	Розмір мінімальної заробітної плати:		Темп зростання, %		Розмір заг. Прожиткового мінімуму	Співвідношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, %
		У доларах	У гривнях	До долара	До гривни		
01.01. 2006	5,05	69,31	350,00	-	-	453,00	77,26
01.01. 2007	5,05	79,21	400,00	114,29	114,29	492,00	81,30
01.01. 2008	5,05	101,98	515,00	128,75	128,75	592,00	86,99

01.01. 2009	7,70	78,57	605,00	77,05	117,48	626,00	96,65
01.01. 2010	7,98	108,90	869,00	138,60	143,64	825,00	105,33
01.01. 2011	7,96	114,82	914,00	105,44	105,18	894,00	102,24
01.01. 2012	7,99	134,29	1073,00	116,96	117,40	1017,00	105,51
01.01. 2013	7,99	143,55	1147,00	106,90	106,90	1108,00	103,52
01.01. 2014	7,99	152,44	1218,00	106,19	106,19	1176,00	103,57
01.01. 2015	15,77	77,24	1218,00	50,67	100,00	1176,00	103,57
01.01. 2016	24,00	57,42	1378,00	74,34	113,14	1330,00	103,61
01.05. 2016	25,18	57,59	1450,00	100,29	105,22	1399,00	103,65
01.12. 2016	-	-	1550,00	-	106,90	1496,00	103,61

Розглянувши дані таблиці 1 ми бачимо, що розміри мінімальної заробітної плати в період 2006-2016 рр. завжди зростали, але це стосується лише номінальної заробітної плати. Що ж стосовно реальної заробітної плати, як ми бачимо, із-за різкого стрибка курсу долара в 2009, обсяг мінімальної заробітної плати стосовно долара знизився зі 101,98\$ до 78,57\$, що становив лише 77,05% відносно попереднього року. Після декількох стабільних років мінімальна заробітна плата в 2014 р. набула найбільшого показника і становила 152,44\$, але вже на початку 2015 року всі досягнення країни за останні роки були знецінені. Причиною тому стала незмінна мінімальна заробітна плата в 2015 році, та різке зростання долара майже в два рази.

В 2016 році долар продовжував зростати і станом на 01.05 курс вже становив 25,18 гривень. Якщо порівнювати цей період з 2006 роком, незважаючи увагу на підвищення мінімальної заробітної плати з боку національної валюти більш ніж в 4 рази, рівень мінімальної заробітної плати відносно долара зменшився на 16,91%, що як найяскравіше підкреслює тяжкий період для країни.

Беручи до уваги прожитковий мінімум можна зробити висновок, що обсяг прожиткового мінімуму у 2016 році порівняно з 2006 роком збільшився у 3,3 рази. Якщо в період з 2006 по 2009 роки показник прожиткового мінімуму був більший ніж мінімальна заробітна плата в Україні, то починаючи з 2010 року вже мінімальна заробітна плата була більшою за прожитковий мінімум.

На жаль в Україні існує значна кількість факторів які негативно впливають на економічні показники в країні і поки ми самі не вирішимо всі ці недоліки ми не зможемо розвиватися як самостійна та процвітаюча країна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Архив курсов НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/arch/?nbu&2014-01>
2. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.95 р. № 108/95-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
3. Минимальная зарплата (Украина) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/>
4. Прожиточный минимум (Украина) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>

Ларікова Т.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Шилко І.С.

*аспірант кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Управління діяльністю в установах сектору загального державного управління є складним комплексним завданням, що вимагає організації взаємодії ресурсів різного роду. До таких ресурсів відносяться, зокрема, інформаційні системи, що забезпечують автоматизацію обліково-аналітичних процесів бюджетних установ. Бюджетна діяльність організацій у складних умовах динамічної ринкової економіки потребує раціонального та ефективного використання бюджетних ресурсів, удосконалення внутрішніх організаційних процесів, розвитку діапазону послуг, скорочення надлишкових робіт всередині бюджетних установ.

Сьогодні комп'ютерні програми є надійними помічниками у всіх сферах діяльності людини. Не є виключенням і сфера фінансового аналізу – значний прогрес в цій роботі може бути досягнутий за рахунок використання комп'ютерної техніки. Розвиток та діяльність установ державного сектору, що фінансуються за рахунок бюджету, вимагають проведення ефективної аналітичної діяльності, що повинна ґрунтуватися на детальному аналізі даних звітності, які відображають результати бюджетної та фінансової діяльності установи. Комплексний аналіз звітності організацій, що фінансуються з бюджету, сприяє раціональному використанню бюджетних коштів та виявленню резервів підвищення ефективності їх використання [3].

Незважаючи на досить широке висвітлювання у роботах актуальності впровадження інформаційних технологій, їх ролі, перспектив, недостатньо уваги приділяється проблемам запровадження сучасних інформаційних технологій у бюджетну діяльність. Проблематикою обґрунтування розвитку і впровадження інформаційних систем в бюджетних установах займалися такі вчені-економісти, як: С.В. Свірко, Р.Т. Джога, Л.О. Терещенко, А.М. Береза, Т.В. Шахрайчук, Н.М. Хорунжак та інші. Аналіз досліджень та праць дає підстави стверджувати, що проблеми запровадження інформаційних технологій для проведення аналітичного механізму діяльності бюджетних установ залишаються актуальними. Підтвердженням цьому є той факт, що більшість малих бюджетних установ (особливо в сільській місцевості) продовжують використовувати традиційну ручну, або частково автоматизовану, форму ведення бухгалтерського обліку.

В умовах сьогодення комп'ютер перетворився на необхідний інструмент повсякденної діяльності будь-якої установи. З його допомогою здійснюється збирання, накопичення та обробка даних. Разом з тим, як правило, у організацій виникають складнощі з вибором інформаційної системи, нестача коштів на її придбання, сумніви в надійності інвестицій в цю сферу, де обладнання швидко застаріває, невпевненість у достатній віддачі від впровадження комп'ютерної системи для покриття витрат на її створення.

На сьогодні потенціал інформаційних технологій, як зазначається у Доповіді Кабінету Міністрів України «Про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2013 рік», розглядається як ефективна основа для соціально-економічних перетворень, створення дієвої економіки, зміцнення громадянського суспільства та сприяння демократизації української держави, що сприятиме європейській інтеграції України.

При цьому стверджується, що багато проблем, котрі існують в ІТ сфері, на сьогодні можуть бути вирішені шляхом: вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в сфері інформатизації; консолідації бюджетних коштів на інформатизацію та їх раціональне використання; запровадження дієвого механізму реалізації загальнонаціональних проектів інформатизації; зменшення видатків державного бюджету на придбання та легалізацію програмного забезпечення; підвищення рівня інформатизації окремих галузей економіки та деяких регіонів держави; підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІТ технологій; розвиток системи національних стандартів з інформаційних технологій, гармонізованих із ISO/IEC та CEN/CENELEC стандартами; запровадження системних державних рішень, спрямованих на створення національних інноваційних структур із розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення [1].

Завдяки такому державному підходу значно посилився інтерес до проблематики розвитку й впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних систем у практику суб'єктів економічної діяльності та бюджетних установ. Активізувалися також наукові дослідження названого напрямку. Справедливо буде визнати, що для бюджетних установ в силу обмеженості фінансового та матеріально-технічного забезпечення актуальними

є саме пошук шляхів оптимізації їхнього використання на базі широкого застосування можливостей комп'ютерних систем. Використання технічних засобів з цією метою уможливить виконання аналітичної функції.

Автоматизація аналітичного механізму в бюджетних установах передбачає застосування комп'ютерних програм, які використовуються бюджетними установами: «Бюджет-бухгалтерів», контур «Бухгалтерія-Бюджет», «БЕСТ-ПРО», «ПАРУС Бюджет 8.5», «Галактика», «ІНФІН-Бухгалтерія», «1С:Бухгалтерія для бюджетних установ 7.7», «Казна» [2, с. 253].

Проте, вказані програми, перш за все, спрямовані на автоматизацію облікового механізму і забезпечують формування повної і достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність установи; реєстрацію первинних документів та підготовку річної, квартальної, місячної звітності бюджетної установи.

Хочемо зосередити свою увагу на програмному комплексі «Парус-Бюджет», який складається з таких модулів: «Парус-Адміністратор», «Парус-Бухгалтерія», «Парус-Консолідація», «Парус-заробітна плата». Всі модулі системи можуть працювати як самостійні програми, але повною мірою їхні переваги реалізуються в єдиному програмному комплексі із загальною базою даних. Також перевагами цих модулів є те, що сформовані дані можливо переглянути, відредагувати, роздрукувати у програмі MS Excel [4].

Тому автоматизація аналітичного механізму можлива через застосування аналітичних розрахунків у програмі MS Excel або через розроблення окремого модуля «Парус-Аналітика» у програмному комплексі «Парус-Бюджет» Завдання такого модуля полягатиме в інформаційній підтримці процесу управління в частині рішення завдань аналізу бюджетних ресурсів, доцільності їх використання, а також проведення комплексного аналізу діяльності бюджетних установ.

Однак, проблемність його використання полягає в недостатній розробленості теоретичного підґрунтя розвитку й удосконалення технічного й програмного забезпечення комп'ютеризації формування аналітичної інформації оптимізаційного характеру. Причини відставання суб'єктів бюджетної сфери від технічного прогресу і розвитку сучасних інформаційних технологій пов'язані, в першу чергу, з наявністю проблем економічного, інформаційного-правового та організаційно-технічного характеру.

Інформаційні проблеми пов'язані з вибором інструментарію для проведення суттєвих аналітичних розрахунків. Їх вирішення вимагає обґрунтованого вибору системи та застосування необхідного і достатнього набору інформаційних технологій. В якості уточнюючої характеристики щодо програмного забезпечення вважаємо за доцільне враховувати таке: програма повинна бути гнучка в налаштуванні при незначних змінах, таких, як зміна норм видатків, мінімальної заробітної плати, розмірів відрахувань та нарахувань на фонд оплати праці, зміна тарифів на платні послуги, введення нових і вилучення окремих недоцільних рахунків з Плану рахунків.

Отже, з метою запровадження автоматизації аналітичного механізму в бюджетних установах необхідно: стимулювати фахівців ІТ-індустрії до створення якісних продуктів, пристосованих до вимог українського

законодавства; адаптування програмної продукції до міжнародних стандартів з метою здобуття можливості порівняти якість та швидкість отримання інформації про використання бюджетних ресурсів; удосконалення системи обробки статистичної інформації про використання бюджетними установами програмного забезпечення; здешевлення програмних компонентів з метою фінансової можливості їх запровадження у бюджетну практику на різних рівнях управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Доповіді Кабінету Міністрів України «Про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2013 рік» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua>
2. Ларікова Т. В., Шилко І. С. Організація обліку в бюджетних установах / Т. В. Ларікова, І. С. Шилко // Фінанси, облік і аудит. 2015. – Вип. 1(25) – С. 243-257.
3. Гошко Т. Д. Використання інформаційних технологій при аналізі фінансового стану підприємства / Т. Д. Гошко // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecnof_2013_10\(3\)_29%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ecnof_2013_10(3)_29%20(2).pdf)
4. Хорунжак Н. М., Сисюк С. В. «Комп'ютеризація обліку в бюджетних установах» / Н. М. Хорунжак, С. В. Сисюк // – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eir/2009_1/142-146

Мікрюкова Л.В.

*старший викладач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Стрімкий розвиток соціально – економічних процесів в Україні зумовив кардинальні зміни в бюджетній сфері. З переходом до ринкових умов господарювання значних змін зазнали процеси формування власного капіталу бюджетних установ. Розвиток ринкових відносин вимагає від бюджетних установ удосконалення формування власного капіталу, що дасть їм змогу ефективно виконувати свої функції, розвиватися і розкривати потенційні можливості.

Вітчизняна система обліку і звітності формується під впливом внутрішніх змін, які відбулися в економіці України, та доцільності адаптації обліку до вимог міжнародних стандартів. Процес реформування охоплює всю систему обліку, що сформувалася в Україні, але більшість невирішених питань стосується саме фінансового та управлінського обліку в бюджетних установах, в тому числі й обліку власного капіталу.

Питання формування, обліку власного капіталу бюджетних установ досліджували такі вітчизняні науковці як П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, І.Д. Ватуля, Р.Т. Джога, В. Матвєєва, С.В. Свірко, О.О. Чечуліна, Є.Ю. Шара та інші. У більшості робіт облік в бюджетних установах розглядається як інструмент

забезпечення управління. Однак, питання комплексного системного управління власним капіталом бюджетних установ розглядаються лише частково.

Мета статті полягає у дослідженні підходів до управління формуванням власного капіталу бюджетних установ та обґрунтуванні пропозицій щодо його оптимізації.

Відповідно до національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) 101 «Подання фінансової звітності» власний капітал бюджетних установ – це частина в активах суб'єкта державного сектору, що залишається після вирахування зобов'язань [1].

З точки зору бухгалтерського обліку власний капітал бюджетних установ складається із сум їх фондів і результатів діяльності (рис. 1) [2]:

Рис. 1. Структура власного капіталу бюджетних установ

Для бюджетних установ у частині виконання загального фонду кошторису доходів та видатків є характерним формування власного капіталу за рахунок двох джерел:

- розміщення отриманих фінансових ресурсів у необоротних активах і малоцінних та швидкозношуваних предметах;

- порівняння доходів та видатків як оціночних категорій формування фінансового результату виконання кошторису загального фонду.

При цьому, як зазначають Н.Г. Мельник та С.В. Сисюк [3, с. 316], така економічна категорія як власний капітал бюджетних установ не являється їх власністю, а надається у користування для виконання установою покладених на неї функціональних обов'язків. Фінансовий результат, що при цьому утворюється, не є показником ефективності діяльності, а є індикатором ефективності освоєння отриманого фінансування.

Тому збільшення власного капіталу бюджетної установи може бути досягнуто в основному за рахунок росту надходжень спеціального фонду, тобто надходжень від виконання робіт, надання послуг.

Одним із ефективних напрямів удосконалення системи управління на макрорівні для підприємств, установ, організацій є впровадження системи бюджетування, яка дає змогу отримати додаткові конкурентні переваги і

забезпечити необхідну ефективність використання ресурсів. Грамотно налагоджене бюджетування дозволить оптимізувати обмежені ресурси бюджетних установ, підвищити результативність їх функціонування, якість наданих платних послуг, виявити і проконтролювати фінансові показники установи та її підрозділів.

При формуванні системи бюджетування в установах доцільно розробити концепцію бюджетування, створити відділ бюджетування, впровадити систему бюджетування, підвищити роль і значущість структурних підрозділів установи, виділити в структурі установи центри відповідальності, чітко розподілити фінансові потоки за основними напрямками діяльності.

Так, в бюджетних установах, можуть бути виділені наступні центри відповідальності (табл. 1).

Таблиця 1

Центри відповідальності бюджетної установи

№	Підрозділи установи	Вид центру відповідальності
1	Керівництво установи	Центр доходів, витрат, інвестицій
2	Підрозділи, що виконують бюджетне замовлення	Центри витрат в процесі реалізації основної діяльності
3	Підрозділи, що надають платні послуги	Центри доходів і витрат в процесі надання платних послуг
4	Адміністративні структурні підрозділи	Центри витрат в процесі забезпечення основної діяльності
5	Забезпечуючі господарські підрозділи	

Основою для складання бюджетів являються цільові показники, встановлені керівництвом установи відповідно до норм чинного законодавства, які необхідно визначати у кількісному і вартісному виразі. Відповідно до цих цільових показників плануються доходи і структура витрат установи, а також узгоджуються необхідні управлінські рішення.

До основних цільових показників можна віднести:

- план надання платних послуг, виконання робіт, які забезпечують надходження до спеціального фонду установи;
- обсяг надходжень за видами діяльності;
- середня чисельність персоналу за списком і категоріям в розрізі видів діяльності;
- фонд заробітної плати за рахунок коштів спеціального фонду в розрізі видів діяльності;
- співвідношення темпів зростання заробітної плати і надходжень за всіма видами діяльності;
- формування, модернізація матеріальної бази установи.

Під час розробки прогнозних бюджетів установі доцільно враховувати характеристики, динаміку і особливості середовища функціонування. В умовах ринкових перетворень більш ефективним може бути не метод стабільного (фіксованого) бюджетного прогнозування, а метод гнучкого прогнозування,

який дозволяє вибрати більш ефективний варіант, виходячи з песимістичних і оптимістичних даних. Використання методу неперервного бюджетного прогнозування забезпечує розробку ринково адекватних прогнозів бюджетів в установі, оскільки дає змогу корегувати прогнози через встановлені періоди в два, три, чотири, п'ять років. Бюджетне прогнозування з так званої «нульової бази» доцільно використовувати установам, які лише починають впроваджувати бюджетування.

Впровадження системи бюджетування дозволить планувати фінансові показники, управляти не тільки витратами, а й доходами, точніше враховувати при плануванні залежність між різними економічними параметрами, зіставляти бюджет із звітами про його виконання, приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі цієї інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 28.12.2009 № 1541, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0103-102>
2. План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затверджений наказом МФУ від 26.06.2013 р. № 611, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13>
3. Мельник Н. Г., Сисюк С. Г. Власний капітал бюджетних установ: особливості облікового відображення / Н. Г. Мельник, С. Г. Сисюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 314-318.

Олексіюк Н.С.

студентка

*Національного університету водного господарства
та природокористування*

Журавльова Т.В.

старший викладач кафедри обліку і аудиту

*Національного університету водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ ДЛЯ РОЗРАХУНКІВ З ПРАЦІВНИКАМИ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ МАЙБУТНІХ ЗМІН

Основною метою бухгалтерського обліку в державному секторі є його удосконалення з урахуванням вимог міжнародних стандартів.

Одним із важливих завдань є покращення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку [5].

Процес модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі сприятиме удосконаленню:

1. управління державними фінансами;
2. системи стратегічного бюджетного планування на середньостроковий та довгостроковий періоди;
3. порядку складення і виконання бюджету на основі програмно-цільового методу в бюджетному процесі;
4. системи контролю за процесом виконання бюджету;
5. інформаційно-аналітичної системи управління державними фінансами [5].

Головним документом, що визначає склад рахунків і субрахунків, які застосовуються бюджетними установами є План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 26.06.2013 № 611 (з останніми змінами від 23.07.2015 р.) [2, с. 1]. Проте наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203 затверджено План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, який набере чинності з 1 січня 2017 року. Узгодження плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі представимо у табл. 1.

Операції з відображення нарахування та виплати заробітної плати згідно Положення № 611 затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 26.06.2013 та Положення № 1219 затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2015, яке вступить в дію 01.01.2017 р. наведемо в табл. 2.

Таблиця 1

Узгодження плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі

План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 26.06.2013 № 611		План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203	
Рахунок	Назва	Рахунок	Назва
Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи		Клас 2. Фінансові активи	
32	Рахунки в казначействі	23	Грошові кошти на рахунках
323	Спеціальні реєстраційні рахунки для обліку коштів, отриманих як плата за послуги	2313 (2323) 2314 (2324)	Реєстраційні рахунки Інші рахунки в Казначействі
Клас 6. Поточні зобов'язання		Клас 6. Зобов'язання	
65	Розрахунки із страхування	63	Розрахунки за податками і зборами
651	За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування	6313 (6323)	Розрахунки із загальнообов'язкового державного соціального страхування
66	Розрахунки з оплати праці	65	Розрахунки з оплати праці

661	Розрахунки із заробітної плати	6511	Розрахунки із заробітної плати
662	Розрахунки зі стипендіатами	(6521)	Розрахунки з виплати стипендій, пенсій, допомоги та інших трансфертів населенню
666	Розрахунки з членами профспілки безготівковими перерахуваннями сум членських профспілкових внесків	6512	
668	Розрахунки за виконавчими документами та інші утримання		
Клас 8. Витрати		Клас 8. Витрати	
80	Видатки із загального фонду	80	Витрати на виконання бюджетних програм
801	Видатки з державного бюджету на утримання установи та інші заходи	8011	Витрати на оплату праці
802	Видатки з місцевого бюджету на утримання установи та інші заходи	(8021)	Відрахування на соціальні заходи
		8012	
		(8022)	Матеріальні витрати
		8013	
		(8023)	
		8014	Амортизація
		(8024)	
8031	Виплати на оплату праці		
(8041)			
8032	Відрахування на соціальні заходи		
(8042)			
8033	Матеріальні витрати		
(8043)			

Таблиця 2

Узгодження кореспонденцій рахунків з обліку нарахування та виплати заробітної плати на перехідному етапі

Зміст господарської операції	Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями бюджетних установ	Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими
------------------------------	--	--

	затверджена Наказом Міністерства фінансів України 26.06.2013 № 611		фондами затверджена Наказом Міністерства фінансів України 29.12.2015 № 1219	
	Дт	Кт	Дт	Кт
Нарахування заробітної плати працівникам	801, 802	661	8011 (8021), 8031 (8041)	6511 (6521)
Нарахування стипендій	801, 802	662	8011 (8021), 8031 (8041)	6512
Нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	801, 802	651	8012 (8022)	6313 (6323)
Нарахування суми допомоги по тимчасовій непрацездатності за рахунок коштів установи	801, 802	661	8011 (8021), 8031 (8041)	6511 (6521)
Утримання із заробітної плати та стипендій членських профспілкових внесків	661, 662	666	6511 (6521) 6512	6516 (6526)
Утримання із заробітної плати та стипендій за виконавчими документами	661, 662	668	6511 (6521) 6512	6518 (6528)
1	2	3	4	5
Перерахування з спеціальних реєстраційних рахунків за дорученням працівників сум заробітної плати та стипендії	661, 662	323	6511 (6521)	2313 (2323) 2314 (2324)
Віднесення на рахунок депонентів не отриманих у строк заробітної плати та стипендій	661, 662	671	6511 (6521) 6512	6412 (6422)
Перерахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно до законодавства	651	323	6313 (6323)	2313

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бюджетний кодекс України (з останніми змінами від 26.01.2016 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ (з останніми змінами від 23.07.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/zakonodavstvo/natsstandarti-buhobliku-v-derzhavnomu-sektori/natsionalne-polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori-135-vitrati/>.
4. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16/para8#n8>
5. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>
6. Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0086-16/page>

Павлишин І.О.

студентка

*Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОБЛІК ВИТРАТ З РОЗВІДКИ ТА ОЦІНКИ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Підприємства нафтогазової галузі утворюють одну із найбільш вагомих складових економіки в багатьох країнах світу, тому рівень ефективності їхньої діяльності впливає як на обсяг валового національного продукту, так і на енергетичну безпеку України.

Велике значення для забезпечення енергетичної безпеки країни має постійне нарощування виробничого потенціалу підприємств нафтогазовидобувної галузі, що в свою чергу вимагає раціонального управління витратами, адже від повноти і достовірності даних про них залежатиме прийняття ефективних управлінських рішень.

Водночас сьогодні в системі бухгалтерського обліку витрат підприємств нафтогазовидобувного комплексу є невирішені проблеми. Вони пов'язані насамперед із недостатнім нормативним забезпеченням у цій сфері, недосконалою методикою обліку витрат і визначення собівартості продукції з урахуванням організаційно-технологічних особливостей та удосконаленням організації обліку витрат з розвідки та оцінки запасів корисних копалин на нафтогазовидобувних підприємствах.

Нафтогазовидобувна промисловість з огляду на свою багатоетапність має певні особливості, які відповідним чином впливають на облік, зокрема:

- значні засоби залучені на всіх стадіях розробки родовищ корисних копалин;
- витрати на розвідку і розробку родовища виникають до отримання доходу;
- розвідка може бути невдалою або розробка родовища може бути економічно недоцільною, внаслідок чого понесені витрати є збитками;
- витрати окупаються впродовж декількох звітних періодів;
- наприкінці терміну експлуатації родовища більшість виробничих об'єктів не мають залишкової вартості, таким чином, амортизація залежить не від тимчасового чинника, а від об'єму видобутку;
- значні витрати можуть виникнути після закінчення розробки родовища у зв'язку з необхідністю відновлення ландшафту [1].

Відповідно до процесу видобутку витрати бувають:

1. Витрати на пошуково-розвідувальні роботи – витрати на пошук родовищ, надалі придатних для розробки.
2. Витрати на оцінку родовища – витрати на оцінку технічної можливості і рентабельності розробки ділянки, включаючи проведення необхідних досліджень, оцінку транспортних витрат та витрат на вивчення ринку.
3. Витрати на розробку й освоєння – витрати на здійснення доступу до родовища корисних копалини з метою його подальшої розробки.
4. Витрати на будівництво – витрати на будівництво виробничих об'єктів, техніку й устаткування для видобутку.
5. Витрати на видобуток – витрати на експлуатацію родовища, тобто на видобуток і передпродажну підготовку корисних копалин.

Підготовча (передрозвідувальна) стадія – це етап природокористування, який передує моменту отримання прав на користування природними ресурсами. Витрати на цьому етапі включають в себе усі витрати, понесені до моменту отримання права на розвідку запасів корисних копалин, тобто це витрати на придбання земельної ділянки для виробничих потреб, витрати на її подальший геологічний і геофізичний аналіз.

Облік витрат передрозвідувальної стадії не регламентований жодними нормативними документами. Єдиним обліковим стандартом, який має безпосереднє відношення до процесу розвідки і оцінки природних ресурсів є П(С)БО 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин», але його дія не поширюється на періоди, що передують отриманню права на використання природних ресурсів. Відповідно підприємства в таких випадках повинні відображати спосіб обліку таких витрат у своїй обліковій політиці на основі професійного судження. В бухгалтерському обліку такі витрати не підлягають капіталізації, а списуються на витрати періоду [2].

Витрати підприємства, пов'язані з розвідкою запасів корисних копалин, включаються до складу витрат звітного періоду, якщо:

- такі витрати здійснені до отримання права на розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території);
- подальша розвідка запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території) не передбачається;
- видобуток визначених запасів корисних копалин є технічно неможливим та/або економічно недоцільним;

- закінчився строк дії ліцензії та інших спеціальних дозволів у межах визначеної ділянки (території) та не очікується його продовження [3].

За П(С)БО 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин» розвідка запасів корисних копалин – це пошук та визначення обсягів і якості корисних копалин, що здійснюється підприємством після отримання права на розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території), а також визначення технічної можливості та економічної доцільності видобутку корисних копалин. Саме П(С)БО 33 регламентує методологічні засади формування в обліку даних про витрати на розвідку запасів корисних копалин, а також визначення їх обсягів і якості.

Відповідно до П(С)БО 33 до складу витрат на розвідку та визначення обсягів і якості запасів корисних копалин включаються:

- витрати, пов'язані з отриманням (придбанням) права на розвідку запасів корисних копалин;
- на виконання топографічних, проектних, геологорозвідувальних робіт, геохімічних та геодезичних досліджень;
- витрати на спорудження розвідувальних, випереджальних експлуатаційних і нагнітальних свердловин;
- витрати на взяття зразків і проб;
- витрати, пов'язані з державною експертизою та визначенням технічної можливості та економічної доцільності видобутку корисних копалин; амортизація основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються для розвідки запасів корисних копалин;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з розвідкою запасів корисних копалин [3].

Такі витрати підприємство може капіталізувати та визнавати як активи з розвідки запасів корисних копалин. Конкретний перелік таких витрат підприємством має бути закріплено у його обліковій політиці.

У П(С)БО 33 зазначається, що етап розробки родовища починається тоді, коли є технічна можливість та комерційна доцільність видобування корисних копалин. Проте, підприємству необхідно на основі професійного судження сформулювати позицію, яку потрібно закріпити в обліковій політиці щодо визначення моменту, коли технічна можливість та комерційна доцільність видобування стають очевидними, адже цей момент у стандарті не зазначений.

На етапі розробки родовища підприємство несе витрати на підготовку ділянок для свердловин та бурових робіт, будівництво під'їзних доріг, газопроводів та ліній електропередач, витрати, на буріння самих експлуатаційних свердловин та витрати на придбання чи будівництво виробничого обладнання та споруд.

Буріння за своєю специфікою робіт відноситься до капітального будівництва, тому у складі капітальних інвестицій обліковуються пошукові та розвідувальні свердловини, а також експлуатаційні свердловини, які в процесі експлуатації амортизуються.

Після розробки родовища починається процес добування природних ресурсів. Витрати на видобуток корисних копалин включають витрати на запасні

частини, необхідних для процесу видобування; податки та платежі, пов'язані з добуванням природних ресурсів; заробітну плату виробничого персоналу та відповідні нарахування; витрати на експлуатацію та ремонт свердловин, виробничого обладнання та інфраструктури; витрати на збереження навколишнього середовища; інші витрати.

Кінцевий етап процесу природокористування – закриття (консервація) родовища та відновлення природного середовища.

У результаті дослідження діючої системи обліку витрат на нафтогазовидобувних підприємствах було здійснено оцінку нормативно-правової бази їх обліку та виявлено, що доцільним є провадження нових стандартів, які будуть стосуватися усіх процесів, що відбуваються на підприємстві з моменту отримання права на пошук, оцінку та розвідку корисних копалин і до закриття родовища і відновлення природного середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Колесник В. В. Особливості розвідки та оцінки запасів корисних копалин / В. В. Колесник // Управління розвитком. – 2013. – № 17. – С. 50-52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_17_20
2. Порохнавець Я. А. Структура та порядок обліку витрат на використання природних ресурсів [Текст] / Я. А. Порохнавець // Ефективна економіка. – 2015. – № 7.
3. Витрати на розвідку запасів корисних копалин: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 33, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 26.08.2008 р. № 1090 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0844-08>

Турянниця К.С.

*старший викладач кафедри обліку і аудиту
Ужгородського національного університету
м. Ужгород, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Функціонування підприємств у ринкових умовах передбачає безперервний рух грошових коштів, тому їх слід розглядати як важливий ресурс та фактор ефективності діяльності підприємств.

Значущість інформації про рух грошових коштів обумовлюється необхідністю надання користувачам для прийняття рішень повної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів. Особливої уваги в цьому контексті заслуговують питання вдосконалення обліку касових операцій на підприємстві як операцій з готівковими коштами.

Дослідженню питань обліку, грошових коштів і касових операцій у ринкових умовах присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема, М.Т. Білухи, Ю.А. Вериги, О.М. Губачової, Г.Г. Кірейцева, Л.В. Нападовської, В.О. Озерана, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, М.Р. Метью,

М.Х. Перера, Г. Шілінглоу, Н.Н. Грабової та інших. В той же час, окремі питання поліпшення організації обліку касових операцій та контролю за ними на підприємствах потребують подальшого дослідження.

Грошові кошти – це найбільш ліквідна категорія активів, яка забезпечує підприємству найбільший ступінь ліквідності і, відповідно, свободу вибору. Грошові кошти являють собою початок та кінець господарсько-фінансового циклу [1, с. 88]. В процесі діяльності підприємства грошові кошти в ході кругообігу переводяться в інші активи.

Грошові кошти визначені Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку М(С)БО 7 «Звіт про рух грошових коштів» наступним чином: «Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання» [3, с. 105].

Грошові кошти присутні на початковому та кінцевому етапах облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також отримання виручки. Роль грошових коштів на підприємстві є багатогранною.

Дослідження сучасного стану методичного забезпечення обліку готівкових коштів та організації касових операцій на підприємствах, дозволило виявити деякі недоліки з використання наявних методичних і організаційних засад здійснення облікового процесу. Це, зокрема:

- відсутність розроблених робочих інструкцій працівників бухгалтерії і каси стосовно порядку оформлення видачі готівки з каси;
- відсутність затвердженого графіку здійснення роботи касира, що не сприяє ефективному ходу облікового процесу, а в деяких випадках і взагалі ускладнює його;
- затяжна процедура оформлення видаткових і прибуткових касових ордерів;
- відсутність ведення управлінської звітності для контролю за станом і рухом грошових коштів, що пояснюється завантаженістю працівників бухгалтерії підприємства основною звітністю.

Саме тому, на нашу думку, удосконалення організації обліку касових операцій на підприємствах повинно відбуватися в напрямі вирішення окреслених проблем.

Так, перш за все, на підприємстві для забезпечення дотримання вимог видачі готівки з каси С. А. Палій стверджує, що слід розробити робочі інструкції текстової форми щодо оформлення видачі готівки з каси видатковим касовим ордером (табл. 1).

Для полегшення роботи касира і забезпечення своєчасності виконання ним своїх обов'язків на підприємстві слід скласти графік роботи касира, який має затверджуватися керівником.

Доцільним також буде запровадження на підприємстві управлінського обліку готівкових коштів, що дозволить підвищити загальний рівень ефективності звітності для забезпечення потреб управління підприємством.

З метою подальшої деталізації надходження грошових коштів за вироблену продукцію, роботи та послуги, доцільним є надання користувачам додаткової облікової інформації про надходження готівки в касу у формі відповідного бухгалтерського звіту.

**Робочі інструкції працівників бухгалтерії щодо видачі готівки
з каси видатковим касовим ордером [3]**

№ з/п	Виконавець	Перелік робіт
1	Головний бухгалтер	Розглядає усну заяву одержувача про видачу грошей і при потребі з'ясовує у бухгалтера розрахункового відділу стан розрахунків з одержувачем або обґрунтованість суми, яка необхідна одержувачу. Бухгалтер розрахункового відділу дає відповідну довідку, на підставі якої головний бухгалтер приймає рішення.
2	Бухгалтер розрахункового відділу	Складає видатковий касовий ордер, зазначаючи в ньому такі реквізити: дату (число цифрами, місяць словами); прізвище, ім'я, по батькові одержувача (якщо гроші видаються за дорученням – дату, номер доручення та особу, яка його видала); зміст операції (за що або для чого видаються гроші); суму до видачі (цифрами та словами); номер кореспондуючого рахунку. Потім бухгалтер розрахункового відділу проставляє контировку на ордері, реєструє ордер під відповідним порядковим номером, проставляє цей номер на ордері і передає ордер головному бухгалтеру
3	Головний бухгалтер	Перевіряє правильність складання касового ордера, підписує його і передає (через працівника бухгалтерії) керівнику підприємства. Одержавши підписаний керівником ордер, головний бухгалтер направляє його (через працівника бухгалтерії) касиру для виконання
4	Касир	Перевіряє достовірність підписів на ордері і правильність його оформлення, потім вимагає від одержувача пред'явити паспорт або інший документ, який засвідчує особу та доручення (якщо гроші видаються за дорученням). Доручення прикріплюється до ордера. Після цього касир пропонує одержувачу розписатись на ордері (одержувач вказує суму прописом та проставляє дату одержання), підписується на ордері сам і видає гроші, а ордер одразу ж записує в касову книгу, зазначаючи номер документа, кому видано, кореспондуючий рахунок, суму

В аспекті визначення часових показників для даного звіту, ефективним може бути встановлення звітної періоду для підприємства – в розмірі календарного місяця. При цьому доречною буде деталізація інформації по декадах: з 1 по 10, з 11 по 20, з 21 по 31 число звітної періоду.

Також доцільно формувати Звіт про надходження грошових коштів за вироблену продукцію, роботи та послуги станом на кожен день звітної

періоду. Належний рівень актуальності та оперативності інформації, що надається у таких щоденних звітах, досягається за умови щоденного відображення в електронній формі бухгалтерського обліку у відповідний спосіб оформлених первинних бухгалтерських документів – банківських виписок, прибуткових та видаткових касових документів/

Раціональна організація бухгалтерського обліку готівкових грошових коштів передбачає дотримання системного підходу, субординації, взаємодії різних видів обліку, підпорядкованості загальній логіці управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лігоненко Л. О., Ситник Г. В. Управління грошовими потоками: навч. посіб. – К.: Національний торговельно-економічний університет, 2005. – 255 с.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012 р. // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019
3. Палій С. А. Облік касових операцій та шляхи поліпшення його організації на підприємстві [Електронний ресурс] / С. А. Палій // Матеріали журналу «Молодий вчений» № 5(08) травень 2014 р. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/8/>

СЕКЦІЯ 10. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Дида Н.Я.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Смаїлова С.Е.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ НА ЗМІШАНОМУ РИНКУ ДУОПОЛІЇ

Потенціал економічного розвитку держави визначається ефективністю функціонування виробництва, зокрема наявними виробничими ресурсами, а також виробничими потужностями підприємств на ринку олігополії. На сьогодні вітчизняний ринок енергоресурсів зіткнувся з парадоксальною ситуацією: в Україні спостерігається безпрецедентне падіння виробництва електроенергії на теплових електростанціях. Парадокс полягає в тому, що поточні потужності галузі наразі простоюють. Це було зумовлено істотним зниженням промислового виробництва на фоні економічної та військової кризи. Постає необхідність дослідження ефективності використання державними фірмами своїх можливостей в порівнянні з приватним сектором.

Спостерігається така закономірність – фірми, які підтримують надлишкові потужності, змушують конкурентів скоротити рівень обсягів випуску або ж запобігають їх входу на ринок. В моделях чистої олігополії для інвестування необхідно розширити виробництво за рахунок надлишкових виробничих потужностей [1]. Можлива ситуація, коли на ринку діють фірми, які мають за мету максимізувати прибуток та фірми, які прагнуть отримати соціальний ефект, тобто стикаються інтереси приватних та державних фірм. Тоді надлишкові потужності використовуються некомерційними (державними) фірмами для підтримки досконалої рівноваги. У роботах А. Нішіморі та Г. Огави [2; 3] показано, що некомерційні фірми обирають роль ринкового гравця, скорочуючи потужності в моделі Курно.

З метою підкреслити можливу різницю стимулів фірм щодо вибору рівня потужностей розглянемо модель змішаної дуополії А. Нішіморі та Г. Огави.

Нехай на ринку є дві фірми, які виробляють однорідний товар. Функцію попиту опишемо оберненою залежністю, заданою формулою:

$$p = c - Q = c - (q_a + q_b), c > 0 \quad (1)$$

де p – ринкова ціна, Q – загальний обсяг виробництва, c – параметр попиту, q_i – обсяг виробництва i -ої фірми $i = (a, b)$.

Причому фірму a вважатимемо комерційною і такою, що прагне збільшити прибуток, а фірма b має за мету максимізувати соціальний ефект, котрий є сумою між споживчим надлишком та прибутком.

Фірми мають різні технології, виражені через функції витрат $C_i(q_i, x_i)$, де q_i – обсяг виробництва, x_i – потужність i -ої фірми відповідно. Припустимо, що спершу фірми обирають розмір виробничих потужностей. Опісля, спостерігаючи за обсягом виробництва на першому етапі, фірми визначають необхідний рівень випуску.

Для спрощення, функція витрат матиме вигляд:

$$C_i(q_i, x_i) = m_i q_i + (q_i - x_i)^2, \quad (2)$$

де m_i – коефіцієнт ефективності виробництва i -ої фірми.

В довгостроковому періоді середня вартість мінімізується, коли обсяг виробництва дорівнює виробничим потужностям, $q_i = x_i$. Нехай $m_a < m_b$, тоді комерційні фірми можуть виробляти більш ефективно, ніж некомерційні, оскільки на ефективність впливає рівень потужностей.

Цільова функція максимізації прибутку фірми a :

$$\pi_a = p q_a - m_a q_a - (q_a - x_a)^2 \quad (3)$$

Цільова функція максимізації соціального ефекту фірми b :

$$SS = \frac{Q^2}{2} + \pi_a + \pi_b, \quad (4)$$

де $\frac{Q^2}{2}$ – споживчий надлишок та $\pi_b = (p q_b - m_b q_b - (q_b - x_b)^2)$ – прибуток фірми b .

Згідно з класичною концепцією рівноваги, потрібно розв'язати модель з другого етапу. Кожна з фірм має на меті максимізацію прибутків з урахуванням їх виробничих можливостей:

$$q_a = \frac{c - m_a + 2x_a - q_b}{4} \quad (5)$$

$$q_b = \frac{c - m_b + 2x_b - q_a}{3} \quad (6)$$

Розв'язавши рівняння (5) і (6), отримаємо такі обсяги випуску для кожної із фірм:

$$q_a = \frac{2c + m_b - 3m_a - 2x_b + 6x_a}{11} \quad (7)$$

$$q_b = \frac{3c - 4m_b + m_a + 8x_b - 2x_a}{11} \quad (8)$$

На першому етапі фірми знають, що їхній вибір рівня потужностей впливає на другому етапі. Отже, можна сформулювати задачу максимізації прибутку комерційної фірми наступним чином:

$$\max q_a \quad \pi_a = (c - q_a - q_b) q_a - m_a q_a - (q_a - x_a)^2.$$

Розв'язавши задачу, отримаємо:

$$x_a = \frac{12}{49} (2c + m_b - 3m_a - 2x_b) \quad (9)$$

Аналогічно, задача максимізації суспільного добробуту для некомерційної фірми матиме вигляд:

$$\max_{q_b} SS = \frac{(q_a + q_b)^2}{2} + (c - q_a - q_b)q_a - m_a q_a - (q_a - x_a)^2 + (c - q_a - q_b)q_b, \\ - m_b q_b - (q_b - x_b)^2$$

звідси

$$x_b = c - m_b - \frac{14}{31}(m_b - m_a + 2x_a). \quad (10)$$

З (7) – (10) випливає, що обсяг виробництва та рівень потужності задаються:

$$x_a = \frac{12}{17}(m_b - m_a) \quad (11)$$

$$x_b = c - 3m_b - 2m_a \quad (12)$$

$$q_a = \frac{11}{7}(m_b - m_a) \quad (13)$$

$$q_b = (c - 3m_b - 2m_a) + \frac{m_b - m_a}{7} \quad (14)$$

На ринку змішаної дуополії жодна фірма не вибирає найефективніший рівень виробничих потужностей, згідно з рівновагою: комерційна фірма обирає шлях надлишкових потужностей ($x_a > q_a$), а некомерційна не використовує їх в повному обсязі ($x_b < q_b$).

Проаналізувавши модель змішаної дуополії здається нелогічним, що некомерційні фірми підтримують нестачу потужностей. Але існує простий механізм, що виправдовує таку поведінку. Щоб максимізувати соціальний ефект, бажано, щоб некомерційна державна фірма мала загальний виторг, забезпечений приватною. Це означає, що некомерційна фірма намагається сприяти тому, щоб фірма-конкурент виробляла більше, в той час, коли сама виробляє менше. Оскільки існує обернений зв'язок між рівнем виробничих потужностей некомерційної фірми та доходами комерційної, перша може поліпшити соціальний ефект, шляхом скорочення власних виробничих потужностей. З іншої сторони, збільшення частки на ринку є бажаним для комерційної фірми.

Отже, згідно з моделлю випливає, що державна фірма в галузі електроенергетики повинна обирати нестачу виробничих потужностей як інструмент своєї стратегії. Тобто можна стверджувати про неефективність використання виробничих фондів державного сектору на енергетичному ринку, і, як результат, велика частка державних підприємств гальмує розвиток енергетичної сфери України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Geoffrey J. P. *Advanced Microeconomic Theory* / J Geoffrey, P. Reny. –Financial Times Prentice Hall, 2011. – 673 p.
2. Nishimori A. «Do Firms Always Choose Excess Capacity?» / A. Nishimori, H. Ogawa // – *Economics Bulletin*. – 2004. – 12(2). – Pp. 1–7.
3. Ogawa H. «Capacity Choice in the Mixed duopoly with Product Differentiation / H. Ogawa – *Economics Bulletin*. – 2006. – 12(8) – Pp. 1-6.

Мельник М.О.

студентка

Фінансово-економічного коледжу

Буковинського державного фінансово-економічного університету

Крошка Т.І.

викладач

Фінансово-економічного коледжу

Буковинського державного фінансово-економічного університету

м. Чернівці, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ БАГАТЬОХ ЗМІННИХ В ЕКОНОМІЦІ

Для молодого економіста не завжди буває очевидною необхідність ґрунтовного опанування математичним апаратом. Проте, сучасна математика інтенсивно проникла в більшість галузей знань, зокрема в економічні науки. Саме тому, важливо вчасно подати молодим спеціалістам важливість й універсальність мови математики та широкий спектр її застосування в майбутній діяльності.

Економіка, як наука, ще з ранніх часів, у своїй діяльності користується різноманітними кількісними характеристиками, і як наслідок – вона зібрала в собі велике число математичних методів.

Багато задач математичного й економічного аналізу обумовлені діями багатьох різних факторів, а для їх дослідження широкого використовують функції багатьох змінних [1].

Функції багатьох змінних використовуються при обчисленні різних економічних задач у виробництві, зокрема для: аналізу виробничого процесу, технології підприємства, обсягу випуску продукції; обчислення середньої продуктивності i -го ресурсу, середньої продуктивності праці; обчислення еластичності виробництва; обчислення попиту на товар; аналізу доходу, витрат та прибутку підприємства; аналізу цінової дискримінації.

Розглянемо одну із економічних задач, де використовуються функції багатьох змінних – виробничі функції багатьох змінних.

Важливими елементами мікро- й макроекономічної теорії раціонального господарювання є, з одного боку, виробник, який витрачає економічні ресурси для виготовлення товарів або надання послуг, а з іншого – виробничі технологічні процеси [2].

Вивчаючи економічні процеси в сучасному суспільстві для побудови економіко-математичної моделі, яка описує внутрішній бік виробництва, потрібно зібрати необхідну інформацію про фактори й ресурси, які впливають на обсяг продукції, що випускається.

Для виробничої функції $y = f(x)$ незалежна змінна x набуває значень обсягу ресурсу, котрий використовується у виробництві (фактора виробництва), а залежна змінна y – значення обсягу продукції, котру випускає дане підприємство, фірма або галузь. В цьому випадку говорять про одноресурсну виробничу функцію або однофакторну. Її область визначення – множина

невід'ємних дієвих чисел. Запис $y = f(x)$ означає: якщо ресурс витрачається або використовується в кількості x одиниць. Знак функції f є характеристикою виробничої функції, яка перетворює ресурс у випуск продукції, і пов'язує між собою незалежну змінну x та незалежну змінну y .

Для поняття виробничої функції багатьох змінних, аналогічно припустимо, що фірма випускає один вид продукції. Її обсяг позначимо через y , а вектор ресурсів-витрат – через $x = (x_1, x_2, \dots, x_n)$. Тоді виробнича функція багатьох змінних матиме незалежні змінні $x_1, x_2, \dots, x_n$ – значення обсягів ресурсів, що використовуються у виробництві (число змінних n дорівнює числу ресурсів), а значення функції виражає обсяг випуску продукції: $y = f(x) = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$.

Виробничу функцію багатьох змінних також називають багатофакторною виробничою функцією. За економічним змістом $x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \dots, x_n \geq 0$. Отже, областю визначення багатофакторної виробничої функції є множина n -вимірних векторів x , усі координати яких – невід'ємні числа.

Для окремого підприємства виробнича функція $f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ може пов'язувати обсяг випуску продукції (в натуральному або вартісному вираженні) з витратами робочого часу за різними видами трудової діяльності, різноманітними видами сировини, енергії, основного капіталу тощо. Виробничі функції такого типу характеризують технологію підприємства.

Будуючи виробничу функцію для регіону або країни в цілому, за обсяг річного випуску y зазвичай беруть їх сукупний дохід; як ресурси розглядають основний капітал ($x_1 = K$ – обсяг основного капіталу, що використовується протягом року) і працю ($x_2 = L$ – витрати праці, що використовується протягом року). Таким чином, отримують двофакторну виробничу функцію $y = f(x_1, x_2) = f(K, L)$, наприклад функцію Кобба-Дугласа.

Від двофакторної виробничої функції переходять до трифакторної. За третій фактор іноді беруть обсяг природного ресурсу, який використовується у виробництві. Крім того, як особливий фактор росту виробництва може розглядатися науково-технічний процес.

Розглянемо багатофакторну виробничу функцію $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$. Припустимо, що вона вдвічі диференційована та має наступні властивості:

- функція $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ не спадає в області визначення;
- функція $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ має невід'ємні частинні похідні першого порядку, які називають граничними продуктами, тобто зі зростанням витрат одного ресурсу за незмінного обсягу іншого обсяг випуску продукції збільшується;

- частинні похідні другого порядку задовольняють умови $\frac{\partial^2 f}{\partial x_i^2} \leq 0, \frac{\partial^2 f}{\partial x_i \partial x_j} \geq 0$, $i, j = \overline{1, n}$; що характеризує закон спадної ефективності виробництва, тобто зі

зростанням одного i -го ресурсу обсяг випуску продукції не збільшується.

Оскільки $\frac{\partial^2 f}{\partial x_i \partial x_j} \geq 0$, $j = \overline{l, n}$, то зі збільшенням обсягу витрат одного ресурсу гранична ефективність іншого ресурсу зростає.

– $f(0, 0, \dots, 0) = 0$ – тобто без ресурсів немає випуску продукції.

В економічному аналізі процесу виробництва за допомогою виробничих функцій використовуються такі показники як: середні й граничні ефективності, коефіцієнт еластичності, коефіцієнти заміщення.

Середні показники ефективності є середньою продуктивністю i -го ресурсу (фактора виробництва), або середнім випуском за i -м ресурсом (фактором виробництва). Також є поняття середньої фондівдачі – відношення обсягу виробленої продукції до розміру основних фондів. Середня продуктивність праці – відношення обсягу виробленої продукції до кількості витраченої праці.

Поряд із середніми показниками виробничої функції важливу роль відіграють граничні показники, які виражають частинними похідними першого порядку й часто називають граничними продуктами, або граничними продуктивностями, i -го ресурсу (фактора). Гранична продуктивність наближено показує, на скільки одиниць збільшиться обсяг випуску продукції y , якщо обсяг витрат i -го ресурсу x_i зростатиме за незмінних обсягів витрат інших ресурсів.

Розглянемо на прикладі застосування функції багатьох змінних.

Приклад. Для лінійної двофакторної виробничої функції $f(x_1, x_2) = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2$, де $a_0 > 0$, $a_1 > 0$, $a_2 > 0$ – середні й граничні продуктивності факторів x_1 і x_2 .

Обчислимо середні показники ефективності факторів x_1 і x_2 :

$$\bar{z}_{x_i} = \frac{f(x_1 \cdot x_2)}{x_i} = \frac{a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2}{x_i} = \frac{a_0}{x_i} + a_1 + \frac{a_2 x_2}{x_i}$$

$$\bar{z}_{x_j} = \frac{f(x_1 \cdot x_2)}{x_j} = \frac{a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2}{x_j} = \frac{a_0}{x_j} + \frac{a_1 x_1}{x_j} + a_2$$

Знайдемо граничні продуктивності факторів x_1 і x_2 :

$$M_1 = \frac{\partial f(x_1 \cdot x_2)}{\partial x_1} = a_1, \quad M_2 = \frac{\partial f(x_1 \cdot x_2)}{\partial x_2} = a_2$$

Бачимо, що $\frac{M_1}{\bar{z}_{x_i}} \leq 1$, $\frac{M_2}{\bar{z}_{x_j}} \leq 1$. Отже, $M_1 \leq \bar{z}_{x_i}$, $M_2 \leq \bar{z}_{x_j}$

У наведеному прикладі виконуються нерівності $M_i \leq \bar{z}_{x_i}$, $i = \overline{l, n}$, тобто гранична продуктивність i -го ресурсу не більша за його середню продуктивність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Крупка М. І. Основи економічної теорії: Підручник / М. І. Крупка, П. І. Островерх, С. К. Реверчук; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ: Атіка, 2002. – 344 с.

2. Грисенко М. В. Математика для економістів: Методи й моделі, приклади й задачі: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2007. – 720 с.

Ротар А.Є.

студентка

Фінансово-економічного коледжу

Буковинського державного фінансово-економічного університету

Крошка Т.І.

викладач

Фінансово-економічного коледжу

Буковинського державного фінансово-економічного університету

м. Чернівці, Україна

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПОХІДНОЇ В ЕКОНОМІЦІ

У даному дослідженні розглянуто похідну як інструмент економічного аналізу, що дозволяє поглибити математичний сенс економічних понять, а також обґрунтувати ряд економічних законів за допомогою математичних формул.

Мета: визначити які нові перспективи відкриває диференціальне числення для економічних досліджень, а також з'ясувати яке місце похідної у вирішенні економічних завдань та в загальному розкрити суть похідної.

Важливим напрямом застосування диференціального числення в економіці є введення з його допомогою поняття еластичності. Коефіцієнт еластичності показує відносну зміну досліджуваного економічного показника внаслідок одиначної відносної зміни економічного фактора, від якого він залежить, за незмінності інших факторів, що впливають на нього [1].

Нехай задано функцію $y = f(x)$. Зміна незалежної змінної x на Δx зумовлює зміну функції y на Δy . Одним із показників реагування однієї змінної на зміну

іншої змінної є похідна $y' = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x}$, що характеризує швидкість зміни функції

внаслідок зміни аргументу. Але в економіці цей показник незручний тим, що він залежить від вибору одиниць величин. Тому для якісного визначення зміни функції відносно зміни аргументу в економіці вивчають зв'язок не абсолютних змін величин x і y (Δx і Δy), а їх відносних або процентних змін.

Еластичністю функції $y = f(x)$ є границя відношення відносного приросту функції y до відносного приросту аргументу x при $\Delta x \rightarrow 0$. Позначають

$$E_x(y) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \left(\frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x} \right)$$

Еластичність функції наближено виражає, на скільки процентів зміниться функція $y = f(x)$ у разі зміни незалежної змінної x на 1%

Якщо $|E_x(y)| < 1$, то функція є нееластичною (її відносний приріст спадає).

Якщо $|E_x(y)| > 1$, то функцію є еластичною (її відносний приріст зростає).

Еластичність функції застосовується для аналізу попиту й споживання, прогнозів цінової політики.

Нехай $q = q(p)$ – функція попиту на товар ціною p за одиницю.

Еластичність попиту за ціною $E_p(q) = \frac{p}{q} q'$ виражає відносну зміну (в процентах) розміру попиту на будь-який товар або послугу зі зміною ціни на 1% і характеризує чутливість споживачів до зміни цін на продукцію.

$$q = \frac{p+8}{p+2}$$

Приклад. Дослідним шляхом встановлено функції попиту й пропозиції $s = p + \frac{1}{2}$, де q і s – обсяги товарів, а p – їх ціна. Знайдемо рівноважну ціну та еластичність попиту й пропозиції за рівноважної ціни.

■ Рівноважну ціну p^* можна знайти наступним чином:

$$\frac{p+8}{p+2} = p + \frac{1}{2}, p + 8 = p^2 + 2p + \frac{1}{2}p + 1,$$

$$p^2 + \frac{5}{2}p - p - 7 = 0, 2p^2 + 3p - 14 = 0.$$

Розв'язавши квадратне рівняння, отримаємо $p_1 = -3,5$, $p_2 = 2$. З економічних міркувань $p_1 = -3,5 < 0$ – сторонній розв'язок. Отже, рівноважна ціна $p^* = 2$.

Обчислимо еластичність попиту: $E_p(q) = \frac{p}{q} q'_p$. $E_p(q) = \frac{-6p}{(p+2)(p+8)}$.

Еластичність пропозиції: $E_p(s) = \frac{p}{s} s'_p$, $E_p(s) = \frac{2p}{2p+1}$.

За рівноважної ціни $p^* = 2$ маємо: $E_2(q) = -0,3$; $E_2(s) = 0,8$.

Попит і пропозиція за рівноважною ціною нееластичні. Це означає, що зміна ціни не спричинить різкої зміни попиту й пропозиції. Так, унаслідок збільшення ціни на 1% попит зменшиться на 0,3%, а пропозиція збільшиться на 0,8%. ■

Еластичність попиту за доходом $E_R(q) = \frac{dq}{q} \cdot \frac{dR}{R} = \frac{R}{q} \cdot \frac{dq}{dR}$ виражає відносну зміну (в процентах) попиту на будь-який товар або послугу в разі зміни доходу споживачів цього блага на 1%.

Додатна еластичність попиту за доходом характеризує нормальні (якісні) товари, а від'ємна – малоцінні (низькоякісні).

Наприклад, високий додатний коефіцієнт еластичності попиту за доходом у галузі означає, що її внесок в економічне зростання більший, ніж частка в структурі економіки, й вона має шанси на розширення й розвиток у майбутньому. Навпаки, якщо коефіцієнт еластичності попиту на продукцію галузі за доходом має невелике додатне чи від'ємне значення, то на неї очікують застій і перспектива скорочення виробництва [2].

Приклад зв'язку еластичності з доходом. У ситуації, що складається на ринку, функція попиту $q = q(p)$ на певний товар, що випускає фірма, є монотонно спадною. Тому підвищення ціни на одиницю товару спричиняє зменшення його споживання, тобто попит на даний товар знижується. На практиці дуже важливим є запитання: як змінюватиметься річний дохід фірми?

■ Оскільки річний дохід фірми $R = R(p)$ дорівнює добутку ціни одиниці товару p на попит ($R(p) = q(p)p$) і залежить як від ціни товару, так і від попиту на нього на ринку, то дохід фірми може зростати або знижуватися. Для того щоб визначити це, розглянемо дану ситуацію детальніше. Очевидно, що

відповідь на це запитання залежить також від місця фірми на ринку. Якщо фірма є монополією, тобто сама випускає й продає товар на ринку, то керівництво фірми може підвищити ціну на товар без погодження з іншими фірмами-виробниками.

Розглянемо функцію доходу фірми $R(p) = q(p)p$. Обчислимо похідну цієї функції: $R'(p) = q + p q'_p = q(1 + E_p(q))$. Для збільшення річного доходу фірми, необхідно щоб функція доходу зростала, тобто її похідна була додатною.

Проаналізуємо всі можливі варіанти еластичності попиту:

1. $E_p(q) < -1$. Тоді $R'(p) < 0$. Таким чином, за еластичного попиту збільшення ціни p спричиняє зниження доходу. І навпаки, зниження ціни на товар збільшує дохід.

2. $E_p(q) = -1$. Тоді $R'(p) = 0$, тобто за нейтрального попиту зміна ціни на товар не впливає на дохід.

3. $E_p(q) > -1$. Тоді $R'(p) > 0$, тобто за нееластичного попиту збільшення ціни p зумовлює збільшення доходу. ■

Еластичність попиту за ціною завжди від'ємна, оскільки $q'(p) < 0$. Отже, еластичність доходу за ціною від'ємна $E_p(R) < 0$ для товарів, попит на які еластичний, і додатна ($E_p(R) > 0$) для товарів, попит на які нееластичний. Це означає: якщо попит нееластичний, то зміна ціни спричиняє зміну доходу в тому самому напрямі, й продавцям вигідно підвищувати ціну (що веде до збільшення їхнього доходу). За еластичного попиту зміна доходу відбувається в напрямі, протилежному зміні ціни, й для його підвищення продавцям вигідно знижувати ціну. Аналогічно підвищення податку на товар з еластичним попитом зумовлює скорочення доходу від оподаткування.

За еластичного попиту дохід збільшується зі збільшенням кількості товару або зменшенням ціни, а за нееластичного – зменшується. Наприклад, доходи фермерів за гарного врожаю скоротяться, оскільки еластичність попиту на сільськогосподарську продукцію достатньо низька. Аналогічно підвищення цін на залізничні квитки може спричинити скорочення надходжень у бюджет, якщо попит на відповідну послугу виявиться еластичним.

Аналізуючи сказане вище варто зазначити, що економічний зміст похідної полягає в наступному: похідна виступає як швидкість зміни деякого економічного процесу з плином часу або щодо іншого досліджуваного фактора. Найбільш актуальне використання похідної в граничному аналізі, тобто при дослідженні граничних величин (граничні витрати, гранична виручка, гранична продуктивність праці або інших факторів виробництва і т.д.). Похідна знаходить широке застосування в економічній теорії. Багато хто, в тому числі базові, закони теорії виробництва і споживання, попиту і пропозиції виявляються прямими наслідками математичних теорем (наприклад, представляє інтерес економічна інтерпретація теореми Ферма, опуклості функції і т.д.). Знання похідною дозволяє вирішувати численні завдання з економічної теорії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грисенко М. В. Математика для економістів: Методи й моделі, приклади й задачі: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2007. – 720 с.
2. Барковський А. В., Барковська Н. В. Математика для економістів: Вища математика. – К.: НАУ, 1997.

Назаренко Н.В.
преподаватель кафедры экономической кибернетики
и прикладной экономики
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина
г. Харьков, Украина

ОПТИМАЛЬНАЯ СТРУКТУРА ФИНАНСОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В УСЛОВИЯХ РИСКА

Процесс формирования инвестиционного портфеля связан с подбором определенной совокупности объектов (компаний) для осуществления инвестиционной деятельности [1, с. 374]. На практике проблема часто выступает в виде задачи выбора компаний, акции которых и составят этот портфель. Теоретическую базу решения данной проблемы дает известная модель Марковица [2, с. 221], в основе которой лежит теоретико-вероятностная формализация понятия доходности и риска.

В данной публикации представлены результаты работы, целью которой являлась апробация модели выбора оптимального инвестиционного портфеля (модели Марковица) на реальных данных украинских компаний. В работе рассмотрены следующие вопросы: математическая постановка модели Марковица и возможности ее реализации; результаты расчетов по модели на примере портфеля из акций 3-х украинских компаний; анализ зависимости риск-доходность на основании результатов расчетов; выводы.

Известная модель Марковица позволяет инвестору подойти к решению проблемы формирования портфеля с помощью двух задач: максимизировать ожидаемую доходность при заданном уровне риска (прямая задача) и минимизировать риск при заданном уровне ожидаемой доходности (обратная задача). Прямую и обратную задачу мы объединили одной системой (1). Скобки в правой части соответствуют обратной задаче, в которой минимизируется риск.

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n w_i r_i \rightarrow \max (\geq E(r)_{req}), \\ \sqrt{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n w_i \sigma_i w_j \sigma_j \rho_{ij}} \leq \sigma_{req} (\rightarrow \min), \\ w_i \geq 0, \\ \sum_{i=1}^n w_i = 1. \end{array} \right. \quad (1)$$

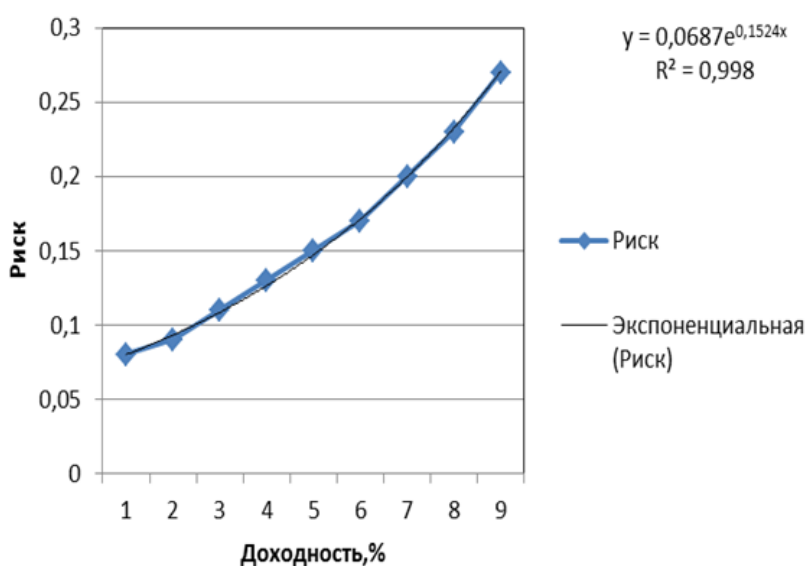
w_i, w_j – доли акций в портфеле; σ_i, σ_j – риск данных акций (среднеквадратическое отклонение); ρ_{ij} – коэффициент линейной корреляции; $E(r)_{req}$ – минимальный уровень доходности. Ожидаемая доходность портфеля в целом определяется как среднее значение распределения доходностей.

Ожидаемый риск портфеля представляет собой стандартное отклонение значений доходности от его математического ожидания.

Для апробации модели Марковица была использована прямая задача и данные о ценах акций трех украинских компаний (Днепрэнерго, Западэнерго, Укрнафта) за период с 01.10.2014 по 01.11.2014 [3: 4]. Расчеты показали, что при заданном уровне доходности 9%, основную часть оптимального портфеля составляет Укрнафта – 94%, 6% отводится компании Западэнерго, Днепрэнерго вообще не вошла в оптимальный портфель.

Аналогичные оценки были проведены для значений порога доходности в интервале [8, 1]. Вычисления показали, что с уменьшением порога доходности, доля Западэнерго в портфеле монотонно возрастает. Например, при пороге доходности 3% портфель почти поровну распределяется между Западэнерго (47%) и Укрнафта (53%).

Снижение уровня доходности сопровождается снижением уровня риска, и эта зависимость имеет нелинейный характер (рис. 1).

Рис. 1. Зависимость риска от доходности

Результаты расчетов имеют прозрачную содержательную интерпретацию: доминирующее положение в портфеле занимает Укрнафта, как компания с наилучшими показателями доходности. Компании с отрицательными доходностями акций либо не вошли в портфель (Днепрэнерго), либо вошли с незначительной долей (Западэнерго). Однако, при снижении допустимого уровня доходности, участие последней увеличивается. В дополнение к выводам качественного анализа модель дает количественные оценки оптимальной структуры портфеля, составленного из акций данных компаний.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин – М.: «Дашков и К°», 2003. – 544 с.
2. Шарп У. Ф. Инвестиции / У. Ф. Шарп, Г. Дж. Александер, Дж. В. Бейли – М.: 2001. – 1028 с.
3. Официальный сайт Украинской биржи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ux.ua>
4. Информационный портал о личных инвестициях и финансах. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://investfunds.ua>

Холод О.Г.
професор кафедри економічної кібернетики
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

Макренко Р.О.
магістр
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля
м. Дніпропетровськ, Україна

СЕГМЕНТАЦІЯ ТА ФІЛЬТРАЦІЯ ГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

На даний момент цифрова обробка зображень застосовується у системах комп'ютерного зору, прийняття рішень та у багатьох інших галузях. За допомогою сегментації можна виділити значущі області на зображенні, провести первинний аналіз зображення, зробити припущення щодо діагнозу пацієнта (по рентгеновому знімку тощо). Методи обробки зображень використовуються також для обробки відео-потоків. Прикладом застосування сегментації для відео є виділення об'єктів на камері деякого приладу, розпізнавання машин на дорозі тощо.

Мета сегментації полягає у спрощенні або зміні подання зображення, щоб його було простіше і легше аналізувати. Сегментація зображень зазвичай використовується для того, щоб виділити об'єкти і межі (лінії, криві, і т.д.) на зображеннях. Більш точно, сегментація зображень – це процес присвоєння таких позначок кожному пікселю зображення, що пікселі з однаковими мітками мають спільні візуальні характеристики.

Результатом сегментації зображення є множина сегментів, які разом покривають усе зображення, або множина контурів, виділених із зображення (виділення кордонів). Всі пікселі в сегменті схожі за деякою характеристикою або обчисленій властивості, наприклад, за кольором, яскравістю або текстурою. Сусідні сегменти значно відрізняються по цій характеристиці.

Фільтрація базується на тому, що межі та краї областей сильно зв'язані, оскільки часто існує значний перепад яскравості на межах областей. Тому фільтрація може використовуватися також як основа для інших методів сегментації.

Метод к-середніх працює із яскравістю зображення у кожній точці, яка може рахуватися за формулами:

$$B = \frac{(R + G + B)}{3}, \quad (1)$$

тобто використовується перетворення зображення у відтінки сірого.

Разом із перетворенням у відтінки сірого можна використовувати значення яскравості із YCbCr кольорової схеми:

$$Y = 0.299R + 0.587G + 0.114B \quad (2)$$

При цьому будь-яке перетворення відбувається на кроці підрахунку значення у кожній точці, що дозволяє зменшити вимоги щодо пам'яті комп'ютера.

Також у роботі використано поняття апертури, тому визначимо його.

Апертура фільтра – це розмір вікна (частини зображення), з яким фільтр працює безпосередньо в цей момент часу. Це вікно поступово пересувається по зображенню з ліва направо і зверху вниз на один піксель (тобто на наступному кроці фільтр працює з вікном, яке складається не тільки з елементів вихідного зображення, але й з елементів, що раніше підверглися перетворенню.

Метод Кірша працює із апертурою наступного вигляду:

A_0	A_1	A_2
A_7	R	A_3
A_6	A_5	A_4

де A_i – пікселі зображення, R – результат.

Формула для обчислення R :

$$R = \max_{i=0..7} (5S_i - 7T_i) \quad (3)$$

де S_i та T_i :

$$\begin{aligned} S_i &= A_i \oplus A_{i+1} \oplus A_{i+2} \\ T_i &= A_{i+3} \oplus A_{i+4} \oplus A_{i+5} \oplus A_{i+6} \oplus A_{i+7}, \end{aligned} \quad (4)$$

де $\oplus$ – це додавання за модулем 8.

Після обчислення одного елементу апертура здвигається на один піксель зліва направо; після того, як алгоритм дійде до правої границі, апертура зміщується до лівої границі та здвигається на один піксель нижче.

Іноді для забезпечення наочності треба підвищити значення яскравості у кожній точці зображення на деяку величину (зазвичай у діапазоні від 10 до 100).

У даній роботі:

- реалізовано алгоритм к-середніх для сегментації зображень, методи Робертса, Собела, Лапласа, Уоллеса та Кірша для виділення меж на зображенні. Алгоритм к-середніх для сегментації зображень реалізовано для двох кольорових просторів – RGB та YCbCr. Також вивчено та реалізовано низькочастотні та високочастотні фільтри на основі поліноміальних сплайнів. Методи згладжування та високочастотної фільтрації реалізовано на основі шести різних локальних поліноміальних сплайнів з носієм у вигляді B -сплайнів;
- розроблено повністю працездатну програмну систему дослідження методів сегментації та методів виділення меж на зображенні;
- програма зроблена таким чином, що інтерфейс користувача автоматично адаптується при додаванні методів обробки зображень;
- програма потестована на коректну роботу як у операційній системі Windows XP / 7, так і в операційній системі Linux (дистрибутиви OpenSuse 10.3 та Ubuntu 10.10 із встановленим Mono 2.6.7).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Айвазян С. А. Прикладная статистика: Классификация и снижение размерности: Справ. изд. / С. А. Айвазян, В. М. Бухштабер, И. С. Енюков и др. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 607 с.
2. Прэтт У. Цифровая обработка изображений / У. Прэтт. – М.: Мир, 1982. – 312 с.

3. Приставка П. О. Побудова контрастних фільтрів з використанням поліноміальних сплайнів / П. О. Приставка // Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій. – Дніпропетровськ, 2007. – Т. 10. – С. 16-23.

Чумак Т.В.

старший викладач

Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

Зіньковська Т.В.

студентка

Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

м. Дніпропетровськ, Україна

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПОСЛУГ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРНЕТУ

Сьогодні банківські послуги стали невід'ємною складовою сучасного життя кожного споживача, а насиченість банків на Україні пропорційно зростає потребам споживачів. Тому створювати нові послуги які запам'ятаються серед інших, стає невід'ємною частиною товарної політики банку. Товарна політика банку полягає у визначенні та зміні характеру і асортименту запропонованих послуг, їх якості і обсягу пропозиції [2, с. 30].

Надання банківських послуг – це основна діяльність будь-якого банку. Концепція «банківська послуга як товар» включає аналіз властивостей банківських послуг, тривалості життєвого циклу, асортименту банківських послуг, товарної політики банку, якості та конкурентоспроможності банківських послуг [4, с. 73].

Метою даної роботи було проаналізувати товарний асортимент комерційного банку та створити нову послугу, яка б змогла завоювати більше прихильників та здобути ще більше лояльності серед споживачів банку. В якості об'єкта дослідження, була розглянута товарна політика ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Завдання полягало в наступному: дослідити товарний асортимент, сутність та основні його характеристики; дослідити методи аналізу асортименту та асортиментні стратегії; дослідити собливості формування асортиментної політики банківської установи; надати загальну характеристику та аналіз фінансово-економічного стану ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»; провести SWOT-аналіз ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»; розробити концепцію формування нової послуги для комерційного банку; провести аналіз ефективності нової послуги.

В роботі було розглянуто товарну політику Приват Банку в ході чого було виявлено послугу, яка на даний момент не є досконалою, а саме ЮніорБанк. Юніорбанк – фінансова освітня програма ПриватБанку для школярів від 6 до 17 років [5].

Мета даного проекту: Ваша дитина навчиться користуватися банківськими послугами, а також розумно розпоряджатися кишеньковими грошима. Для популяризації даної послуги була розроблена карта Юніора, яка оформлялася на школярів, але з дозволу батьків. З Карткою ЮНІОРА Ви можете: бути

спокійними за збереження грошей Вашої дитини – виділені йому кошти будуть надійно зберігатися в «електронному гаманці»; в будь-який час поповнити карту у відділенні ПриватБанку або через Інтернет – банк Приват24 не виходячи з дому; контролювати всі витрати Вашої дитини за допомогою SMS-інформування; встановити розмір кредитного ліміту або визначити ліміт денних витрат за карткою; налаштувати регулярний переказ коштів з Вашої картки на Карту ЮНІОРА.

Ідея полягає в розробці нової вкладки на сайті інтернет банкінгу на якій батьки змогли б керувати рахунком картки своєї дитини, перевіряти баланс картки, переказувати гроші, та проводити інші стандартні банківські операції. Кнопка «Карта Юніор» пропонуватиме користувачам, які підключили дану послугу, наступні дії: перегляд виписки про рух грошових коштів на карті; можливість встановлювати ліміт на зняття грошових коштів; можливість блокувати карту; переказ коштів; настройка регулярного платежу. Це задовольнить потреби великої групи споживачів – молодих батьків, які є постійними користувачами мережі інтернет.

Отже переваги цієї роботи, в тому, що послуга «Юніор інтернет банкінг» – це легкий доступ до картки вашої дитини в мережі інтернет, через електронний ресурс «Приват24». Продукт буде функціонувати як нова вкладка вже існуючого інтернет ресурсу. Інформація буде подаватися користувачем з місця знаходження його точки доступу в інтернет і подаватися на сервер Приват Банку.

Новизна роботи полягає у розробці нової послуги для комерційного банку. Для її вирішення провели аналіз товарного асортименту та розробили нову концепцію товарної політики ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Роботу виконали з використанням сучасних програмних засобів та комп'ютерних технологій обробки інформації, а саме: оформлення текстової частини роботи виконано в текстовому редакторі MS Word; обробку цифрових даних, побудову різних типів діаграм – за допомогою засобів табличного процесору MS Excel; необхідні науково-теоретичні, статистичні та аналітичні матеріали отримані з мережі Internet, з навчальних посібників, періодичних видань, нормативно-правових актів, та з внутрішньої звітності ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».

Практична значущість даної роботи полягає в тому, що із створенням нової послуги на ринку Інтернет-обслуговування, ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» має змогу збільшити цільову аудиторію, та залучити нових споживачів до обслуговування саме у їхньому банку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Верховна Рада України; Закон від № 1261-VII (1261-18) від 13.05.2014.
2. Александров О. Комітет з приватного банківського обслуговування як підґрунтя формування ринку приват-банкінгу в Україні / О. Александров // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 9. – С. 29-31.
3. Білик О. І. Якість банківських послуг: сутність та значення / О. І. Білик // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 120-127.
4. Брега О. Послуги як продукт банківської діяльності / О. Брега // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 73-78.
5. Офіційна сторінка ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://privatbank.ua/>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, РОЗВИТОК ТА УПРАВЛІННЯ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 17-18 червня 2016 року)

Частина II

Редактор – *Ю.С. Павленко*
Технічний редактор – *О.М. Кричук*
Коректор – *О.М. Забела*

Підписано до друку 07.07.2016. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 8,37. Замовлення № 0616/41. Ціна договірна.
Віддруковано з готового оригінал-макета.
Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 прим.

Надруковано у поліграфічному центрі
Львівської економічної фундації
м. Львів, проспект Чорновола, 7
Тел. +38 (063) 204 34 31